

Tlačou Kníhtlaciarne Spolku sv. Vojtecha v Trnave

CHARAKTERNÝ MLADÍK

NAPÍŠAL:

DR. TIHAMÉR TÓTH

UNIVERZITNÝ PROFESOR V BUDAPEŠTI

PRELOŽIL:

ŠTEFAN SZEKERES

TRNAVA 1937

VYDAL SPOLOK SVÄTÉHO VOJTECHA

S povolením nitrianskej diiec. vrchnosti.

Číslo 1405/11-1936.

Nitra. **2. augusta 19%**.

Dr. A. Škrábik, v. r.,
biskupský vikár.

Regulus v Kartagu

Kartaginci poslali posolstvo do Ríma žiadať o mier. Vedením posolstva poverili rímskeho zajatca Regula, ktorý pred odchodom musel složiť prísahu, že ak posolstvo nepochodí so zdarom, vráti sa do zajatia. Vieš si predstaviť jeho duševný pocit, keď sa ocitol oipäť doma, vo svojom milovanom Ríme?! A bol by mohol ostať navždy doaina, keby sa bol uzavrel mier.

A vieš, čo urobil?

On bol ten, ktorý povzbudzoval všetkých k ďalšej vojne. A keď ho senát chcel zadržať doma s tým odôvodnením, že násilím vynútená prísaha nie je platná, odpovedal: „Teda všemožne chcete, aby som sa stal nečestným? Viem, ak sa vrátim nazad, čakajú na mňa muky a smrť! Ale aké malichernosti sú to oproti hanbe nečestného skutku a oproti ranám hriešnej duše! Radšej som poddaným Kartagincom, ale svoj rímsky charakter si chcem neporušene zachovať. Dal som svoje slovo, že sa vrátim, preto danému slovu chcem i zadosturobiť. Ostatné ponechajte na bohov!“ A skutočne, Regulus vrátil sa do Kartaga, kde bol za veľkého mučenia usmrtený.

Takýto bol rímsky charakter!

Ale vtedy aký má byť *kresťanský* charakter?

Nemožno si predstaviť, aby každý človek bol jednako zámožný a majetný. Ani to nie je možné, aby každý bol vedátorom alebo človekom svetoznámeho mena. Ale každý môže zadosturobiť požiadavke, aby bol *charakterným!*

Máloktorým ľuďom na svete je dožičené podmaňovať ríše. Máloktorým ľuďom na zemi zdobí hlavu

kráľovská koruna. Ale zaujať bohatú ríšu duše a položiť si na hlavu korunu mužného charakteru, to je takou svätou a povznášajúcou úlohou, ktorá bez výnimky na každého človeka čaká! Ale mnohí nechcú porozumieť tejto úlohe. Ale ty, syn môj, pravda, áno!

No, musím ťa upozorniť, že charakter mie je hlavná výhra v lósoch — ktorú nezaslúžene dostaneš. Charakter nie je vznešený titul, ktorý zdedíš narodením — bez práce. Charakter je výsledkom ťažkých bojov sebaučiny a sebazapieraní. Tieto boje musí každý víťazne sám v sebe prekonať.

Odmenou tvojej namáhavej práce bude *charakter*. To, že čo znamená toto slovíčko, teraz ešte azda nevieš precítiť. Ale raz, keď pred všemožným Bohom odkryje sa záclona o tvojom celoživotnom diele, tam bude stáť tvoja krásna, jemná duša, na ktorej si tak mnoho pracoval, a vtedy s radosťou zvoláš, tak ako *Haydn*, keď bola jedna z jeho skladieb prednesená: „Bože, teda to je *moja práca!*“

Svätý Augustín hovorí: „*Homines sunt voluntates*“ — Hodnotu človekovi dáva vôľa“. Vždy viacerí a viacerí prichádzajú na skutočnosť, že dnešné školy jednostranne sa zaoberajú *rozumom* chlapcov, ale pritom veľmi zanedbávajú výchovu charakteru. Tu je koreň toho smutného zjavu, že v dospeljej spoločnosti je viac rozumných hláv ako pevnej odhodlanosti, viac vedomosti ako charakteru! Preto si musíme konečne uvedomiť, že *základom štátu nie sú vedomosti, ale čisté mravy; nie bohatstvo, ale česť; nie zbahelectvo, ale charakter!*

Táto kniha má za cieľ vychovávať „charakterných mladíkov“. Mladíkov, ktorí takto smýšľajú: „Viem, že na mňa čakajú v živote veľké a ťažké úlohy, z ktorých raz musím zúčtovať. Na svete je najcennejším pokladom moja duša; preto v prvom rade budem sa starať o ňu, aby som z nej vypestoval vážnym plnením povinností a ideálnym životom krásny,

voňavý kvet, ktorý raz bude môcť dôstojne rozkvitať pred trónom večného Otca."

Táto kniha chce vychovávať „charakterných mladíkov" práve teraz, keď sa nám pozdáva, že celý svet je prevrátený. Dnes, keď jedinou a najväčšou chorobou ľudstva je (z ktorej pochádza každý hriech) strašné chradnutie pevnej vôle; dnes, keď bezcharakternosť mnohí považujú za súcu prispôsobivosť, zapierame správnych zásad — reálnou politikou a sháňanie vlastného bohatstva — spoločenským záujmom; dnes, keď sa ťažkej práci vyhýbajú s výhovorkou na nezamestnanosť, ale pritom každý hľadá zábavy a pohodlie — vtedy táto kniha by chcela vychovať takých mladíkov, ktorí sa nezakolíšu pod nárazmi hriechneho sveta a nezľaknú sa ťažkostí životných zásad; mladíkov, ktorí sú fanatickými rytiermi svojej presne vykonávanej povinnosti; mladíkov telom i dušou pružných ako oceľ, priamych ako pravda, lesklých ako slnko a čistých ako horský potôčik!

Chce charakterných študentov teraz, keď sme obklopení samými znetvorenými a vlašnými študentmi. Študentmi, ktorých nezaujíma nijaký duševný problém, ktorí myslia iba na to, čím zas oklamú svojich rodičov a profesorov, ktorých hlavným cieľom je najšť súcu príležitosť ako najľahšie obísť aspoň na jeden deň školu, ktoré sú najnovšie filmové herečky a v ktorej kaviarni sa dá najlepšie zabávať. Bohužiaľ, koľko je takýchto študentov! A charakterných je zas tak málo! Táto kniha chce dokázať, že tu práve tí, ktorých je málo, majú pravdu. Tamtí sa zdajú byť vždy veselými a bezstarostnými; títo zas ustavične neochabujúcou prácou usilujú sa vykročiť na tú cestu, po ktorej čaká na nich charakter. Táto kniha ťa chce povzbudzovať, aby si sa postavil do radu týchto druhých, lebo lem tam je život, dôstojný človeka. „*Den Menschen machi sein Wille gross und klein* — Vôľa robí človeka malým, i veľkým" — hovorím i ja

so *Schillerom* (Wallensteins Tod). A pritom hned stojím pri prehlásení istého mysliteľa: „Opravdivá česť človeka nezávisí len od jeho rozumu, ale predovšetkým od jeho pevnej odhodlanosti. Y ktorých jednotlivcoch táto vlastnosť chýba, tých vtipnosť a nadanie iba zoslabuje; a niet na tomto svete nešťastnejšieho tvora, ako je ten, ktorý má veľký rozum, ale nezodpovedný charakter!”

Na jar vyjde gazda na svoju roľu a zamysleným zrakom premeriava každú brázdú. Štaby sa spýtal: „Roľa moja, akú úrodu mi prinesieš v tomto roku?” Ale roľa namiesto odpovedi sa spýta: „Najprv mi povedz, čo mi dáš *ty?*” Takto sitojí pred bránou nevy-spytateľného života i mladík a spýta sa: „Život! čo mi dáš? Čo čaká na mňa?”

Ale život mu odpovie ako gazdovi roľa: „Od toho závisí, čo mi dáš *ty!* Koľko sa napracuješ, tolko i dostaneš! Ako si zaseješ, tak budeš i žať!”

„Charakterný mladík” ťa postupne bude obozna-movať s prostriedkami sebvýchovy. Ale dávaj si pozor, synu, neklam sám seba! Kniha ti odkryje len tvojich večne činných nepriateľov, upozorní ťa na nebezpečenstvá, poukáže na prostriedky, ktorými máš pracovať — *ale nepracuje za teba!* Túto duševnú prá-cu musíš si vykonať sám, ak sa chceš stať „charak-terným mladíkom”.

Skúsiš, že cesta charakteru nie je ľahkou lírou. Často pocítiš, že koľkej námahy treba na potlačenie menších-väčších chýb.

Ale všetko jedno! Ja chcem!

Čože chcem?

Chcem byť pánom nad svojimi zmyslami a citmi!

Chcem si usporiadať svoje myšlienky!

Chcem najprv myslieť a potom hovoriť!

Chcem si vec najprv rozvážiť a potom ôiniť!

Chcem sa poučiť z minulosti, myslieť na budú-cnosť a čím najlepšie využiť prítomnosť!

Chcem ochotne pracovať, bez slova poslúchať,
vždy charakterne žiť a potom — raz v nádeji večnej
blaženosti — sipakojne zomrieť!

Jestvuje od tohoto skvelejší životný program?
Jest cieľ, za uskutočnenie ktorého je hodnejšie žiť?

*Kiežby táto kniha povzbudzovala čím viac slo-
venských mladíkov k vznešenej práci: výchove cha-
rakteru!*

L

Kto je charakterný mladík?

Čo je charakter? Čo si myslíme, keď o niekom povieme: to je charakterný mladík? Pod slovom charakter rozumieme u jednotlivca pevnú, nezlomnú vôľu v dobrý smer; charakterným mladíkom je ten, ktorý má šlachetné zásady a z nich neupustí ani vtedy, keď s vytrvalosťou sú spojené i obeti. Naproti tomu: kolísavý, nespoľahlivý jednotlivec slabého charakteru — alebo vo vyššom stupni — bezcharakterný je ten, kto mení svoje zásady podľa okolností, spoločnosti, priateľov a iné a hneď ostane neverný svojim ideálom, keď pre ne má niečo znášať.

Už z tohoto môžeš vidieť, v čom záleží výchova charakteru. V prvom rade treba mať *vznešené ideály*, potom *ustavičným cvikom* privykať k tomu, aby si v akomkoľvek položení *konal* podľa svojich vznešených ideálov. Kto nemá zásad, toho mravy sú kolísavé ako trst. Dnes koná tak, zajtra inak. Najprv máš v sebe vytvoriť pevné zásady, potom nashromažďovať sily k tomu, aby si vždy mohol nasledovať to, čo si uznal za správne.

Prvou úlohou je vytvoriť v sebe správne zásady. Ktorá je správna zásada, na pr. pri učení? „Vytrvale a pilne sa mám učiť, lebo Boh očakáva od mňa, že vypestujem v sebe dané mi schopnosti“. Ktorá je správna zásada oproti svojim druhom? „Čo chcem, aby mne činili, to i ja budem činiť iným.“ A podobne. Vo všetkom maj správnu zásadu.

Druhou — ťažšou — úlohou je správne zásady i nasledovať, totiž vychovávať seba samého na charakterný život.

Charakter nedávajú zdarma; za to musíš sa odslúžiť veru cez roky a desaťročia dôkladnou prácou. Účinky okolia, náklonnosť k dobrým a zlým vlastnostiam môžu mať vplyv na tvoj charakter, ale pri poslednom stupni to je predsa len tvoje dielo, výsledok tvojej sebvýchovnej práce. Každému jednotlivcovi dostáva sa dvojakej výchovy: jednej od rodičov a školy a druhej — tá je dôležitejšia — vlastnej, sebvýchovnej práce.

Vieš, čo je výchova? Vplyv na vôľu človeka v takom smere, že v každom položení istotne a s radosťou sa odhodláva nasledovať dobro.

Vieš, čo je charakter? Podľa pevných základných zásad vychádzajúci dôsledný spôsob konania, neprestajnosť vôle v službe ušľachtilého životného pochopenia.

Nuž, môžeš vidieť, že pri výchove charakteru nie je natolko ťažké vytvorenie správneho životného názoru (veď konečne to by išlo ľahko), ale neprestajné nasledovanie toho. „Mojou zásadou je to a to; vtedy ja stoj čo stoj vydržím pri nej!“ A keďže taká vytrvalosť vyžaduje veľa obetí, preto je medzi nami tak málo charakterných ľudí.

Veď „vždy ostať verný svojim zásadám“, „vždy vytrvať pri pravde“, artd. — kto by sa neoduševňoval za takéto *myšlienky*? Len keby nebolo tak ťažko tieto myšlienky *uskutočniť*! Len keby pre spoločnosť, priateľov, módu a pre milé a pohodlné „ja“ neostaly z týchto plánov iba plány!

Prečítaj si len, ako upozorňuje básnik:

Sei nicht eine Wind — uind Wetterfahne
Und fang nicht immer Neues an!
Was an diir wohl hast vorgesetzt,
Dabei beharre bist zuletzt.

Nebud' ako veterný koibút
A nezačni vždy znovu!
Čo si si v sebe raz zaumienil,
Vytrvaj pritom až do konca.

(Reinick)

K tomu ťa vedie správna sebakýchova.

Vychovávaj sám seba!

Vytvoriť v duši veľkolepý obraz, ktorý si Bob predstavil o tebe — túto povznášajúcu prácu nazývame sebakýchovou. Túto prácu len sám môžeš vykonať a nikto iný. Tvoji rodičia a vychovávateľia môžu ti dať radu, poukázať ťa na správnu cestu, ale neskôr predsa len sám v sebe musíš mať túhu po tom, aby si vypracoval tento krásny obraz, ktorý Boh skryl v tvojej duši. Sám musíš túžiť po vznešenosti, sile a čistote duše. Musíš poznať svoju dušu, čo je v nej škodlivé a čo z nej chýba. Sám sa musíš chytiť práce duševnej výchovy, ale musíš si aj uvedomiť, že táto práca vyžaduje sebazaprenia, námahy a sebaovládania. Často sa musíš zaprieť za niečo také, čo ťa nie je práve po vôli — ale predsa musíš to vykonať i vtedy, keď tvoja námaha už niekoľko ráz bola bezvýsledná.

Vypestovanie charakteru sú zrnká takejto drobnej práce. Zasej myšlienku a zožneš tíhu; zasej túhu a zožneš čin; zasej čin a zožneš zvyk; zasej zvyk a zožneš charakter; zasej charakter a zožneš z neho svoj osud. Hľa, z malých zrníek, z malých myšlienok sa tvorí tvoj životný osud!

Každú hodinu vo svojom živote s úctou a láskou obráť svoj zrak k čnosti a nikdy nezmeškaj ani jednej príležitosti, keď môžeš činiť dobré. Keby sa ti *azda* niekedy tento čin zdal byť protivným a nezodpovedal

by tvojim chvíľkovým želaniam, navykaj svoju vôľu, aby nad nimi zvíťazila. Takto nadobudneš takého charakteru, že v kruhu svojich známych budú ťa vždy spomínať s úctou a láskou.

Človek musí utvárať svoju vôľu v rámci vôle Božej. Niet dokonalejšej školy charakteru, ako keď s opravdivým precítením môžem povedať: „Pane, nie moja, ale Tvoja vôľa nech sa stane!“ Niet čestnejšej sebvýchovy, ako keď po vykonaní svojich skutkov dáš si otázku: „Pane, bola to skutočne *Tvoja* vôľa, čo som vykonal? Ty by si si to bol býval takito želať?“

A túto výchovu charakteru začni už teraz, vo svojich mladých rokoch. Až dospeješ, bude už neskoro. Charakter sa nevyvíja vo víre každodenného života. Ba kto sa dostane ťa bez pevného charakteru, stratí i ten chatrný, čo azda mal.

Ein Herz von Erz - srdce z ocele

Teraz už vieš, o kom povieme: *to je charakterný mladík!* O tom, kto má šľachetné zásady, ideály a pri nich aj vytrvá. Vytrvať treba i vtedy, keby nikto na svete nepoznal šľachetné ideály! I vtedy, keby okolo mňa bol každý znetvorený, bezcharakterný. Vytrvať i napriek veľmi mnohým zlým príkladom a pokušeniam. *Vytrvať pri vlastných zásadách za každej okolnosti!* — je často neznesiteľne ťažká úloha.

Keď neúprosní chlapi už pol hodiny zlostia ktoréhosi svojho menej obratného spoločníka, hoci ten márne hľadá s každej strany porozumenia, ale predsa vie jemne utíšiť nálady svojich zlostiacich ho druhov — nuž, to je láska, smelosť a vytrvalosť k zásadám. *Ein Herz von Erz — srdce z ocele.*

Keď v nejakej chalanskej spoločnosti, kde s posmechom sa vyslovujú o najsvätejších pravdách ná-

boženstva, potvrdzujúc rozličnými „dôkazmi“ „pravdu“, kde držím posmechom vyvracajú učenie náboženské — a tam sa niekto ozve a obháji pravdu, bez urážok, ale rozhodnou smelosťou, imponujúcimi znalosťami, na to treba charakter a heroizmus.

Keď sa do izby ozýva bezstarostný smiech tvojich spoločníkov, volajúcich ťa od algebry na ihrisko, vtedy s pevnou vôľou ostať i naďalej pri povinnosti — na to treba charakter. *Ein Herz von Erz! — Srdce z ocele!*

V prvých storočiach, za prenasledovania kresťanov chytili jednoduchého roľníka a postavili ho pred Jupiterovu sochu... „Nasyp temianu a obetuj bohovi!“ — „Neurobím itak!“ — odpovie pokojne Barlaam. Začínajú ho mučiť — márne. Teraz mu násilím narovnajú ruky tak, aby ich mal nad plameňom a na dlaň mu nasypú temianu. „Spust' temian a si slobodný!“ — „Neurobím tak!“ — odpovedal znovu Barlaam... Plameň už plápolá, temian sa dymí... ale muž stojí a nehne sa! Dlaň sa mu prepáli a temian tak zhorí, ale ocelové srdce Barlaamovo nezaprelo svojho Boha. *Ein Herz von Erz! — Srdce z ocele!*

Drahý synu, ako málo ľudí má mučenícky charakter, ktorý i pohanský básnik obdivoval, keď písal:

Justum ac tenacem propositi virum
Si fractus illabatur orhis,
Impavidum ferient ruinae.

Spravodlivého a v predsavzatí neochvejného,
ak aj svet sa rúti,
nemôže pohroma odstrašiť.

Keď vybuchol Vezuv a láva zničila celé okolie, pompejský vojak-strážnik nepohol sa s miesta, kam ho postavila povinnosť.

Vidíš, synu, túto priamosť, túto vernosť k zásadám, to vyjasnené čelo — nazývame charakterom.

A teraz, keď sa pozriem po chlapcoch, aké rozličné typy vidím! Vidím takých, ktorí sa mimo školy vždy prechádzajú; takých, ktorí sú otrokmi kina; takých, bez ktorých „nemôže“ byť nijaká zábava. Vidím fičúrov s ligotajúcimi monoklami, elegantne fajčiacich. Večne čítajúcich športové noviny. Ustavične hltajúcich „Mister-Herkuloiv“. A ohromne mnoho neštudujúcich „študentov“.

Epiktetove slová

Na tú veľkú pravdu, že môže byť niekto veľkým učencom, svetoznáмым športovcom, alebo bohatým veľkostatkárom, ale keď je bezcharakterný — došla na to i pohanská filozofia — nestojí za nič! Prečítaj si len nižšie uvedené myšlienky z diela pohanského otroka Epikteta.

Nemaj o to starosť, aby si ukojil potrebu svojho žalúdka, ale svojej duše! (Gnomologium Epictetum 20. ed. Schenkl-Teubner, Leipzig, 1898—1899.) Radšej zomri, ako by si nemravne žil. (Fragm. 32, 422.) Zaviazanosť tela závisí od osudu, zaviazanosť duše je zlo. Kto je telesne voľný, ale v duši zaviazaný, je otrokom; kto má chránenú dušu od zla, je voľným, hoci by bol telesne viazaný. (Gnom. 32, 470.) Pre štát je užitočnejšie, keď bývajú v malých domkoch veľké duše ako vo veľkých palácoch ľudia s otrockými dušami. (Gnom. 60, 476.) Naším cieľom je poslúchať bohov, aby sme im boli podobní. (I. 13.) Duša je ako obliehané mesto, kde za pevnými hradbami bdejú strážiaci. Keď sú základy pevné, mesto je nepodmaniteľné. (IV. 5, 25.) Keď chceš byť dobrým, najprv ver, že si zlým. (Gnom. 13, 488.) Čistá duša, ktorá má náležité zásady, i v skutkoch bude nádherná a neohrozená. (IV. 11, 8, 389.) Vo všetkých myšlienkach, malých i veľkých, hľad na Boha. (II. 19, 31, 174.)

Nauč ľudí tomu, že blaženosť nie je tam, kde ju vo svojej zaslepenosti a biede hľadajú. Nie v sile je blaženosť, lebo Myro a Ofelius neboli blažení; ani v moci nie, lebo Nero, Sardanapal a Agamemnon stekali, plakali, vlasy si trhali; oni boli otrokmi okolností a blázmami zdania. V tebe sa skrýva blaženosť v pravej slobode, v dokonalom sebaovládaní, v moci spokojnosti a pokoja . . .

Hľa, aké krásne myšlienky pohanského otroka!

Moc veľkého cieľa

Každý mladík si má zaumieniť, že v živote musí dosiahnuť nejaký veľký cieľ. Vytýč si i ty pred seba nejaký vznešený cieľ; potom však nezabúdaj naň, ale všetky svoje sily venuj jeho dosiahnutiu. Netvrdím, že za niekoľko mesiacov alebo rokov dosiahneš svoj ho cieľa. Možno, že ho nikdy nedosiahneš! Nech ťa to však už vopred nezmechutí! Sústreďením myšlienok a plánov bezpodmienečne sa približuješ k cieľu, ktorý sa (pozdával byť celkom nedosažiteľný. Kto so všetkými svojimi silami venuje sa dosiahnutiu jedného vznešeného cieľa, ten so dňa na deň objaví v sebe nové sily, o ktorých doteraz nič nevedel.

Koľko znesie ľudské telo, to nám najspolahlivejšie dokazujú tí, ktorí cez vojnu žili v zákopách, v neuveriteľne veľkej núdzi; práve tak, ak so všetkými silami chceš dosiahnuť nejakého svojho cieľa, len vtedy zbadáš, na čo všetko je súca duša pri pevnom odhodlaní.

Takto by si mohol v sebe vytýčiť na pr., že stoj oo sítaj, ale odvykneš od najväčšej chyby, ktorú si v sebe spoznal. Alebo: vlani vo výročnom vysvedčení mal si štyri dobré a jednu dostatočnú; na budúci rok chceš byť zo všetkých predmetov veľmi dobrý, za a-

kejkoľvek námahy. Alebo: z vlastnej pilnosti naučíš sa anglicky a denne pravidelne venuješ tomu jednu polhodinku. Ale potom vytrvať až do konca! A tak ďalej.

Pri týchto bližších cieľoch i ďalší cieľ by som chcel s tebou vytýčiť. Anglické učebnice sú plné takýmito a podobnými vetami: „Kde milióny prestanú v práci, tam začni ty pracovať.“ „Na končiari je ešte dosť miesta pre usilovných pracovníkov.“ „Najlepšie miesta na svete ešte vždy nie sú zaplnené.“ atď. I ja by som si želal, aby si každý zaumienil, že sa chce stať veľkým človekom. Netvrdím však, že sa ním i stane. Ale ak jeho snahy, myšlienky ako orol, poleťujú vždy za týmto vysokým cieľom, zaiste ľahšie dosiahne tohto cieľa, ako keby ako lastovička vždy lietal nad zemou.

„Ale vtedy každý mladík bude namyslený a pyšný“ — povieš mi teraz. Ja sa toho vôbec nebojím! Skôr ti môžem povedať, že koho povzbudzujú takéto vznešené ciele, ten ľahšie zvíťazí nad pokušeniami svojich smyslov. Mnohí mladíci práve preto sa pokazia mravme, lebo si nevytýčili takúto povznášajúcu snahu, vznešený cieľ.

Celkom prijímam heslo najbohatšieho, ale pritom najpracovitejšieho Američana *Carnegieho*, ktorý hovoril raz mladíkom: „*My place is at the top* — Moje miesto je ma čele“. Len nie protekciou, nie pomocou príbuzných, ale tvrdou prácou a svedomitým plnením svojich povinností usiluj sa dosátať na čelo!

Pravda, je i taký, ktorý sa neučí a nekráča vpred, alebo je „ponížený“, „spokojný“, „skromný“. Počkaj, priateľu! Zbabelectvo nie je ešte čnosť a lenivosť nie je poníženosť! Opravdivá poníženosť hovorí s človekom: „Nie som ničím, sám o sebe nestojím za nič.“ Hneď však dodáva: „Ale niet na tomto svete také, čo by som nemohol uskutočniť s pomocou *Božou*“.

Často opakuj vzdych nášho svätca: „*Deus meus, Deus meus! Nihil sum, sed tuus sum!* — Bože môj, Bože môj! Nie som ničím, ale celkom Tvojím." Pomodli sa viac ráz tento vzdych a uvidíš, aká duševná posila pramení z neho.

Energia

Azda nič iného sa nepáči mladíkom tak, ako veľká, účinná sila, energia. A právom! Veď konečne táto je jedným z najkrajších rysov mužnej sily. Ale čo nazývame my energiou, účinnou silou?

Y prvom rade nie blúznenie, snenie. Niektorý chlapec prevádza veľké hrdinské kúsky — vo svojich myšlienkach. Také príhody rozpráva priateľom, že tak a inak, čo on včera previedol v snách, že druhého z toho až zima trasie. Toto ešte nie je účinná sila, energia. Ťažký matematický príklad rozlúštiť, Liviu-sove vety správne preložiť, proti svojim chybám zápasíť — slovom *robiť*, to je účinná sila!

Podobne nie je účinnou silou nepremyslené náhlenie, čo je tiež kameňom úrazu mnohých chlapcov. Skočiť do nebezpečenstva („veď mi Boh pomôže“), bez rozmyslenia odpovedať na každý problém, vyhľadávať zlých priateľov, čítať nemravné knihy, navštevovať zlé kiná — to všetko nie je účinnou silou! Do všetkého sa chytiť a na druhý deň vec nechať — to tiež nie je účinná sila. Dnes sa začne učiť francúzštinu, ale o týždeň zľakne sa ťažkostí a hodí mluvnicu do kúta. Namiesto toho začne sbderať známky. Tretí deň ho to zas nebaví, nuž, nechá to tak. Začne športovať. Dva týždne pestuje každý šport od rána do večera. Na tretí týždeň i športu sa nasýtil, nuž nechá to. To všetko nie je účinnou silou.

Veľmi správne vravia Nemci: *Erst wägen, dann Wagen*. Totiž najprv sa pozrieť na otázku, na úlohu

a uvážiť si okolnosti. Keď potom viúš, že niečo máš urobiť, vtedy sa nezľakni prekážok, hoci to vyžaduje akejkolvek obeti, vytrvalosti, sebazaprenia — všetko jedno, musím to urobiť, lebo to je moja *povinnosť!*

Toto je potom skutočne účinná sila, pravý mužný charakter!

Voľnosť

Niet slova, ktoré by itak čarovné účinkovalo na mládež ako „voľnosť“. Voľne rásť! Voľne sa vyvíjať? Voľne žiť! Byť voľný ako vták! — Mimovoľná túha ženie mládež za voľnosťou. Ale keď je túha mimovoľným účinkom, vtedy pochádza od Stvoriteľa. Keď je od Neho, vtedy zaiste vytýčil jej i vyššie ciele. Teda túha po slobode chlapcom nemôže sa prejavovať v tom, aby cez prestávky robili čím väčšie kriky a aby sa vymkli zpod predpisov. Cieľom túhy po voľnosti môže byť iba tvrdý zápas proti všetkému, čo stojí v ceste nášho ideálneho vývoja.

Túžba po slobode má svedčiť o tvojej duševnej vyspelosti. Nesmieš teda bojovať proti každému pravidlu, proti každej zaviazanosti (veď bola by to bezuzdnosť), iba proti náruživostiam, ktoré ti prekážajú vo vývoji charakteru.

Každý pud, ponechaný na seba, je slepý. Slepým je pud slobody, pud voľnosti a keď sa vymkne zpod pevného vedenia, vtedy strhne každého do priepasti. Preto vidíme so dňa na deň viac mladíkov, ktorí sú zničení, lebo zle chápali opravdivú voľnosť a slobodu. Pudy, ktoré sa vymkly zpod dozoru rozumu, slepo schivátia každého v takých veciach, ktoré sú len naoko užitočné; ale v skutočnosti sú veľmi škodlivé a odstrašia ich od takých vecí, ktoré sa zdajú byť ťažkými, ale sú potrebné k súladnému vývoju ich duše. Túto istú myšlienku vyslovil aj istý študent, keď písal kto-

rémusi svojmu priateľovi: „Ako mi otec dovolil fajčiť, odvtedy mi nedhutí.“ Hľa, znetvorená túha po voľnosti, po slobode, ktorá považuje každý rozkaz a zákaz za nesprávne zasahovanie.

V tomto veku, v ktorom si ty, cieľom každého je: byť slobodným, voľným, nezávislým. Ale veď práve to chcú i tvoji rodičia a vychovávatelia! Preto ich musíš celkom porozumieť a s nimi spolupracovať. Bohužiaľ, mnohí nerobia takto. *Chceli* by byť nezávislými skôr, ako by sa mali vopred za takýchto *vychovať*. Pod nezávislosťou rozumejú neporiadok, vymknutie sa zpod rozkazov, ale nemyslia na vnútornú nezávislosť, ktorá dáva sily a moci proti vnútorným chútkam, lenivostiam a iným výhonkom životných pudov.

Keď v rozkazoch rodičov, v školských plavidlách, v každodenných povinnostiach nevidíš obmedzovanie voľnosti, nevidíš zlostné predpisy, ktoré musíš dotiaľ plniť, dokiaľ ťa tvoji predstavení vidia a pozorujú, ale práve naopak: vykonávanie rozkazov svojich predstavených použiješ na premôženie svojej nepohodlnosti, zlej nálady, chůtok, povrchnosti, nespoľahlivosti atp. Kto sa takto díva na rozkazy a pravidlá, ten pracuje opravdivé na slobode svojej duše. „*Deo servire regnare est* — hovorí latinské príslovie — Boihu slúžiť znamená vládnuť.“

Ideálom katolíckej výchovy je jednako telesne a duševne sa vyvíjajúci mladík. Pred nami telo je práve také sväté ako duša. Veríme, že sme od Stvoriteľa dostali telo, aby nám ono bolo nápomocným k dosiahnutiu večného cieľa. Veríme, že ľudské telo posvätil sám Syn Boží, keď si vzal na seba ľudskú podobu. A veríme, že raz i telo bude účastníkom nášho večného života.

Hľa, kresťanstvo nevidí v tele „čertovinu“ a „hriešnosť“. A nie je jeho cieľom zoslabenie, alebo úplné zničenie tela. Jeho snahou je práve urobiť telo súcim k službe večných cieľov. Prikázania Božie

ta síce prísne viažu, ale predsa nie sú prekážkami v tvojej slobode. Ony sú iba nápomocníkmi tvojej duše. Hroznový ker nie preto priväzujeme ku kolíku, aby sme ho hatili vo voľnom vzraste, ale aby sme jeho vzrast zabezpečili.

Freiheit ist der Zweck des Zwanges,
Wie man eine Rebe bindet,
Dass sie, statt im Staub zu kriechen,
Froh sich in die Luft windet.

Cieľom nútenia, (tlaku je sloboda,
Tak ako uväzujeme révu,
Aby sa naplazila v prachu,
Ale aby radostne vinula sa do vzduchu.

(Weber: Dreizehnlinden)

Ani my nemôžeme viac popustiť z toho, čo vznesené rímske chápanie vyžadovalo! Prečítaj len, aké ciele predpisuje *Juvenalis*:

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano;
Fortem posse animum, mortis terrore carentem,
Qui spatium vitae extremum inter munera ponat
Naturae, qui ferre queat quoscunque labores,
Nesciat irasci, cupiat nihil, et potiores
Herculis aerumnas credat saevosque labores
Et venere et coenis et plumis Sardanapali.

Žiadúano je mať v zdravom tele zdravého ducha;
Hľad' mať ducha chrabrého, bez hrôzy pred smrťou,
ktorý celý život pokladá za dar prírody,
aby ľahko znášal akékoľvek útrapy,
žil bez hnetvu, netúžil s rozkošou po ničom,
a pokladal strasti Herkulove a drsné práce za silnejšie,
jak milkovanie, požívačnosť a perie Sardanapalove.

(Juvenalis: Satyr. X.)

Hľa, zdravé telo, silná duša, ktorá je súca znášať i ťažké bremená, disciplinovanosť, nenáročnosť, striedmosť!

Na to sú súce iba veľké duše!

Veľkodušní mladíci

Pod veľkodušnosťou nemyslíte si na hrdinov, ktorí vykonali niečo svetoborného a o ktorých píšú všetky noviny sveta. Najväčšej väčšine ľudí v celom živote ani len raz sa nenadhodí príležitosť vykonať nejaké hrdinské činy. Práve preto, keď mladíci akokoľvek sa oduševňujú, že na pr. otni vo výprave na južný pól to alebo ono by ináč urobili; žeby vedeli svoje životy položiť za vieru a žeby chceli medzi divochmi obetovať svoje životy za Krista; že budú hotoví kedykoľvek svoju krv prelievať za vlasť, atď., hovorím, akokoľvek sú veľiké tieto oduševnenia — keď to ostane len neurčitým snením — v každodennom živote sotva to bude mať nejaký význam.

Tejto veľkej sily veľkého oduševnenia máme si zručne nashromaždiť — a raz budeme z nej môcť čerpať veľkú energiu. Kto chce ísť na električke, márne má päťtisícovú bankovku: keď nemá drobné, nemôže ísť na električke, lebo takúto bankovku tam nerozmenia. Tak isto musíme rozmeniť na drobné čiastky i svoje mučenícke oduševnenie a s národnou hrdosťou spojené povinnosti, aby sme všetko — i to najmenejšie s tým súvisiace — mohli splniť. Dnes už nečaká na teba mučenícka smrť za vieru a azda ani za vlasť nemusíš heroicky zomrieť. Ale tvoja vier a tvoj národ čakajú od teba hrdinský život! Príklady nešťastných samovrahov nám tiež dokazujú, že k životu treba často viac odvahy ako k smrti.

Za svetovej vojny v nemocnici, v ktorej som konal službu, raz zaštepili našich vojakov proti cholere.

A vieš, čo som spozoroval na svoje najväčšie prekvapenie? Mohutní, svalnatí chlapi, ktorí sa nezľakli nijakého dunenia diel, vtedy, pred tenučkou ihlou sa triasli. — Vidíš, na čo neprídeš v každodennom živote i s veľkým oduševnením.

Sú ľudia, u ktorých smelosť je skôr ľahkomyselnosťou. Azda pred smrťou sa ani nezľaknú, ale veľmi sa boja v živote trápenia a ťažkostí, ktoré na každého človeka čakajú. Táto bojzivosť však robí z nich zradcov a hriešnikov. Obecenstvo s utajeným dychom pozoruje v cirkusoch ozaj nebezpečné kúsky akrobatov; ty si hádam myslíš, že ten, ktorý sa zahráva so svojím životom, premôže na pr. lož, s ktorou by sa mohol vyhnúť nejakej nepríjemnosti. Oveľa menej odvahy treba k okúpaniu sa v januári v Dunaji, po ktorom plávajú ľadové tabule, ako pevne vytrvať pri svojich čistých zásadách v ľahkomyselnej spoločnosti. Treba smelosti vždy povedať pravdu! Treba smelosti a hodne vytrvalosti vytrvať pri vlastných zásadách! — no, tým sa stáva mladík veľkodušným.

„Ale si sebecký!“

Veru, nie je nejakým vyznačením, keď niekoho takto titulujú! čo je sebeckosť? Neporiadna, nesprávna sebaláska. Ptravá sebaláska je zákonom, je aj rozkazom Božím a do nás vštepeným pudom. Tento stará sa o udržanie jedinca a pobáda nás k tomu, aby sme sa vyhýbali všetkému, čo by nám škodilo. Sebeckosť je karikatúrou správnej sebalásky. Sebecký chlapec si o sebe myslí, že je stredom celého sveta, všetko je iba pre neho a cieľom na svete je zabezpečenie jeho pohodlia. I veľké svetové udalosti posudzuje tak, či má z nich nejakú výhodu alebo nie.

Čím je dieťa menšie, tým viacej je pod vplyvom smyslov; vtedy je veľmi sebecké. Pozri sa len na

jedno 4—5 ročné dieťa. Ako si nárokuje všetko pre seba! Čo len nájde, dá si pred seba; v izbe snesie všetko na jednu hromadu, len aby pre iného neostalo nič. Nuž, u takého dieťaťa sa to ešte prehliadne (hoci i ono má byť pomaly navykané na nesebeckosť); ba nedivím sa ani tomu primánovi, ktorý v prvej polovici septembra píše svojej mamičke: „... V triede mám už troch dobrých priateľov. Ferka Žilinského z latiny, Janka Bošanského z matematiky a Jožka Červenku zas zo slovenčiny..Ale čím viac sa vyvíja smytsel, tým častejšie je slušné uznať — keby ťa na to doma ani nevychovávali — že svet nie je len pre teba a že nie si najdôležitejšou osobnosťou, ale že okolo teba žijú milióny ľudí, na ktorých máš mať tiež ohľad. Kto toto neuzná, toho nazývame sebeckým.

Je zaujímavé, že chlapci tak ľahko stávajú sa sebeckými práve v rokoch vývoja, v rokoch „chalan-ských“, totiž vtedy, keď sú najhrdší na svoje vedomosti a na svoj rozum. Keď je niektorý chlapec doma odporný, dráždivý, rodičov a súrodencov svojich ustavične lem zlostí, buchne diveirmi, vždy je mrzutý a nespokojný a na nikoho nemá ohľad, na takého sa dnes povie: „Ale, chudáčik, nervózny je len trochu!“ Kdežeby! „Chudáčik je len veľmi sebecký!“ Sebeckosťou je, keď bohatý chlapec vystatuje sa pred chudobnejším spolubližným svojimi „zahraničnými“ výletmi. Sebeckosťou je ustavične smiať sa tam, kde je smútok. Sebeckosť je zlostiť iných svojimi najnovšími žartami, vtipmi atp.

Nesebeckosť začni už cvičiť vo svojich mladých rokoch. Akou odpornou sebeckosťou je, najmä dnes príznačnou, keď si každý hľadá len svoje uplatnenie a pritom každého hližného od seba odkopne! A ako dospeje niekto až sem? Azda ako malý chlapček začal s malichernosťami. V krovinatom lese, kde on išiel po predku, máročky spúšťal konáre, aby tieto šlahly do tvári za ním idúcich. Hlavné, že bol vpredu.

Naproti tomu aké poctenie je, keď na niekoho hovoria, že je šľachetným mladíkom! Vznešenosť je protivou sebeckosti. Keď sa niekto teší, teš sa spolu s ním — i toto je šľachetnosť. Keď pomáhaš niekomu v učení, keď svojou pozornosťou pôsobíš iným radosť, atp. — si nesebecký! Hľa, akou úprimnosťou, akým ušľachtilým rozmýšľaním môžeme vyplniť a urovnať hrbolky študentského života!

v
Ci vieš povedať: nie!

Bez sebazapierania nejstvue charakterný mladík. Keď sa v tebe búria mimovoľné túhy a náruživosti, keď po jednej urážke vrie v tebe horúca láva, ktorá chce vybuchnúť krátermi tvojich úst, keď ťa pokušenie vábi za hriechom, vieš vtedy vysloviť toto krátke, rozhodné Ŕlavo: nie!? *Caesar* tak sa chcel odvyknúť od nerozmyslených prudkých rečí, že prv ako by bol odpovedal, napočítal do 20. Prvotriedny prostriedok! Na čo je dobrý? Na to, aby lepší náhľad zvíťazil v nás prv, ako by sme boli už slovíčka povedali.

Po krásnej, zasneženej ceste mihne sa chlap na lyžiach. Na konci vršku je však hlboká priepasť. Chlap letí dolu ako šíp, ale pred priepastou s výborným telemarkom zastaví sa a itak sitoí na kraji priepasti ako žulový stĺp. Bravo! Odkiaľ si sa to naučil? — „Nuž — odpovie chlap — nie takto som začal. Najprv som sa cvičil zastaviť na menšom spáde. Dalo mi to hodne námahy, ale bez toho by som dnes niS nedokázal.“

Celá cesta života je tiež lyžovanie s nespočetným množstvom priepastí. A veru, všetci spadnú do nej a dolámu sa, ak neskúsili viac ráz zastaviť sa a stáť ako stĺp, neodolateľne proti víchrom pokušenia a náruživostí.

Cvičenie vôle nie je ničím iným, ako zodpovedné podporovanie duše vo víťaznom boji proti telu. Prvou podmienkou byť charakterným je: bojovať proti sebe a usporiadať vnútorné sily našich neporiadnych pirdov.

Vo svetovej vojne neraiz prízvukovali zásadu: najlepšou obranou je útok. A skutočne: kto začína útočiť, už má mnoho výhod. Vo veľkej bitke o dušu najlepšie ju obrániš, čím viac útočíš. Preto treba každodenne útočiť (v akejkol'vek malej bitke) proti nepriateľskému krdlu, v tebe sa skrývajúcemu, ktorého členovia majú meno: lenivosť, pohodlie, rozpínavosť, chůtka, zvedavosť, atď.

Wer nicht gelernt in jungen Tagen
Zu sekiem Wiinsdhen „nein“ zu sagen,
Und seinen Willem stets bejaht,
Der ist siah selbsit der sohlimmste Feind,
Der fällt sich an mit Wort und Tat
Und bringit sich um, bevor er 's cmeint.

Kto sa nenaučil za mladosti
Svojim žiadostiam odporovať
A svojej vôle vždy vyhovel,
Ten si je sám najväčším nepriateľom,
Ten škodí si slovom a činom
A zničí sa skôr, ako si myslí.

(Weber)

Bojím sa, že veľmi ťažko mi uveríš, ako dokázal raz svoju chladnokrvnosť a sebaovládanie veľký ženevský prírodovedec *Abauziú*. Po divaadvadsiatich rokov pravidelne každý deň zaznačoval tlak vzduchu. Jedon deň prišla do domu nová slůžka* ktorá v pracovni urobila „veľké upratovanie“. Príde vedec a sipýta sa slůžky: „Kde sú tie papiere, ktoré byly pod

tlakomerom?" „Ale, pane! Boly už také špinavé a zaprášené, že som ich spálila a namiesto nich dala som Časté, nové." A teraz! Pomysli si len, čo by si ty na to povedal? Čo povedal vedec? Pozrel sa pred seba (chvíľku bolo vidieť, aká víchrica zúri v jeho vnútri), ale zaraz sa spokojne ozval: „Zničila si výsledok mojej dvaadvadsaťročnej námahy. V budúcnosti sa mi ničoho nedotkni v tejto izbe!"

Skús, či by si vedel ostať podobne rozvážnym, chladnokrvným vo veciach oveľa menších?

Vieš, prečo fajčia mnohí chlapci? (I tí, ktorí vedia, že je to zbytočná náruživosť.) Azda preto, že im chutí? Kdežeby! Len preto, že „i ostatní tak robia!" — Prečo posudzuje všetko povrchno? Lebo i ostatní itak robia! — Prečo je nemravný? Lebo aj ostatní sú takí!

Veľkej duševnej sily potrebuješ, aby si svoje zásady mohol hájiť i v takej spoločnosti, kde prevláda opačné smýšľanie. Imponujúcej smelosti je treba, aby niekto zo svojho náboženského (presvedčenia za nič na svete pred nikým nepopustil. Ale v ktorom mladíkovi niet tejto odvahy, tam je slabo vyvinutý charakter a dotýčny nie je ešte charakterným mladíkom.

A veru, sú mladíci, ktorí by v boji heroicky išli aj proti jednej rote nepriateľov, ale v spoločnosti hanbia sa vyznať svoju vieru, veď „čo by povedali na to ľudia?!" Sú mnohí, ktorí sa na neslušných rečiach napriek svojim ušľachtilým náhľadom radšej chichocú, lebo veď aj „ostatní tak robia!"

Kto je charakterný, ten nehovorí: „Ako robí druhý, tak budem i ja." Kvietok rozvíja svoje lupienky ranému slniečku a nehľadá na to, či ostatné kvetiny robia podobne a či nie; svoju hlavičku obracia oproti slnku. Qproti slnku! — hovorí charakterný mladík, Orol nežmurká bojazlivo na ostatných vtákov, či tí letia tiež hore, ale smeruje k čistým výšinám oproti

slnku. Hone. *ad astra* — je heslom i charakterného mladíka.

Veľkým požehnaním je teda, keď vieš povedať energické „*nie!*“, kde je to potrebné.

Nie! — povedz svojim spoločníkom, keď ťa chcú svádzať k hriechom.

Nie! — zvolaj svojim pudom, keď tie slepo chcú byť osobovačné.

Nie! — zvolaj všetkým pokušeniam, ktoré ťa chcú podlizaone premôcť.

Úryvky z istého denníka

Tu uvediem niekoľko riadkov z denníka istého kvintána, žiaka v hlavnom meste. Spoznáš z nich dva typy: prvý, ktorý je ľahkomyselný a druhý, ktorý svojim ocelovým charakterom vie povedať osudné „*nie!*“

„Včera som navštívil Košického, ale myslím, že tak skoro ta nepôjdem. I Krempašský ma nabádal, a sám ma už niekoľko ráz volal, že konečne som na návštevu prišiel, hoci—Boh vie—už od počiatku mi nebol sympatický. Najmä odvtedy, čo sa v škole po jednej hodine náboženstva cynicky vyslovil: „Počúvajte len, náboženstvo je pre deti a nie pre mladíkov!“

Musím povedať niekoľko slov o jeho izbe. Taký neporiadok ani na jarmoku nevidieť! Zazvoním. Vylízaný sluha otvára dvere. „Mladý veľkomožný pán sa učí vo svojej izbe... Nech sa páči, tadiaľto...“

Prepychové zariadenie, krásne obrazy a perské koberce po izbách svedčia o tunajšom bohatstve.

Zaklopem na dvere izby „mladého veľkomožného pána“, ale tak ťa mi zdá, hrozne je zahĺbený do učenia, keď mi ani len neodpovedá. Tichúčko vstúpim do izby. A hľa: on tam sedí pri stole, pred mím

„detektívka" a vedľa francúzska mluvnica ipre ten prípad, keby otec náhodou prišiel, aby si tie dve knihy rýchle zamenily svoje miesta. Hovorím, sedel pri stole, ale spokojne spal. Nuž, (teraz by bol býval veľmi zle pochodil s tou „detektívku"...

Skôr, ako by som bol zobudil usilovného „študenta", rýchle si prezriem izbu. Na písacom stole ležia tieto „učebné pomôcky": ping-pongová raketka, vedľa nej pílka a rukavičky. Vedľa týchto atramentom obliaty linonár, guma, niekoľko gombíkov, potom sošit pre matematické práce. Na druhej strane nožík, samozapaľovač, pod nimi polovica latinského slovníka (druhá polovica je pod stolom). Piíjavý papier, 50—60 cudzozemských známok, kľúče. Napravo a naľavo knihy; niektoré od našich spisovateľov, hírba „Mister Herkule^sov", „Sdherlock Holmesov", napokon Pravidlá slovenského pravopisu. Kde-tu vyčnieva nemecká a francúzska čítanka. Malá červená ceruzka, plniace pero a štyri lístky z električky doplňujú celý „akvarel". (Eh, pomyslel som si, ak i jeho vnútro je také neporiadne ...!)

Čoskoro sa zobudil. Strojeným pohybom chcel vymeniť „detektívku" francúzskou mÍUvnicou; ale keď zbadal, že som to len ja a nie jeho otec, s veľkou eleganciou mi podal ruku.

— Ah! Ty si! Servus! Vítaj! Ráč si sadnúť! Nech sa ti páči, zapál si! Opravdivé egyptské — a s elegantným posunkom vytiahne zo zásuvky kopu cigariet.

— Ďakujem, nefajčím. Ty už fajčíš? Odkiaľ si ich dostal?

— Od otca som vzal... vlastne dostal som ... totiž, našlo sa... Ty ešte nefajčíš? Ale, aký svätý si! Si ako malé dieťa, ktoré nerobí nič také, čo nesmie!

Čosi vo mne vrelo, ale premohol som sa a spokojne som odpovedal:

— To je pravda, čo mi rodičia zakazujú, to ani nerobím. Doteraz som ešte vždy uznal, že oni mali pravdu a chceli mi len dobre! Ale ja nielen preto, že mám zakázané, ale zo zásady nefajčím. A ja zo svojich zásad nikdy neupustím.

Potom začal rozprávať o svojich letovaniach v Cirkvenici a o tamajších plesoch. Hovoril rozličné hlúposti; neskoršie začal spomínať i ostrejšie, dvojsmyselné žarty, hoci videl, že sa im nesmejem. Ale keď vytiahol zpod kníh fotografie polonahých herečiek a začal mi ich zbožňovať, vstal som a porúčal som sa. Celkom ma zaliel búriaci sa hnev a stálo ma mnoho sebazaprenia, že som mu iba tolko povedal: — Ale, prosím ťa úctivé, myslel som;, že si ma zavolať na slušnú zábavu...

Po tejto smutnej návšteve išiel som k Dunaju. Akási mimovoľná túha ma ta hnala, von, na čerstvý vzduch, do čistého večera. Bol zimný večer, hviezdy ligotaly sa sťa diamanty. Sám som sa prechádzal hore-dolu, moja nespokojná duša pozdvihla sa k nebu a akoby som sa modlil, tak som zvolal: „Ó, vy hviezdy! Vy ste čisté! Lesklé a nepoškvrnené! Aká zašpinená je táto zem a aké znečistené sú na nej duše!... a dlho som sa potuloval, zahĺbený v myšlienkach večnej čistoty.

Takto sa odohrala moja prvá návšteva u Košického; zaručene táto bola prvá a posledná!"

Šarkan na telegrafnom drôte

Základom každej čnosti je sebaovládanie. Keď sa niekto stáva otrokom pudových náruživostí, v tej chvíli stratí hlavnú záruku svojho mravného života: velenie nad sebou samým. Koho citové túžby bez okolností strhnú, hádžu, ten nie je charakterným mla-

díkom, ale nie je ani človekom! V pojme „človek“ je obsažené velenie, znalosť odolnosti oproti neoprávneným požiadavkám a bezuzdným výbuchom tela. V každodennom živote s prestrašením vidíme, že nielen deti — v ktorých moc smyslu je v značnej prevahe — ale i dospelí ľudia ako nerozmysleue konajú pod dojmami prvých sekúnd, akí neuveriteľne nedisciplovaní sú, hoci disciplína by ich nabádala k uváženiu, či sú ich skutky správne, oprávnené, primerané a aké budú následky. Chvílkové vlny urazenej márnivosti, hnevu, smvselnosti, nadutosti atď. ich uchvacujú k takým skutkom, ktoré po piatich minútach už xíprimme ľutujú. Veľa hriechov by zmizlo so sveta, keby sa ľudia dobre naučili jednej čnosti: vedieť rozkazovať sebe samému.

Pohanského filozofa *Cratesa* raz tak silno udrel po tvári maliar *Nicodromus*, že mu celá napuchla. Vieš, ako sa pomstil Crates? — „Udrel ho tak, že si to na celý život zapamätal“, myslíš si. Kdežeby! Na svoju napuchnutú tvár pripevnil tento nápis: „*Nicodromus* zaviniť.“ Obyvateľstvo celého mesta hneď videlo, akým slabochom je maliar, ktorého tak rýchle strhla prudkosť.

Wer mit dem Leben spielt komt nie zurecht,
Wer sich nicht selbst befiehlt, bleibt immer Kneohit.

Kto sa so životom hrá, nepríde nikdy riadne,
Kto si sám nerozkáže, ostane vždy sluhom.

(Goethe)

Istý môj žiak však ináč riešil podobný prípad. Náhodou posotil svojho spoločníka; tento veru celkom temperamentne skirýkol: „No, počuj! Ty si najväčší vôl na svete!“ A vieš, čo odpovedal môj žiak pekne, spokojne? Iba toľkoto: „Ale, prosím ťa pekne! Ako môžeš takto zabudnúť na seba?“

Hovoria, že dnešní ľudia sú materialisti. Smutný fakt, ale veru tak je to. A aj títo v blate tonúci maeria-

listi-ludia hlbokú úctu vzdávajú tomu človekovi, v ktorom duch zvíťazí nad hmotou. S akou neopísateľnou radosťou prijal celý svet pred niekoľkými rokmi zvesť, že neohrozený cestovateľ *Amundsen* po mnohom biedení a ťažkostiach dostal sa na južný pól. A aká úprimná sústrast zavládla svetom po príchode zvesti, že *Shakleton* zamrzol iba na niekoľko míľ pred cieľom a pod. Čo oslavuje ľudstvo v týchto objaviteľoch? Ved' neotvárali nové diamantové ložiska, neikonštruovali nové stroje! Oslavuje sa v nich ľudský duch, triumf duše nad silami tela, hmoty a prírody.

Prečítaj si len, ako presvedčivo píše náš *Vajanský*, v časoch pre náš národ najťažších, ktorý — ako národovec — môže ti byť príkladom: —

Nie, nezroní ma hlupca škrek a vrava,
vysoko nad ním tenie orla sláva;
on strhať môže so mňa všedné šaty,
môj sviatočný háv bude rodu svätý;
nech zapomína, hanobí a brojí:
žiť budem v národe, kým Tatra stojí!

V menšom meste stretol som sa s malým, plačúcim chlapčekom. Niekoľko dní pracoval na papierovom šarkane, ozdoboval, farbil a slepoval ho; keď ho už chcel vypoistiť, zahytil sa na telegrafnom drôte. Pekný šarkan bezmocne sa trepotal vo vetre na drôte, vždy viac a viac sa trhal a malý chlapec pod stĺpom oplakával svoje starostlivo pripravené dielo.

I v každom mladíkovi by sa vznášala duša, ale — žiaľbohu — na melčiiiách pochybovačnosti rozumu, na skalách nemravnosti a v sieti náruživosti je foto vznášanie hatené. Malý chlapček horko plakal, keď jeho pekne sa vznášajúci šarkan zaplietol sa medzi telegrafné drôty a tam sa celkom dotrhal. Dávaj si dobrý pozor, aby tvoja vznášajúca sa duša nebola tiež zadržovaná v driapoch náruživosti a v neusporiadanej húštine pudových síl!

Contra torrentem! - Proti prúdu!

Predstav si v duchu hlavného veliteľa za svetovej vojny, ktorý za frontom plánuje a rozhoduje nad osudom státisícich. V jeho pracovni ani len hlasné slovíčko nepadne. Naklonený je vždy nad veľkými mapami, na ktorých je presne vyznačená každá cestička, prameň a predná stráž. Vo vedľajšej miestnosti je neuveriteľný ruch. Telefón znie, iskrový (telegraf brnčí, autá a motorky sa prehánajú, prichádzajú hlásenia, lietadlá prinášajú výsledky pozorovania — a hlavný veliteľ o tomto ruchu nesmie vedieť. Má rozmýšľať spokojne, chladnokrvne a takto osnovať rozkazy. Tento pevný bod prostred záplavy bežných udalostí je obrazom samostatného charakteru.

Kto neohrozene vytrvá pri svojom presvedčení, nesitarajúc sa o výsmechy a kriky iných, je charakterným mladíkom. *Contra torrentem!* Proti prúdu!

Ale kto sa vždy spytuje: „Čo povedia na to ľudia?“ — ten nemá samostatného charakteru, ale je otrokom ľudskej bojzlivosti.

Jedenástočný Daniel dostal sa ako zajatec na kráľovský dvor k Nabuchodonozorovi. Môžeš si predstaviť, akou nádherou a lákadlami bol obklúčený. A čo bolo jeho iheslom? „Vždy ostanem verný svojmu Bohu a nikdy neochutím zakázané mäso.“ Tri roky trvalý pokušenia, ale on vytrval až do konca. Bol charakterným mladíkom!

Čítaj len, čo píše istý vysokoškolák o svetovej vojne: „Myslím, že som sa dostal medzi najhorších chlapcov sveta. V ich krúžku som sám, bez priateľov, ktorí by so mnou rovnako smýšľali... Pravda, sú tu veselí kamaráti, ale zo všetkého robia zlé. Pesničky vykračujú a také veci do nich popichajú, na čo sa ani len pomyslieť nesmie. Nahlas čítajú knihy, v ktorých sú podrobne opisované najväčšie nemravnosti. A mu-

sím počúvať také veci, o akých som ani zdania nemal. Najsilnejší z nich bol „vodcom“ v týchto veciach; svojich chatrných vedomostí zneužil len na zlé. Keď mi bolo možné, vytratil som sa z izby. Niekedy som však nemohol tak urobiť. A vtedy sme sedeli pri stole a oni začali hovoriť hnusné žarty... Zamestnal som sa iným a nedával som na ich reči pozor. Ale vtedy ma už nútili, aby som sa k nim pridal. A od tých čias každý sa len na mne vozil. Všetku službu som ja dostal a za všetky maličkosti som musel trpieť. Už-už som ich chcel ozmámiť, ale náhle ma preložili k druhej rote. Teraz som zas voľný a nenúti ma nikto počúvať neslušné veci." — Tento je potom hrdinský mladík, samostatný charakter! Opozítoval sa postaviť proti prúdu.

Contra torrentem! — Proti prúdu!

Cez smutne preslávenú vládu komunizmu nesmeli sa v školách pred hodinou modliť. Stalo sa to raz v istej škole hlavného mesta. Príde do triedy učiteľ „súduh“ a posadí chlapcov. Ale títo ositanú stáť. „Čo je! Saidnilte si!“ Chlapci naraz odpovedajú: „Ešte sme sa nemodlili!“ Učiteľove oči sa iskria a ozve sa: „Viete hádam, že nie je dovolené modliť sa!...“ — „Ešte sme sa nemodlili!“ — ozvú sa nebojácne chlapci. Ako si mal spomôcť „súduh“? — „Nuž — pomodlite sa!“ — bola odpoveď. I títo boli hrdinskí chlapci.

človek pevnej vôle vie si prekliessniť cestu i medzi skalami ako vodopád a smelé, samostatné duše vyvyšujú sa ako pyramídy nad bezcharakternosťou moderného sveta. Máloktoří ľudia sa vyznamenajú svetoborným hrdinstvom. Je veľmi pravdepodobné, že ani v tvojom živote sa takéto nestane. Ale hrdinským príkladom bude tvoj život, keď drobné povinnosti každodenného života vykonáš čo najsvedomitejšie, s vytrvalou horlivosťou.

A neboj sa kriklúnov! Keď si smelo obhájiš svoje zásady, často uvidíš, ako prestrašene ustúpia.

Nie sú oni býkom, aby sa svojimi rúbami pokľali; skôr veľkým slimákom, ktorý ma prvý silnejší dotyk rýchle stiahne svoje rožky.

I My, dospelí, s radostou vidíme, že dnešná mládež je oveľa nábožnejšou, ako bola pred 20—30. rokmi. Alebo ostane to i naďalej takto, alebo európska kultúra príde nanivoč. Svetoznámy básnik *Rabindranath Tagore* pri istej svojej európskej návšteve vyslovil sa, že mravnosť kresťanskej Európy je pod mravnosťou pohanského Východu. Materialistický duch XIX. storočia vylúčil dušu, ideál, Boha, poslanie na tunajšom a druhom svete a tým uvrhol do priepasti celú západnú kultúru. Niet na svete moci, ktorá by jej pád zadržala, iba za ideálne ciele oduševňovať sa vedíaca, dôsledná, na náboženskom podklade založená mládež. *Dôsledne nábožná mládež!* Totiž taká, ktorá je katolíkom nielen podľa matričného zápisu, ale má odvahu byť tým i v každodennom živote. Mládež, ktorá o každom svojom čine a každom slovíčku, myšlienke až po posledný vlas opováži sa stiahnuť následky tejto vznešenej myšlienky: *Som katolícky mladík* a keď som ním, vtedy podľa toho i dôsledne žijem už teraz v živote študentskom a neskôr pri svojom životnom povolaní. Ale vždy a vo všetkom ostane vertný svojmu náboženskému presvedčeniu.

„Vietor hostium et sui - Premohol nepriateľa, ale i seba“.

Na istom náhrobnom kameni čítal som tieto slová: „*Vietor hostium et sui*“. Štyri slová — nesmierna pochvala. „Premohol nepriateľa, ale i seba.“ Prvé vedí mnohí dokázať, ale tým menej to druhé.

Soitva jest ťažšej úlohy, ako 14—16 ročnému chlapcovi, ktorého každý nerv je elektrickým vedením, ktorému nekoluje v žilách krv, ale roztopená láva, vysvetliť vznešenosť sebaovládania a chladnokrvnosti.

Keď ti priateľ podráža nohy, a ty by si ho zlostne nevyboksoval; keď do teba sa niekto zadržuje, aby si ho inefektívne; keď sa ti niekto vysmieva, aby si mu nepovedal svoje: nuž, ťažko sa to dokáže. A potom, keď sa má uveriť, že toto nie je zbabelstvo, nie je bojzľivosť, ale najkrajším výkvetom sily, vôle; nuž, to je ipotom prevelmi ťažké. Veru, tak je! V tomto smysle hovorí i *Goethe*:

In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister,
umd das Gesetz nur kann uns Freiheit geben.

V sebazapieraní ukáže sa len majster,
A len zákon môže nám dať slobodu.

Zdržanlivosť nie je nečinná rezignácia, ale výjav disciplinovanej vôle, ktorá v každom prípade ostane pánom a ktorá berie na váhu význam každého vysloveného slova.

Zdržanlivosť je preto odporná mladíkom, lebo jej význam nesprávne si vysvetľujú. Zdržanlivosť neznamená trpieť na spôsob slabomyselných a nechať bez slova urážky. Nie! Kto má sobsieranú silu vôle, i ten môže odpovedať na útoky, ale prudkými výrazmi, nadávkami a bitkou neznižuje sa k podriadenému duševnému stavu útočníka, ale dôstojným spôsobom a rozvážne vysloveným slovom šľahá práve na najcitlivejší bod útočníka. Kto nie je zdržanlivý, je ako dieťa, ktoré ešte nevie chodiť; ledva stojí na nohách a potkne sa krok za krokom. Bez zdržanlivosti a sebaovládania nemôžeš byť charakterným mladíkom.

Krásny príklad sebaovládania dal nám Ježiš Kristus, keď ho vojak udrel po tvári. Pravda, Pán by mohol potrestať hanobiteľa hneď smrťou! A čo urobil? Obdivuhodnou chladnokrvnosťou odpovedal na úder slovami: „Keď som zle hovoril, dokáž; keď však nie, prečo ma biješ?“

/ — ň

Hradná veža, alebo veterný kohút?

V stredovekých mestách často vídavame zrúcaniny hradov, alebo staré kaštiele. Keď je už celá stavba len rozvalinou, jej veža i naďalej odporuje sile času. Keď sa tieto niekoľkostoročné veže pozrú svojím skalopevným zrakom do hĺbky pod nimi víriaceho života, stoja v tejto veľkej krútnave, akoby boly stelesnením charakteru; pod nimi sa všetko mení, kolíše a prispôsobuje, kupuje a predáva, ale ony neupúšťajú zo svojho stanoviska, zo svojich zásad. Symbolom pevného charakteru a povinnosť vykonávajúceho človeka je táto stará veža. Ako omá kedysi bola najpevnejšou oporou obyvateľom kaštiela, hradu, tak i teraz charakterný mladík je najsilnejším stĺpom celej ľudskej spoločnosti. Kam ťa údel života postavil, buď tam *celým človekom* a to miesto neopušt! — hlásajú nemé kamene niekoľkostoročných veží. Pozri sa, nebol som vystavaný za deň; z koľkých drobných tehál sa skladám, koľko námahy, dobrej vôle bolo treba, aby ma vystavali — ale teraz stojím tu už cez stáročia.

Syn môj, pravda, ako ľahko ochabneš pri dobrej vôli. Koľko ráz sa pohneš s mladistvým zápalom: „Teraz už nastúpim cestu charakteru, odteraz budem pracovať na utvorení svojho charakteru“, ale, pravda, len za niekoľko hodín, niekoľko dní a oduševnenie klesá, zhasne mladistvý oheň a ty — ostávaš tým, čím si bol. Hradnú vežu stavali cez roky, možno i cez desaťročia a ty by si chcel byť za deň „charakterným?“ Cesta k hriechu je zpočiatku príjemná a posypaná je vábiacimi ružami — no, na konci je strašným vytriezvením; čnosť nasledovať, pravda, zpočiatku je ťažké, ale s kroka na krok ľahšie a na konci nás čaká blaženosť spokojného svedomia.

Ako sa dívam na hradnú vežu, niečo sa krúti na jej vrchu. To je veterný kohút! Nemá pevného srae-

nu, nemá spoľahlivého základu, povedal by som: nemá zásad, nemá charakteru. Keby mal, vtedy by márne dul okolo neho vietor! Zo zásad a z presvedčenia upustiť preto, že takto je to pohodlnejšie, takto sa dosiahne väčšej kariéry a keď po celom svete duje vietor, nuž, nepôjdem proti vetru — takáto je vlastnosť veterných kohútov. Ale, povedz mi: akým mužom je ten, koho v skutkoch, v zásadách a v presvedčení vedú ľudské miemky?

Pravda, koľko takýchto mladíkov poznáš i ty! Oni sú tí, ktorí nechodia na svojich nohách, ktorí duševne sú ešte maloletí, ktorí vo všetkom len na to hľadajú, čo povie ich sused.

Jeho svedomie sa ozve: Ty, nečítaj tú knihu, veď si počul, že je preplnená nemravnými smetmi a prečo by si mal hodiť svoje isnehobdele šaty duše do smradľavej bariny? — Nuž, dobre, ani ju neprečítam. — Ale vtedy príde priateľ a začne: „Ach, ty svätušká, ty dieťa...!“ — Čože? Ja dieťa? — A číta knihu. Hej, číta ju a pritom v bahne šliape po svojej duši.

Ozve sa jeho svedomie: Nechoď do toho kina, divadla, nechaj tú zlú spoločnosť! — Nuž, áno, ale „ostatní“ idú; aj „ostatní“ sa zabávajú. Len ja mám byť výnimkou?!

Áno, takýto je spôsob rozmýšľania a konania veterných kohútov.

Nuž, rozmýšľaj nad tým, čím chceš byť: hradnou vežou, ači veterným kohútom? Poddaným ľudskej bojzlivosti, alebo poddaným svojho svedomia?

Poddaný svedomia

Poddaný svedomia! Eh, aká výborná detektívka to môže byť! — pomyslíš si. No, mylíš sa! Najkrajšie vyznamenanie, čo môžu mladíkovi dať, je výrok: *Je pánom, svojej vôle a poddaným svojho svedomia.*

Nezlomme byť vytrvalým a dôsledným k všetkému,
60 svedomie káže — si charakterný mladík.

Na voze je sotva viditeľný malý klinec. Je to náosok. Keď tento vypadne, voz ide ďalej, ale koleso čoskoro sa vyvalí a voz sa prevrhne.

I po ceste k charakteru nájdeš takýto naoko bezvýznamný nástroj. Je to bezpodmienečné pridržiavanie sa hlasu svojho svedomia. Buď teda poslušným sluhom svojho svedomia!

Prečítaj si len, ako hovorí Pán v Madáchovej „Tragédii človeka“ o svedomí:

... a jestliže
dáš dobrý pozor, istý prihlás bude
ti bez prestania v uši zaznievať,
čo kývne ti späť a ťa pozdvihne:
len nasleduj ho.

(Prekl. Hviezdoslav)

Naraz i dvaja nepriatelia bojujú proti tvojmu svedomiu a každý si ho chce silou-mocou získať. Po prvé: proti nemu hovorí okolo teba celý svet; potom proti nemu ťa svádzajú tvoje neusporiadané náklonnosti, prebúdžajúce sa pudy.

Niekedy máš také nadšené chvíľky, že temer opustíš zem a vznášaš sa do výšin. Zaumieniš si, že hlas svojho svedomia vždy budeš sledovať. Nikdy nesostúpiš s cesty cti. Nikdy nepovieš, nepomyšlíš a neurobíš niečo také, čo bolo hriechom. Vtedy sa cítia byť takým spokojnými. Takým dobrým a ľahkým! Ale potom čo vidíš v nasledujúcej chvíľke? Keď je celý svet zlý, vieš ostať jednako len dobrým? Keby v celej škole boli bezcharakterní chlapci, vieš ostať i medzi nimi verný svojim vznešeným ideálom? Keď každý luhá a ty nikdy! Keď nedelnú omšu prekorzujú a ty jm nikdy nezameškáš! Keď v špine sa hrabú svojím jazykom a ty nikdy!

Potom príde druhá skúška. Nielen zvonku narážiš na nepriateľov vytrvalosti, ale i vo svojom vnútri.

Svedomie menujú slovom božím a plným právom. Kto by už nebol počul vo svojom vnútri jeho slovo? Keď sa chlapec chcel biť, ozve sa v jeho vnútri hlas, ako upozorňujúci zvonček: Nerob to! keď sa dotkol veci iného, zas sa ozve zvonček. A keď ho obkľúčovalo vážnejšie hriechne pokúšanie, vtedy akoby v jeho vnútri zvonili na poplach: Nerob to! Nerob to!

Opätovne ťa prosím, syn môj, nauč sa vo svojich mladých rokoch *vždy počúvať na hlas svojho svedomia*. Teraz sa rozhodne, či budeš neskoršie svedomitým mužom. A veru, svedomitý človek je taký cenný v spoločnosti ľudskej, ako stĺp, na ktorom spočíva celá budova.

Des Manmes Wort ein guter Hort,
Des Mannes Tat ein besseirer Rat,
Der beste Hort und Rat
Ein Matnú von Wort umd Tat.

Slovo muža je cenný poklad,
Čin muža je lepšia rada,
Najcennejší poklad a rada
Je muž slova a činu.

(Rúckert)

Kto je poddaný svojho svedomia, je poddaný Bohu, a byť poddaným Bohu je najväčšia voľnosť. Nepoznám väčšej pochvaly, ako akú povedali na listého predčasne zomrelého anglického poslanca: „Na celej jeho bytosti boli natlačené príkázania Božie.“

Nikoho sa neboj, len svedomia! Nie je charakternou vecou pred bojzivosťou ľudského ohovárania alebo výsmechu upustiť z niečoho takého, čo tvoje svedomie schvaľuje, ba priamo diktuje. Ten mladík, ktorý sa neopováži modliť alebo v kostole sa pokloniť, lebo ho aj „iní vidia“, je poddaný — ale inie svedomiu — ale ľudskej bojzivosti.

Akú pravdu má *Huxley*, keď píše: „Opravdivá zmužilosť znamená pevnú vôľu, ktorú riadi nežné svedomie.“

Kto pri každom svojom skutku bojzljivo sa díva okolo, čo povedia na to iní, ten nemá vôle a jeho charakter je ešte nezrelý. Kto vo svojich skutkoch nasleduje srdce, ale na rozum nepočúva a namiesto prísných povinností dá prednosť príjemným túžbam, tam ešte niet pevného charakteru.

Nicht dein Herz nach seinem Wunsoh,
Nach der Pflicht frag' dein Gewissen!

Nie srdce sa máš spytovať na želanie,
Ale svedomia sa opytuj na povinnosti!

(F. W. Weber)

Perskí kráľovia si tak chceli zabezpečiť spokojný spánok, že pod hlavnicu dali si 50.000 zlatých talentov. Cisár *Kaligula* neuspokojil sa nočnou strážou, ale dal sa ešte strážiť divou zverou, aby sa nikto nemohol k nemu priblížiť. *Artenom* dal si veľký štít nad hlavu pre prípad, ak by sa v noci zrútila povala, aby ho nezabila. Všetko márne! Najlepším prostriedkom k spokojnému spánku je spokojné svedomie. „*Ein gutes Gewissen ist ein sanftes Ruhekissen* — Dobré svedomie je ako mäkká poduška.“

Buď pánom svojej vôle a poddaným svojho svedomia!

Mučeník *Peter Veronaiský* bol pre svoju vieru popravený bodákom. Po prvých pichnutiach smelo skríkol: „Credo! Verím!“ Keď sa už váľal v krvi a nemohol už povedať ani slova, zamočil svoj prst do vlastnej krvi a tak napísal na zem: „Credo!“ Bol charakterným mužom, lebo bol poddaným svojho svedomia.

II.

Prekážky pri utváraní charakteru

Pri utváraní nášho charakteru sú mnohé prekážky, o ktoré sa veľa ľudí potkne a tak charakter príde navnivoč.

Jednou prekážkou vo vývine charakteru — ako si už predtým mohol čítať — je ustavičné obávanie sa: veď dobre je, ja mám síce v tej alebo inej veci svoje zásadné stanovisko, ale ak si budem podľa neho počínať, čo povedia ľudia? Kto sa naháňa za milosťou a u zmanlivosťou ľudí a je hotový pre tieto zo svojich zásad upustiť, pravda, nikdy nebude pevným charakterom. Charakterný mladík nikdy sa nestará o to, čo povedia ľudia na jeho skutky, ale čo mu povie Vlastné svedomie. Aký žalostný pohľad je na pr., keď mladíci „k vôli spoločnosti“ (správnejšie z bojzlivosti pred ľuďmi) vedú také reči a zamiešajú sa do takých skutkov, od ktorých sa ich poctivá duša vždy naľakané odvracia, keď ostanú sami a nie sú pod vplyvom ľudskej bojzlivosti!

Druhou prekážkou charakteru sú neusporiadané sily vo vlastnom vnútri a kým si v tom pralese neurobíme poriadok, zatiaľ, pravda, o charaktere nemôže byť ani reči. V duši každého chlapca je niekoľko menších-väčších náruživostí, panujúcich chýb: tie správne spoznať a vrhnúť sa na ne — to je bezpečná cesta v utváraní charakteru. Nezapodievaj sa preto vykorenením rozličných dirobných chýb. Začni s najväčšou a s ostatnými si už poradiš. U niektorého chlapca na pr. najväčšou chybou je pohodlnosť, pre

ktorú sa všetkej práci vyhýba, u iného ustavičná maškrtnosť, u tretieho vystatovanie sa, u štvrtého náhly hnev alebo prehnané sebavedomie atď. Tieto vlastnosti sú buričmi v ríši vlastnej duše a veru neskôr pochodíš zle, keď ich včas nedáš do okov.

Najnebezpečnejšou prekážkou v utváraní charakteru je, že sa tento vyvíja veľmi pomaly. Práca seba-výchovy je hrou trpezlivosti cez dlhé roky a desať-ročia.

Učil si sa niečo o zákone kryštalizácie? Teda vieš, že keď do sýteho roztoku, v ktorom sú rozpustené rôz-norodé hmoty a v ktorom smiešaly sa molekuly, po-stavíme malý kryštál, rozširuje sa z neho akási nevi-diteľná sila a pritiahne k sebe všetky molekuly, kto-ré majú podobné vlastnosti s kryštálom. Kryštál sa vždy zväčšuje a keď cez mesiac nič neruší pochod kryštalizácie, z malého kúska utvorí sa krásny kry-štál. Ale len vtedy, ak sa celý pochod konal spokojne! Ak kryštalizácia nemá spokojný priebeh, vznikajú nám len amorfné tvary.

Takto sa odohráva kryštalizácia aj v duši. Ak si do svojho sebavedomia vždy staviaš vznešené, ide-álne myšlienky, tieto — na základe akoby duchovnej príbuznosti chemickej — vymieňajú z hĺbky tvojej duše vždy podobné, novšie myšlienky a keď cez de-saťročia tvojej mladíckosti trvá tento stav, tvoje do-bré snahy upevnia v tebe taký vážený kryštál, ktorý potom prekazí všetky s ním nesúhlasiace myšlienky, ba dostane sa do prevahy nad týmito.

V „sýtej miešanine“ ľudskej duše sú aj molekuly mravnej zloby. Sú mladíci, ktorí svojimi ustavičnými pokleskami v mladých rokoch rušia pokojné kryšta-lizovanie duševnej dobroty. Mravné poklesky vábja a priťahujú zlé molekuly, preto v takýchto mladíkoch budú znetvorené duše, amorfné kryštály.

Listy vo víre

Velkou překážkou v utváření charakteru je rychlý život dnešní doby, tisíce a tisíce víriacich dojmů, ktoré neúčinkujú priaznivo na spokojný vývin charakteru. Šťastlivý mladík, ktorý ešte i dnes čo najviac času vie venovať k riadeniu svojho duševného vývinu, ktorý ešte i dnes vie venovať chvíľočku večernej modlitbe, aby na niekoľko chvíľ vstúpil do svojej duše a skúmal, či sa neusadily nepovolané molekuly, zrnká hriechu (ba niekedy azda nielen zrnká, ale kúsky) na bojzливо stráženú kryštálovú dušu. Kto so dňa na deň povrchno, bezstarostne nechá sa unášať prúdom, nikdy nespozná seba samého. Aký poľutovaniahodný stav: ktorýkoľvek žiak pozná dnes okolie Aljašky a vymenuje všetky prítoky Janktsekiangu, ale nepozná svoju *vlastnú dušu!* Lebo keby ju poznal, musel by sa zhroziť nad neporiadkom, ktorý sa tam rozhostil.

Títo mladíci ani potom, až dorastú, nebudú samostatní, ale ostanú podriadení hmotným záujmom a vlny náruživosti tak budú ich hádzať, metať o skaly ich bezcharakternosti, ako studený novembrový vietor hádže odumretými, bledými, opadávajúcimi listami. Duše — ako jesenné listy — vo víre!

Títo mladíci až dorastú, budú takí, ako do prudkej rieky vrhnuté vetvičky, ktoré schváti prúd a ony nevedia, prečo a kam. Budú ako veterný kohút na hradnej veži: krúčia sa sem a ta a nikdy nevedia, aké vetry ich ženú. Duše — ako jesenné listy — vo víre!

Železný kríž

Vo svetovej vojne hŕstku nemeckého vojska obklúčila prevážna väčšina Rusov a vtlačila ich do malej chalupy. Výsledok boja ibol nesporný. Vodca Ru-

sov vyzval Nemcov, aby sa poddali; odpoveďou bola rozhorčená ipalba. Na to aj Rusi dali sa na každej strane do palby a strielanie do chalupy prestalo až vtedy,, keď zbrane Nemcov vždy viac a viac tichly, až napokon onemely: minula sa im alj posledná guľka. Rusi vrhli sa ma rúcajúcu sa chalupu, ale zarazene zastali pred hrozným obrazom, ktorý uzreli. Na zemi, medzi mŕtvymi Nemcami, váľal sa v krvi a skanávai poručík Griesheim. Rusi nie sú už nepriateľmi, ale spolucítia-cimi kamarátmi. Ich vodca priateľsky pýta sa zomieraajúceho ponuičika: „Videli ste, že sme v presile. Prečo ste sa teda nepoddali?“ Poručík, napnúc svoje posledné sily, ukáže na svoje prsia a lem toľkoto povedal: „Kto má toto vyznamenanie, ten sa u nás nepoddá.“ Na pnsiadh mal železný kríž ...

Milý synu, keď budeš zápasit s ťažkosťami a prekážkami ina ceste charakteru, pozri sa aij ty často na kríž, znamením ktorého označil Pán tvoju dušu pri svätom kriste, a často povedz slová básnikove:

Tie Tvoje bolestne rozpiate ramená,
a hlava hroznými mukami znavená,
bok krvou zbrodený a vodou smývaný,
sú mojom útechou, Pane križovaný.
Tvoj jasný obličaj glóriou vznešený,
zjav božský zo zeme k nebesiam nesený,
rek pravý, piredivný, udatný, nadľudský,
stoj pri imne, keď hrešit mal by som po ľudsky.

(VI. Roy)

Bodľač v siatine

Pozrite sa v máji na pšeničné polia! Vo vzrastajúcej siatine tu i tam objavuje sa bodľač, kúkol, burina. Teraz ešte nie sú škodlivé; ba zdajú sa byť celkom bezvýznamnými výhonkami. Ale čím ďalej, tým rýchlejšie sa vyvíjajú a stávajú sa škodlivými.

Synu, i ty stojíš v máji svojho života a v záhrade vlastnej duše tiež sa vyklúje bodľač. Kým si bol ešte malý, tvrdohlavosť a nevychovanosť neboly ešte také nebezpečné; ale ako vyrastáš, tým viacej sa stáva trnistou, hrubou a škodlivou v tebe každá chyba, pravda, ak nezačneš proti nim vznešený boj sebaučiny.

Čo bude z takého chlapca, ktorý nepôjde do toho boja a nepostará sa o svoju dušu? Čo bude z toho, komu s roka na rok rastie a mohutnie telo, pľúca sa rozširujú, ale o vývin svojej duše sa nestará? Nuž, rozbuja v ňom bodľač, plevel, burina (veď vieš, že o tie sa ani starať nemusíš, lebo práve na zanedbaných miestach bujnejú); naproti tomu stará, vznešená siatina chradne, uduší ju bujnejúca plevel. Taký chlapec potom, keď mu doma niečo rozkážu, so škaredým úšklabkom na to odpovedáva. Keď sa ho spýtajú niečo, len plecami hádže zlostne. Keď sa mu nepáči niečo, buchne dvermi, až sa okná zatrasú. Roztrhne sa mu šnúrka v topánke? Hneď hnusne zahreší. Pri hre, ak ho niekto len trošku posotil, hneď vypáli dotýčnému za ucho ..., slovom, stáva sa z neho „odporný chalan.“ Úbožiak! Mohol by byť dnes charakterným mladíkom, keby sa bol staral o vývin svojej duše a včas začal ničť bodľač v mladej siatine svojej duše.

Dávaj pozor, synu! V každej duši je bodľač! I v tvojej! Ale rozumný chlapec ju nenechá zmohutnieť, ale svojou neustálou pripravenosťou a zápasom ju vyničť zo seba.

Tento neustály zápas menujeme bojom sebaučiny.

Boj duše

V duši teda prevláda neustály zápas medzi dobrom a zlom. Y určitom veku (v rokoch dorastania) tento vnútorný boj je mimoriadne silný; neskoršie sí-

ce ochabuje, ale nikdy nemôžeme povedať, že sa skončil.

Kto zápasí v nás a proti komu?

Sotva si bol 5—6 ročným, už si po prvý raz pociťoval, že sa hlási nepriateľ. Cítil si, že niečo prebýva v tebe, čo by ťa viedlo k zlému. Akási olovnica, ktorá ťahá k hĺbke, k bezdmej hĺbke mravnej skľeslosti. Akési strašné dedičstvo, ktoré sa pripočítava, podľa našej viery, k následkom dedičného hriechu a menuje sa náklonnosťou k zlému.

Synu, veľmi je potrebné, aby si o tomto vedel. Vedieť, že človek už od svojej prirodzenosti je náklonný radšej k zlému ako dobrému. Veď toto si mohol skúsiť i sto ráz. Koľko ťažkostí sa stavia do cesty nášho ideálneho stvárňovania duše! Poznáme tie vznešené ideály, ktoré nám dal Pán Ježiš a podľa ktorého i ja mám konať; oduševňujeme sa za Jeho učenie, chceli by sme podľa neho žiť... Ale!... práve vtedy badám nejakú odštiepenosť. Páčilo by sa mi dobré, ale hriech ma viac vábi. Ideálny život ma priťahuje do výšin, ale hriech ťahá do priepasti. Chcel by som vzlietnuť na snehobiele končiare ideálneho života, ale pokušenia hriechu sťa olovnica ma sťahujú. Povedz, synu, nepocítil si v sebe nikdy tento veľký zápas, vojnu, o ktorej si sa ako malý chlapec naivne takto vyjadril: „Prečo je, prosím, že zlým byť je tak dobre a dobrým byť je tak zle?“

A vidíš, synu, kto tu zvíťazí, ten je hrdinský chlapec!

Vari sú hrdinskí chlapci? Veru, sú! A koľkí! Ide po ulici študent a začne druhého štípať... ruky sa sovrii v päst a začne sa bitka — to nie sú hrdinovia; iba ten, kto sa vie ovládať, je hrdinom. Hrdinom je ten, kto keď ide po ulici a zbadá na pr. vo výklade ne-

mravný obraz, odvráti sa od neho. Keď si niekoho urazil, vieš ho hneď odprosiť? — Toto je často hrdinstvo. Akokoľvek ťa pokúša hriech, vieš vytrvať pri poctivosti? — To je tiež hrdinstvo!

A bez obetí?

Nuž, je pravda, všetko toto vyššiespomenuté sú pekné veci. Byť charakterným! — Veď i ja chcem byť! Žiť ideálnym životom! — Veď i ja sa usilujem! Ale nedá sa to dosiahnuť nejakou kratšou a ľahšou cestou? Nejako lacnejšie, bez obetí nemohli by sme to dosiahnuť?

Veru, tu sa už potom nedá jednať. „Ak chceš byť dokonalý, zapri sa, vezmi kríž svoj na seba a nasleduj ma!“ — hovorí Ježiš Kristus. Kto chce byť raz s Pánom v nebesiach, ten Ho nesmie opustiť ani po hrboľatej, skalnatej krížovej ceste. Ale, povedz mi, synu, čo dostaneš dnes vo svete „zdarma“? Vôbec nič! Pozri sa, ako sa derú ľudia, ako pracujú cez dni a noci za svetské pomínutelnosti. A práve vtedy by si chcel svoj veľký poklad, charakter, dosiahnuť bez práce, „zadarmo“?

„Ale, tebe je len dobre!“ — vzdychnú si mladíci, keď vidia zabávať sa niektorého svojho priateľa. Ako je dobre byť ľahkomyselným! Koľko radostí môže mať ten mladík, ktorý chodí vždy len po plesoch ...

Keby si vedel, synu, ako sa mýliš! Keby si mohol nazrieť do srdca, ktoré horí vždy za rozkošami a slasťami tohoto sveta, čo by si videl? Myslíš si, pravda, že radosť, spokojnosť — ale nie: iba prázdnotu a vynútený úsmev. Písmo sväté má pravdu: „Bezbožní sú ako vzbúrené more, ktoré sa nemôže uspokojiť.“ (Iz. 57, 20.) Nespokojne sa kolíše vo víchriciach náruživosti a hneď je mrzutý, keď ho víchor trochu nechá v pokoji.

Prečítaj si len, akú mienku má o tomto anglický filozof *John Stuart Mill*: „Kto si nikdy neodoprie dovolenú vec, od toho nemôžeme očakávať, aby sa vedel zrieknuť zakázanej veci. Nepochybujeme, že zas príde doba, keď deti a mladíkov budú cvičiť na askézu a sebazaprenie a ako v staroveku naučia ich, aby svoje žiadosti zapreli, nebezpečenstvám odporovali a bolesti dobrovoľne znášali.“

Preto predpisuje katolícka cirkev sebazaprenie, cvičenie vôle a askézu.

Askéza? Brr! — pomyslíš si na to, keď ti už nahovorili, že askéza znamená mučenie seba samého a zničenie radosti z ľudského života.

Teda, pozri sa! Grécky pôvod tohoto slova znamená „jemné vypracovanie“; Grékovia rozumeli pod ním prípravu, tréning, sebazapierajúci život, ktorým sa závodníci pripravovali na zápas, aby v tele skrývajúce sa sily podľa možnosti čo najlepšie mohli využiť.

Charakter je tiež borbou, zápasom, výsledkom závodu. Jemné vypracovanie seba samých nepodarí sa bez cvičení a naša svätá viera práve preto predpisuje cvičenia sebazapierania, aby nám nimi pomáhala pri výchove charakteru.

Bez obetí a sebazapieraní niet ani zemských úspechov; a ty ma poduškách pohodlnosti by si sa chcel dostať k najväčšiemu úspechu: vznešenému charakteru?!

Pravda, vieš, že keď sa niekto chystá na závody, jeho tréning je dvojaký. S jednej strany: so dňa na deň sa cvičí, až v ňom kosti praštia. Povedzme: zúčastní sa veslárskych závodov. Vstáva, sotva ešte svitá. Vyjde peši k rieke, sadne si na čln, vesluje a potí sa pritom každodenne. Po troch hodinách upotený, ustatý ide domov, a zajtra a celý týždeň bude podobne cvičiť. S druhej strany: mimoriadne striedmo žije. Sotva je múčniky, aby nestuonel. Nesmie fajčiť, na alkoho-

lické nápoje ani myslieť. Každý večer pravidelne a skoro chodiť spať atď. A prečo toľketo sebazapieranie? Pre jednu malú striebornú medailu, pre slávu prvenstva. A ty za mnoho pokladáš borbu za *dosiahnutie charakteru*?

A pozri sa, tu je ešte jedna zaujímavá myšlienka. V živote každý prináša obeť; len v tom je rozdiel, že prečo ju kto prináša. Videl si na pr. skúpeho človeka? Ako bedári, ako sihrňa? Sotva je niečo, chodí v otrhaných šatách; nechodí ani na prechádzku, aby si nedral topánky. Sníži všetky svoje požiadavky na minimum; žije bez radosti a priateľov. A to všetko prečo? Aby si nahromadil majetok. Skupáň obetuje svoju osobnosť, radosť, česť, pre peniaze — pravda, to už je obetavosť! A či teda nie je hodnejšie prinášať obeť pre vznešenejšie a sto ráz ušľachtilejšie ciele?

Pozri sa na lakomca! Kolko chodí, behá, od rána do večera drie, nemá ani chvíľu odpočinku. Prečo? Pre peniaze. Pozri sa na márnomyseľného! Ako opovážlivo si zahráva so svojim životom len pre svoje meno. Kolko bdie, vrtí a potí sa človek na plese! Vedel by sa len polovičku toľko namáhať, aby pomohol svojim spolubližným?

„V každom človekovi skrýva sa jedon svätý a jedon zločinec“, povedal francúzsky rečník *Lacordaire*, Zločinec i sám od seba vzrastá v tebe, hoci sa o neho nestaráš, ale aby svätý bol pánom v tvojom vnútri, k tomu už treba vytrvalej, tvrdej seba výchovnej práce.

Áno, bez boja nejde vec. Kto robí sochu, musí mnoho kresť s hrubého mramorového balvanu, a kto upravuje svoju dušu na skvosť, ten musí vždy na seba kresť. Pekný pomník nezhotoví sa za krátky čas, no, tým menej môžem byť hotový zaraz s charakterom. K tomu treba vytrvanlivej a plánovitej práce! Heslo *Karola V.* aj ty si osvoj: *Plus! J!ltra! Viac! Ďalej! Ešte viac! Ešte ďalej!*

Zeusixta sa raz spýtali, prečo pracuje na svojich obrazoch s takou svedomitou? „Lebo pracujem pre večnosť!“ — odpovedal. Symu, ty opravdu pracuješ pre večnosť, keď pracuješ na svojej duši. Teda či môžeš podceňovať tú prácu?

Rehoľník - krotiteľ zvierat

Mnohí chlapci radi by zabili v lese šarkana ako Siegfried, ale nemajú trpezlivosti boriť sa so šarkanom zlých náklonností vo svojej duši.

V istom kláštore spýtal sa opát večer istého rehoľníka: „Čo si dnes robil?“ — „Každý deň mám toľko práce — odpovedal rehoľník — žeby mi vlastné sily ani nestačili, keby nebolo milosti Božej. Každý deň mám krotiť dvoch sokolov, zadržať dvoch jeleňov, nútiť dvoch krahulcov, premôcť jedného červa, jedného medveda držať na uzde a jedného chorého ošetrovať.“ — „Čo táraš? — usmial sa opát. — Veď takéto práce niet v celom kláštore!“ — „A veru, predsa je tak — odpovedal rehoľník. — Dvaja sokoli sú moje dve oči, na ktoré vždy musím dávať pozor, aby som sa nedíval na hriešne veoi. Dvaja jeleni sú moje dve nohy. Musím ich strážiť, aby ma nedoviedly do pokušenia. Dvaja krahulci sú moje dve ruky: musím ich poháňať do práce a k dobrému skutku. Červom je môj jazyk: musím ho držať na uzde, aby darmo a hriešne neľabotal. Medveď je moje srdce: proti sebeláske a márnivosti vždy musím zápasiť. A choré je moje telo, ktoré musím chrániť, aby ho smyselnosť nepremohla.“

Práca proti neporiadnym pudom je takouto krotiteľskou prácou i pre teba, synu, a pre každého; kto sa chce stať charakterným, ten deň po deň musí túto úlohu vykonať.

Mladík, ktorý sa stará o svoj charakter, nikdy nebude svoje chyby ospravedlivovať, že „márne, ja už mám takúto prirodzenosť, ja som sa už tak narodil“, ale neprestajne bude pracovať na zdokonaľovaní svojej duše. Preto často povedz sebe samému: Keď je vo mne hoci aj divá zver, skrotím ju! Nebudem takým, ako som sa narodil, ale takým, ako ja chcem; „*Wir sind hier, um zu werden, nicht um zu sein* — Sme na svete, aby sme sa stávali, a nie, aby sme boli.“ (Sailer.)

O svätom *Kolumbánovi*, misionárovi Bavorov, rozprávajú veľmi zaujímavú legendu. Nemal nič, iba jedného somára. Na jeho cestách somár pomaly kráčal za ním s malou batožinou na chrbte. Raz, keď išli popri hustom lese, z húštiny vybehol medveď a roztrhal somára. A čo urobil svätec? Spokojne išiel k medveďovi a položil maň svoju batožinu, hovoriac: „Keď si mi roztrhal somára, musíš mi ty nosiť batožinu.“ A hľa, krvižízmnivý, dravý medveď-od tých čias* ako skrotený baránok slúžil svojmu pánovi.

Nikdy sa neponosuj teda, že si taký a taký náruživý, zápalistý, túžobník po sláve, živý a pod. Skrot pekne a zapriahni si pred svoj voz krvižízmnivých medvedov. Vášeň v sebe samom nie je ešte pohromou, ale *bezuzdná* náruživosť je tým. Bez veľkých vášní nedajú sa previesť veľké veci, teda nie sú bez nich ani veľkí ľudia. Vášeň je na mori vanúci vietor. Keď niet vetra, loď s ochablými plachtami stojí nehnute. Ale keď zaveje vietor, to nie je ešte dost. Všetko závisí od toho, či vieme zachytiť vietor do plachát nášho vytýčeného cieľa; lebo ak nie, veru, prevrhne nám loď. Katolícka výchova charakteru nežiada, aby si zlomil svoje vášne, ale to, aby si z nich múdro zrobil zbrojnošov a spoločníkov. Teda nepočúvaj na ich rady, ale upotreb ich sily, lebo vášeň je síce zlým radcom, ale dobrým pomocníkom.

Ráznosť chcivosti dodáva práve dobre využitá vášeň. Len ten zvíťazí nad všetkými prekážkami, kto

„náruživô" nasleduje svoj vytýčený cieľ. Náruživosti sú ohnivé paripy pred vozom tvojho života; keď im povoliš, prevrhnú ťa do jarku; keď pevne chytiš opraty, krásne bežia s tebou k cieľu. Každá náruživosť, vášeň je ako oheň: môže byť požehnaním, ale i kliatbou — ako píše *Schiller* v „Lied von der Glocke“:

Woihtätig ist des Feuers Macht,
Wemi sie der Mensch bezähmt, bewacht.

e dobročinná ohňa moc,
eď človek drží deň i noc
ju ako žriebä na úzde.

(Prekl. Hviezdoslav)

Keby si bol akokoľvek temperamentný, nech by si bol koľkokoľvek zlých náklonností zdedil (za ktoré atni nemôžeš), neupadni a neponosuj sa. Urob všetko, čo môžeš pre zošľachtenie svojej duše a potom nech ti jiríde na um táto potešujúca pravda: „*Facienti, quod est in se Deus non denegat gratiam* — Tomu, kto urobí všetko, čo môže. Boh neodoprie svoju milosť.“

Kto vstal ľavou nohou

I v duši je počasie. Niekedy čarokrásne úslnie, dobrá vôľa sa rozlieva v tebe; inokedy — ani sám nevieš prečo — zlá, vlhká hmla ti zahaľuje dušu ... Raz ti ide práca tak ľahúčko, dobre si naladený. Inokedy dáždivé počasie, neprijemnosti a pod. ti pokazia vôľu. „Nuž, vstal ľavou nohou“ — hovorievajú obyčajne ľudia. — „Zle som naladený“ — hovorievaš i ty sám.

Veru, nálada nie je závislá od nás, preto nie sme za ňu zodpovední. Ale už od nás závisí, či sa *usilujeme* byť pánmi nad zlou náladou a nenecháme sa hádzat v plnení svojich povinností vlnami zlej nálady. Áno, keď si dobre naladený, len ju využi; vtedy ide

práca oveľa ľahšie! Ale ten, kto sa iba vtedy učí, keď je dobre naladený, nevykoná nikdy dôkladnú prácu. A hlavne, čo bude s ním neskoršie, keď zamešká svoje úradné povinnosti pod titulom, že nemal k nim zodpovednej nálady?! Kto teda nemá k niečomu nálady, nech si ju urobí! Nech prinúti seba samého do práce. Či sa mu chce, či nechce! Všetko jedno! To je mojou povinnosťou, teda vykonám ju!

„Ale čo stojí potom taká práca?“ — spýtaš sa. Čo? Bude mať tú veľkú hodnotu, že ťa naučí plneniu povinností. Naučí ťa, aby ti nerozkazovala nálada, ale naopak: ty jej.

Ale potom neostať len pánom nálady pri práci, ale i pri spoločenskom živote a v počínaní! Keď si zle naladený, nech to nespoznajú tvoji príbuzní a nechaj im pocítiť tvrdohlavosťou svoju nespokojnosť. Koľko ráz sa už museli ľudia hanbiť za urážlivé slová a nepremyslené skutky, ktoré spáchali nerozmyslene pod dojmom zlej nálady. Koľko ráz vybehnú našimi ústami vety, o ktorých si iba neskoršie uvedomujeme, že iných urážaly. „Ale, Bože! Ved' som nechcel! Ani som nemyslel, že následky budú takéto!“ Pravda, neskoro ľutovať.

Opravdivá duševná veľkosť ľudí rozhodne sa v nehodách, pohromách a pri iných nešťastiach. V pohromách ostať spoliehavým, s vyjasneným čelom sa postaviť nehode, nepadnúť a nepuknúť pod bremenami, je vlastnosťou duba, skál a čnostných duší! To isté platí aj o premôžení zlej nálady.

Prečítaj si len, ako píše básnik:

Nevrlý si, omrzely — nebud!
Zažeň strasti, drobné povinnosti
dňa povrhni; rozsyp akoby si
prach sotrel po vychádzke letnej.

(Hviezdoslav)

Vo veľkých hĺbinách mora, kam nezablúdi lúč slnka ani ako zvesť, kde príroda stráca svoju farbu, kde sa teplota pohybuje okolo nultého stupňa, kde zredne množstvo vzduchu vo vode, kde tlačí váha ohromných kvánt vody — zaujímavé, v tomto okolí nevysloviteľnej tmy oceánov! — žijú svetielkujúce ryhy. Z vyžáarujúcej energie slnka sem, pravda, nedochádza nič; mrazivá, zabíjajúca tma zakrýva všetko, a hľa, múdrosť Boha Stvoriteľa veľkolepe sa postarala aj o toto miesto: sú ryby, ktoré samy od seba zažnú kahančok. Niektorým na bokoch lesknú sa svietivé žlazy, akoby perly; iným na temeni hlavy vsadená ozajstná čočka zbiera svetlo žláz a znásobnene, ako reflektor, ho rozprašuje do tmy.

Hľa, prostred najtmavšej hlbiny morskej je ligotavý život! Ak máš v poriadku svoju dušu, ani ty nikdy nebudeš mrzutý, chmúrny a zronený. Nestávaj nikdy „ľavou nohou.“ Buď ako trilujúci slávik, dobre naladený a tak premôž zlú náladu. A staň sa prameňom, vyžiarujúcim život, radosť, jas, svetlo, najmä vtedy, keď doma ubitosť, hmotné starosti a tisíce životných strastí rozprestiera svoj čierny závoj, možno, aj na dušu tvojich rodičov!

„*Post tenebras spero lucem.*“ (Job 17, 12.) Po tme príde svetlo i jas; po búrke znovu zasvieti to milé a usmievavé slniečko.

„Nemám šťastia!“

Mnohí chlapci po prvej nedostatočnej známke znechutene povedia: „Nuž, všetko márne! Nemám šťastia!“ A keď niekto v triede vyniká, hneď odznie druhý úsudok: „Nuž, áno! Ten vždy má šťastie!“

Úspech nie je závislý od šťastia, a kto od šťastia očakáva výsledok, ten veru s otvorenými ústami čaká

pečeného holuba. Kto sa chce v živote uplatniť, nech nerobí nijaké výčitky šťastiu, ale nech ho chytí za šticu a drží ho pevne pri sebe.

Či nemáš celú robotnícku družinu, ktorá pracuje za teba? Tam máš dve silné ramená, desať zručných prstov, neúnavné nohy, bystré oči, ostrý sluch — tieto sú vždy hotové tebe slúžiť. Potom, tam máš hlavu, telefonam a telegrafom opatrenú jedinečnú kanceláriu, kde v minútkach prijme sa na stá a stá telegramov od tvojich piatich smyslov a tie sa aj hneď vybavujú, či teda potrebuješ ešte cudzej pomoci? Vari Ferka, ktorý ti našepká cez dejepis, ktorí boli v druhom triumviráte? Alebo strýčka svojej krstnej maminky, ktorý ťa azda zaprotežuje do nejakého vysokého úradu? Kto takto smýšľa vo svojich mladých rokoch, od toho nemôže očakávať mnoho ani národ ani spoločnosť ľudská.

Mohamedáni majú zaujímavé príslovie: „Celý svet patrí Bohu; ale smelým ho dáva do prenájmu.“ Inými slovami to má znamenať, že nie bezzáujmové kupčenie so šťastím, sháňainie protekcie sluší mladíkovi, ale vykovaniie vlastnej budúcnosti tvrdou prácou. Horatioviské: „*Multa tulit fecitque puer, sudaoit et alsit.*“ Y životnom zápase len ten zvíťazí, kto sa pevne odhodlal pre víťazstvo a po prípadných nehodách (týmto sa nikto nemôže vyhnúť) so zvýšenou vôľou sa dá do práce.

Dôvera v seba samých pohne
žitia najťažšie kolesá;
dôvera v seba ... neodvislosť!...
No, takto napred majme sa!

(Hviezdoslav)

Teda nie je hlavné šťastie, ani veľké nadanie, ale *svedomitost a vytrvalost' v práci!* Morské pobrežie ľud-

ského života je plné skvele nadaných, smutných strokotancov, z ktorých vymizla sebadôvera, chuť, smelosť a vytrvalosť; popri tom iní s menšími vlohami, ale s neohrozenou vytrvalosťou, neodvislosťou sa blížia do prístavu svojho cieľa.

„Skúsil som, ale nešlo to!“

Prameňom nejednej mrzutosti a zronenia býva, že mnohí si mätú vážnu snahu so želaním. Mnohí chlapci sa ponosujú: „Koľko rás som už skúsil odučiť sa od tej alebo inej chyby! Koľko rás som sa už chcel polepšiť! Koľko rás som chcel to alebo iné! Všetko márne, nešlo to!“

V skutočnosti však ani nechcel, ani neskúsil, len pekne si *rozmyslel*, že tak a tak bude, „rád by som sa zmenil“, ale priložiť ruky k dielu, to už nie. Medzi „rád by som“ a „chcem“ je veľký rozdiel. Prvý je maľovaným vojacom, ktorého sa nezľakne nikto (najmenej chyby); druhý je svetobornou veľmocou, ktorá môže v tebe premôcť všetky chyby.

Za pekného májového odopoludnia pri otvorenom obloku učil sa študent a naraz mu náhodou vletel na stôl chrúst. Úbožiačik, spadol práve na chrbát. Študent začal pozorovať, čo bude. Chrúst obracal sa napravo, naľavo — ale vstať nemohol. (Títo sú „rád by som“.) Nuž, keď ostanem takto ležať, myslel si chrúst, vtedy zhyniem, alebo ma zašliapu. I roztvorí si horko-ťažko krídla, trepoce sa, bzúčí, zuní... Už sa nahýňa napravo... no, ďalej... chcem... musím, musím... ináč zhyniem... konečne postaví sa na nohy... a vtom už aj odletí víťazoslávne do výšky, k novému cieľu. (Toto je „chcem!“) Chrúst odletel, ale mohol si sa od neho naučiť, aký je rozdiel medzi „rád by som“ a „chcem!“

„Skúsil som, ale nešlo to!“ Prosím ťa, nenahnevaj sa, keď úprimne napíšem: Nie je pravda, nič si ne-skúsil. Len si si myslel, že dobre by bolo skúsiť. Si tiež jedným z tých polovičatých ľudí (je ich na svete práve dosť!), ktorí sa neodvažujú siahnuť do svojich vášní ocelovou pästou a s neúprosnou tvrdosťou, bez čoho sa však nikto nemôže vyslobodiť z úzkej klietky pudových túžob.

Či by bol Kolumbus objavil Ameriku, keby ho boly odstrašily neúspechy? Ako chodil a žobral po krajinách, aby si zaopatril potrebné hmotné prostriedky na cestu. Všade ho vysmiali, považovali ho za dobrodruha a blúznivca, ale on fanaticky vytrval pri svojom ciele. Mal dostatočné dôvody veriť, že za známym dielom sveta nemôže byť všetko len more, že musí tam byť i pevnina; a vydal sa na cestu, hoci jeho krajanovia boli istí, že ho viacej neuvidia.

„*Nil íam difficile, quod non solertia vincit* — Niet takej prekážky, ktorú nepremôže zručnosť.“

So raffe dich denn eilig auf,
Du bist ein junges Blut,
In deinen Jahren hat man Kraft
und Züim Erwerban Mut.

Tak rušaj, hýb sa, podnikaj,
Veď mladú krv máš v žilách,
Kým mladé roky nepominú
Ukáž, čo je v tvojich silách.

(Goethe)

Nech je i tvojím heslom, čo je na erbe holandskej provincie, Seelandu. Táto pevnina leží zväčša pod hladinou morskou. Niekoľko ráz už bola i pod vodou, ale v erbe je predsa víťazne vpísané: „*Luctor et emergo!* — Zápasím, ale ostávam!“

Valde velle! - Veľmi chcieť!

„*VaIde velle!* — Veľmi chcieť!" Výborné dve latinské slová. Veľmi dobre vyjadrujú cestu charakteru. Charakter nepramení z hlbokých vzdychov, že „dobré by bolo", ani nie z limonádového „mohol by som chcieť", ale ani z bezvýsledných rozbehnutí, ale z plánovitej, vytrvalej seba výchovnej práce a upotrebenia všetkej duševnej energie. Keď svätého Františka Xaverského vyhlásili za svätého, *svätý František Salézsky* zvolal: „Toto je už tretí svätý František. Ja budem štvrtý!" A splnil svoje slovo! Ale, pravda, tomu to by nepostačilo len chvíľkové povzbudenie. Mnohí chlapci by „chceli", „mali by radi", a „dobré by bolo, keby tak alebo inak bolo", ale ani len slamky krížom nepreložia. Vec dobre premyslieť, smelo sa jej chytiť a vytrvať pri nej — tadiaľto vedie cesta charakteru.

Vari jestvuje krajšia pochvala, ako nadpis na náhrobnom kameni majora *Dominika* v Kribi (Kamerun):

Nicht rechts gestíhaut! Nicht links geseihaut!
Vorwärts! Gerade aus! Auf Gott vertraut!
Und durch!

Nepozeraĵ napravo! Nepozeraĵ naľavo!
Dopredu! Priamo! Dôverujúc v Boha!
A cez!

Neuveriteľné je, na čo všetko nie je hotový človek, keď sa naučil *odhodlane a vytrvale chcieť*.

V našom vnútri sú zdroje veľkých síl. Oveľa väčšie, akoby sme mysleli — ale sú v okovách. Musíš veriť, že veľké sily sa skrývajú v tebe a tieto sa vyslobodia z okov. Teda do každej práce daj sa s touto myšlienkou: Tento cieľ iste dosiahnem! Kto neverí ne-

ohrozene vo svojom víťazstve, u toho je snaha slabá (ia pravda, i bezvýsledná). Ostane len „mohol by som chcieť". K čomu je človek zaviazaný, všetko môže aj uskutočniť.

„Preč s Alpami!"

Neohrození ľudia vedia prekonať neuveriteľné ťažkosti. Najlepší príklad vidíme v živote *Napoleona*. Keď podmaňoval jednu ríšu za druhou a podrobil si ľudí, spomenuli mu, že Alpy stoja v ceste vojsku. „Teda preč s Alpami!" — hovoril spokojne. A po takom kraji, kde sa sotva dalo chodiť, dal vystavať povestný simplonský tunel. Ohromná sila vôle! A keby sa táto sila paralelizovala i s primeranou duševnou dobrotou a keby bol premohol nesmiernu sebeckosť, veru tento génius nebol by došiel k takej smutnej tragédii. Silne chcieť môžeš sa však učiť od neho. Na bráne istého stredovekého hradu stojí napísané toto jediné slovo: „*Decrevi!* — Rozhodol som!" Čo za muža železnej vôle musel žiť v tom hrade, ktorý si zvolil toto výtečné heslo: „Rozhodol som" — a niet ďalšieho. Nech sa stane čo chce, prevediem to! I ty musíš najprv vidieť jasne svoj cieľ. Ale keď si si už raz niečo vytýčil pred seba, teda: smrť alebo víťazstvo!

Ghceš byť po zemi sa plaziacim červom ači orlom? Ustavične sa plaziť v prachu „rád by som chcel", trepotiť sa bezvládne — alebo: ako orol s výkonmi vznášať sa k čistým výšinám? Život korunuje iba víťazov; snilkom a zbabelcom hodí na hlavu čiapku pajáca. *Ad augusta per angusta*; do výšin vedú úzke cesty.

Vstávaj a chci! Pracuj!

„Kto chce obstať, musí držať krok s inými; keď sa brániš, bráň sa zbraňou, ktorou idú na teba. Ak

máš zbroj nesúcu, alebo sa uhneš pásom a položíš zbraň k nohám, shodia ťa, zgniavia ťa, prejdú ponad teba." (Kukučín.)

Len netreba sa vždy tým zožierať, „ach, ja som aj tak slabý, aj tak sa mi to nepodarí."

Feiger Gedanken,	Alien Gewalten
Bängliches Schwankem,	Zum Trotz sich erhalten
Weibisches Zlagen	Nimmer sich beugen,
Angstliclies Klagen	Kräftig sich zeigen:
Vendet kein Elend,	Rufet die Aruie
Madht dich nicht frei.	Der Gotter henbei!

Zbabelá myšlienka,	Oproti všetkým silám
Bojazlivé váhanie,	sa udržať,
Babské nerozhodovanie,	Nikdy sa nepoddať,
•Úzkostlivé bedákanie,	Silným sa ukázať:
Nezmení tvoju biedu,	Vzývajte ramená
Neurobí ťa voľným.	Bohov na vás!

(Goethe)

Proti osudu

Pod každý obraz niektorého veľkého muža mohli by sme napísať: „Vedel chcieť!" *Svätého Tomáša Aquinského* sa raz spýtala sestra: „Čo mám robiť, aby som dosiahla spasenia?" — „Chci lío dosiahnuť!" — bola krátka odpoveď.

Mladíkovi sa nesluší, aby sa bojazlivo schovával pred ťažkosťami; smelo sa má pozrieť do očí v ceste sa mu hromadiacim prekážkam. Čo ako je zachmúrené nebo, predsa sa raz len vyjasní! Čo aká krutá zima je, predsa raz zavíta jar!

Mladík nesmie byť nikdy zronený. Pre mladých je práca, pre starých odpočinok. Len sa nezľaknúť! Smelo sa postaviť proti ťažkostiam! Človekovi často sa pozdáva úloha ťažšou, ako je v skutočnosti. Veru,

správne hovorí anglické príslovie: „Nikdy neprší tak prudko, ako sa cez okno zdá!”

Prečítaj si len, ako múdro rozmýšľal v tejto otázke už pohanský *Seneca*: „Adversarum impetus rerum vili fortis non veriit animum (Prov. 2.) — Nešťastie nemôže zlomiť smelého muža.” „Calamitas virrutis ocoasio est (Prov. 4, 6.) — Z pohromy môže vyvierat čnosť.” „Ignis aurum probat, miseria fortes viros (Prov. 5, 8.) — Oheň skúša zlato, nehoda pevného muža.

Životopisy veľkých ľudí nám slúžia ako oduševňujúce príklady. U mnohých akoby bolo bývalo všetko proti nim sprisahané. Tisíce ťažkostí sa hromadilo pred ich plány, ale oni so vznešenou radosťou postavili sa proti ťažkostiam a zvíťazili. Kde je večná jar a kde je vždy priaznivá príroda, tam žijú zmäknutí, neenergickí ľudia.

Už predtým som písal, že *Krištof Kolumbus* akú kalváriu musel pochodiť so svojimi plánmi na kráľovských dvoroch cez 18 rokov a koľké úklady pracovali proti nemu. A pred'sa! S ideálnym oduševnením a vytrvalou pevnou vôľou podarilo sa mu premôcť všetky osočovania a mohol uskutočniť svoj veľký plán: plavbu cez more. Vieš, koľko mal rokov? Päťdesiatosem! Iní ľudia vtedy idú na odpočinok. On len vtedy mohol uskutočniť svoju najväčšiu túžbu!

Svetoznámy hudobný skladateľ *Beethoven* bol už temer hluchý, keď složil svoje najväčšie majstrovské dielo. Veľký vysloboditeľ Izraelitov, *Mojžiš*, veľmi ťažko hovoril, bol zajakavý, ale s pomocou Božou a s pokorným uvedomením si svojej chyby stal sa ich veľkým vodcom.

Nebud' pesimistom! Keď ťa už raz stíha osud, pozri sa mu nebojácne do očí! Nezalož si len nečinne ruky! S „hlúpi majú šťastie” — sa len lenosi a sprostí potešujú, čím oni spolu chcú povedať, že „veď ja som veľmi múdry”. Ľudia sú natolko márniví, že pre

nehodu, ktorá ich zastihla, vždy iných vinia, len nie samých seba.

Vypočuj len, ako bedáka lenoch, keď usilovný študent dobre odpovedal v škole: „Áno! I včera poslali šunku pánu triednemu profesorovi. Nuž, keby sme my mali ...“ Ale nikdy by sa nepriznal, že iný je usilovný, preto napreduje, kým on je lenoch — a preto zaostáva.

Vypočuj len, ako sa ponosujú obchodníci jeden na druhého: „Nuž, áno, darí sa mu, keď sa nebojí menších-väčších podvodov...“ Ale k tomu nikdy sa nechce priznať, že ten druhý je usilovnejší, zručnejší a že má menšie nároky ako on; nie je ochotný uznať, že druhému sa darí nie pre jeho hriech, ale pre čnosti: pre pevnú vôľu, zručnosť, neúnavnosť, obozretnosť, kým on zaostáva nie pre svoju česť, ale pre ľahkomyselnosť a osobné pohodlie, ktoré mu nedovolia starať sa o svoj vlastný obchod.

Povestných trinásť

Keď *Francisco Pizarro*, dobývate! Peru, na istej svojej ceste dostal sa do takého nebezpečenstva, že celé mužstvo sa vzbúrilo a žiadalo návrat, prišiel medzi svojich ľudí a vravel: „Od tejto čiary na sever čaká pohodlný, bezpečný život, ale v chudobe; odtiaľto na juh napnutie síl, tvrdé zápasenie s ťažkým životom, ale keď zvíťazíme, dosiahneme víťazstva, bohatstvo, moc a slávu. Nuž, vyberte si!“ Všetci sa hrnuli na sever, len dvanásť ľudí stalo si vedľa Pizarra, na južnú stranu. A títo povestní trinásť (*los trece de la fama*), hoci po mnohých utrpeniach, ale predsa dosiahli svoj cieľ, lebo nezľakli sa prekážok a životných zápasov.

Len nikdy nestrácať hlavu, keď akékoľvek nešťastie sa ti prihodí! Niektorých ľudí naozaj veľa

nešťastí stihne. Keď sa náhodou aj tebe ušlo toho, všetko jedno! Len sa nedať znechutiť! Len nepuknúť pod bremenami! Pracovať a nezúfať!

V živote najviac dokážu tí, ktorí vždy s veselou myslou konajú svoje povinnosti. Keď sa im dobre vedie, v tichosti sa tomu tešia; nehody a nešťastia mužne znášajú a prijímajú radu rímskeho básnika:

Aequam, memento, rébus in arduis
Servare, mentem, non secus in bonis.

Usiluj sa zachovať si spokojnú myseľ
tak v nehodách, ako aj v šťastí.

Povedzme, že niekto stratí zamestnanie, úrad. Veľký úder, ale nezúfať! Azda už niet miesta pre teba na tomto svete?! A či azda vieš, čo chce dosiahnuť dobrotivý Boh s touto náhlou zmenou? Či ňa nechce uviesť na tvoju opravdivú životnú dráhu, ako blahoslaveného *Edmunda Campiona*, miláčka anglickej kráľovnej Alžbety? Boly raz veľké slávnosti a Campion mal ukázať pred vznešenými hosťami svoju obdivuhodnú jazdu na koni. Ale spadol s koňa a namiesto potlesku ušlo sa mu uštipačných výsmechov. Campion na to vstúpil do seba, spoznal svoje pravé poslanie, stal sa jezuitským misionárom a ako mučeník položil svoj život za Krista. Bez nešťastia azda svojou dušou by bol býval doplatil na svoj popredný úrad.

Akou nerozmyslenou hlúposťou je, keď niekto pred navštíveniami života vrhá sa do smrti! Akýkoľvek prípad, akákoľvek katastrofa, akákoľvek hanba keď postihla niekoho, kým žije, vždy má ešte príležitosť tieto napraviť. Nešťastný samovrah pozbavuje sa možnosti nápravy a na neľutovainé hriechy navalí ešte i hroznú vraždu. *Palma sub onere crescit* — na palmu, keď zavesíme závažie, ťažítka, ešte lepšie

rastie. Nevie, či je pravdivá táto domnienka starých, ale tolko viem, že ľudí pevnej vôle životné údery nielen nezrcxniia, nezničia, ale tieto stávajú sa ešte schodmi, aby mohli kráčať vyššie a vyššie!

Julius Caesar pristál v Afrike. Vystúpi z lodi, zrazu sa potkne a spadne na zem. Poverčiví okolo stojáci si pošepkávajúc, vidia v ítom „ten“ znak nešťastia. Ale Caesar sa vynájde. Rozprestríe svoje náruče a s veľkým pátosom zvolá: „*Amplector te, Africa!* — Objímam ťa, Afrika!“ Hľa, i z nehody si spravil úspech.

Zápasenia, útrapy nie sú len „nehadou“, ale prameňmi hrdinských čností. Keby nebolo pokušenia, nebolo by ani vytrvalosti. Kto sa borí, stáva sa silnejším. *Danie* svoje krásne dielo „Divina Comedia“ napísal vo vyhnanstve, zápasíac s krutou biedou. *Schiller* v ťažkej, bolestnej chorobe písal svoje najlepšie drámy. *Mozart* svoje „Requiem“ dokončil už ako ťažko chorý.

V rieke by nebolo dobre, keby z každej ikry bola veľká ryba; v záhrade by nebolo dobre, keby z každého kvetu bolo ovocie; ani človekovi by nebolo dobre, keby sa mu všetko vydarilo, do čoho sa dá. Neúspechy učia pokore, ustavičné úspechy však omamujú. Človek všetko môže znášať Hľa svete, len večný blahobyt nie:

Alles in der Welt lässt sich ertragen,
Nur nicht eine Reihe von gutem Tagen.

Všetko na svete isa dá zniest,
Len nie celý rad šťastných dní.

(Goethe)

Nebezpečenstvo úspechu

Velmi dobre viem, že ľudskú prirodzenosť značne pobádajú k ďalšej činnosti úspechy, ktoré korunujú námahy a komu sa nič nepodarilo, ten veru ľahko stratí vôľu. Je prirodzené, že úspech, uznanie dobre padne každému, i mladíkovi; no, jednako ťa chcem napomenúť, aiby si sa po svojich úspechoch nestal priveľmi domýšľavým. Nezdar môže zničiť vôľu do ďalšej práce, ale domýšľavosť a veľmi skoré uznanie môžu spôsobiť ešte vážnejší pád nadaných jedincov.

Sú chlapci, ktorých po malom fidlikovaní alebo natieraní farieb rodičia a na večeru pozvaní hostia oslavujú ako nového Pagamimiho alebo Kupeckého. Pravda, chlapcovi nie je treba viacej; hneď si predstavuje, že je svetoborným veľduchom, myslí si o sebe, že je „Übermenschom“ a tak si počína, ako sa podľa jeho názoru na génia patrí. Je neposlušný, nič mu neinponuje, všetko skritizuje a hlavne: neučí sa. „Veď vyžije i zo svojho nadania!“

Neviem, synu, či sa už nepriblížilo k tebe niekedy nebezpečenstvo bezkritickej pochvaly a nevykričalo ťa za budúceho svetoznámeho huslistu, klaviristu, skladateľa, maliara ap. Len o to by som ťa prosil, keď ti už dobrotivý Boh dal nadanie k jednému alebo k druhému umeniu, vzdelávaj sa v tom smere, nakoľko len vieš — ale nestrácaj svoj triezvy úsudok! Nenamýšľaj si, že si chýrnym básnikom, alebo nadaným hudobným skladateľom a že preto už nepotrebuješ nijakého ďalšieho štúdia. Pestuj, pravda, svoje umelecké schopnosti, ale bezpodmienečne získaj si i druhý diplom, alebo pomýšľaj na svoje inostranné životné povolanie pre budúcnosť a nespoliehaj sa len na svoje nadanie. Až dospeješ, uvidíš, že s prvotriednymi umelcami je preplnený tok života; nuž, a stredne talentovaní na poli umenia nemôžu sa natoľko uplatniť,

aby ich celé živobytie len v tomto spočívalo. A — priznajme sa úprimne — i ľudia majú oveľa väčší úžitok z jedného páru dobre zhotovených čižiem, ako z jedného sväzku mutných básní, alebo z niekoľkých futuristických mazanín.

Kde je Azia?

Keď nesmieme preceňovať od Boha obsiahnutý talent, vtedy čo máme povedať o tých mladíkoch, ktorí sa (ustavične chvastajú svojimi „vedomosťami“? Niet smutnejšieho zjavu, ako keď sekstáni a septimáni začnú sa vystatovať svojimi „vedomosťami“. Čo už vraj oni toho vedia...! Profesor je pred nimi len „obmedzenec“, učebnice „hlúposťami“. Oni sa vraj už toľko učili, že môžu byť i nevercami! Alebo azda aj po druhý raz by vedeli vynájsť pušný prach...

Ešte i dnes sa chutne zasmejem, keď mi príde na um, ako pochodil istý takto „vysokovzdelaný“ študent. Y sekste bola oprava latinskej kompozície. Úloha pozostávala z toho, že pán profesor nadiktoval latinské vety a tie po krátkom premýšľaní študenti mali napísať do sošitu slovensky. Vtedy môj „vysokoučený“ spolužiak mal v kompozícii tieto učnosti:

Hannibal ante portas — Hannibal, predtým portáš ... *Caesar militibus omnibus in Galliam venit* = Caesar s vojakmi na omnibusoch do Galie išiel...

Ale bola aj jedna slovenská veta, z ktorej pán profesor nijako nevedel zistiť, ako ju mohol Košický takto preložiť. Pôvodná veta bola známa óda Horatiova: „Mecenáš, atavis edite regibus!“ (Z kráľovských predkov pochádzajúci Mecenáš.) Ale u neho táto veta znela slovensky takto: „Ty ma zješ na večeru, ale vták z kráľov je.“

— Prosím vás, Košický, čo ste tu napísali?
— Ja, pán profesor? Od slova do slova som prekladal tekst.
— Ktorý tekst?
— Nuž, ten, ktorý ste ráčili diktovať: *Me cenas, at avis edit e regibus!*

Na ten veľký smiech, ktorý sa strhol v tniede, nezabudol som dodnes. Ale veru, od tých čias sa už dotyčný nevystatoval svojou „vysokou učenosťou“!

Ale, koľko vedomostí by mohol pojať malý študentský mozog z nepriehľadného poľa ľudskej vedy?! Celkom ináč znie prejav *NemtonoD*, ktorý po svojich skúmaníach, bádaniach povedal o sebe, že jeho práca je iba tolko, ako keby niekto sbieral slimáky na brehu nesmiennetho mora pravdy:

„Čo myslí svet o mojich prácach, neviem, ale mne samému takým sa zdá byť moje celé vedecké účinkovanie, ako by som bol býval dieťaťom, ktoré sa hrá na brehu mora. Na istých miestach našiel som síce úhľadnejšie kamienky ako moji spoluhráči, ale neohraničený oceán pravdy jednako len vždy tajomne sa rozprestieral predomnou.“

Veľmi dobre by bolo mladým „génium“ dneška uvedomiť si, čo vravel skromne po niekoľkodesaťročnej a zriedkave usilovnej práci *Scott Walter*, veľký anglický mysliteľ a spisovateľ: „Cez svoju životnú dráhu vždy mi prekážala a trápila ma vlastná nevedomosť.“

Hľa, kto je čím vzdelanejší, tým je aj skromnejší; lebo čím viacej vie, tým jasnejšie vidí, ako neuveriteľne málo vie i najučenejší človek. *Seneca* píše takto: „Mnohí by sa boli stali mudrcmi, keby si neboli namýšľali, že sú už nimi.“

Na sliepku, ktorá veľa kotkodáka, ale málo vajec nesie, obyčajne hovoria: „*Viel Geschrei, wenig Ei.*“ Znameníť, dávny nemecký kazateľ *Abraham a Sancta*

Clara vravel: „*Stultus und Stolz, roaschen auf einem Holz* — Sprostí a pyšní vyrastajú z jedného pňa.“

Malá sestra istého študenta chcela všetko lepšie vedieť, ako jej brat. Keď tento už raz zunoval jej ustavičné vystatovanie sa, hovoril: „Ale, prosím ťa pekne, nestrkaj do všetkého nos. Teda, počúvaj: Vé-nullindexkrát sinusalfakrát té mínus dvakrátzé! — akou rečou som teraz hovoril?“ Dievčatko nerozumelo z toho ani slovíčka. A odvtedy bolo už skromnejšie.

Alcibiades sa raz chválil pred svojim majstrom Sokratom, že koľko pozemku má v blízkosti Atén. Sokrates vzal veľkú mapu: „Ukáž mi, kde je Ázia?“ *Alcibiades* ukázal na mape veľkú plochu. „Správne! Kde je Grécko?“ I toto ukázal, ale aké malé bolo už Grécko oproti Ázii. „A kde je v Grécku Peloponéz?“ *Alcibiades* sotva to našiel, keďže na mape bol taký malý. „A teraz, kde je Attika?“ Toto je už opravdu jedna bodka. „No, a teraz — hovoril Sokrates — ukáž mi, kde sú tvoje veľké pozemky?“ Nuž, veru, tie neboly nikde na mape zakreslené.

Len never, synu, že máš také veľké znalosti, keď čo i najvzdelanejší človek sotva môže získať jednu bodku, jedon prášok z veľkých pokladov vedy. A nechovaj sa tak, akoby si bol centrom všetkého, lebo sa oproti nesmiernemu svetu i mikroskopom sotva badaateľný prášok! Toho chlapca, ktorý sa vystatuje svojimi zmalosťami, spýtaj sa len skromne: „Povedz mi, bratku, kde je Ázia?“

„Prosím ťa, požičaj mi ľ“

Veľkou skúškou charakteru mladíka je, ako si získa, ako usporí a ako vydáva peniaze. Musíš sa usilovať o to, aby si v živote nikdy nemusel pýtať

pôžičku. Ťažko sa ona spláca. A nauč sa aj to, že kto si sám nezarába peniaze, kto žije zo zárobkov iných, nech nikdy nepýta pôžičku. Svoju skazu pripravuje si ten, kto sa naučí požičovať si. „Dlžoba plodí hrozných narodencov. Ona je koreňom lži, podlosti, pokleskov, úpadku sebavedomia a dvojfarebnosti. Na úprimné, priame tváre zavčasu vryje svoje vrásky. Nožom reže i srdce statočného človeka." (*Jerrolld.*) Kto si narobí dlžoby, sitáva sa do určitej miery otrokom: zapredá svoju slobodu. Keď neplatíš na presný termín, pravda, ako sa trasieš pred svojím veriteľom? A keď sa mu už nemôžeš vyhnúť, koľko mu nacigániš? Sklopíš hlavu a musíš sa uponižovať! Radšej choď hladný spať, ako by si mal s dlžobami vstávať. Po chrbte dlžôb cvála lož.

Inácej na požičaných peniazoch nebýva požehnanie. Je faktom, že ľudia manipulujú s vypožičanými peniazmi oveľa ľahkomyselnejšie ako so svojimi, ktoré si vyrobili svojou ťažkou prácou. Nepýtaj teda, ale ani nepožičiavaj.

Vo výnimočných prípadoch, pravda, môžeš zmeniť toto pravidlo, ale s väčšinou žiadateľov o požičanie peňazí správne urobíš, keď odoprieš vyhovieť ich prosbe. Keď sa zato prípadne nahnevá na teba, nelutuj; beztak nebol tvojím cenným priateľom. Opravdivého, dobrého priateľa so žiadosťou o požičanie nesmieš priviesť do tej napnutej situácie, ktorá rozhodne vznikne medzi dlžníkom a veriteľom. Zaujímavú udalosť hovoria o istom perskom mudrcovi, ktorého sa mladý derviš spýtal: „Čo mám urobiť? Ľudia ma stále vyrušujú." Mudrc odpovedal: „Chudobným požičaj niečo, od bohatších si požičaj dačo; uvidíš: nikdy neprídu k tebe!"

Koľko krádeží, podvodov, spreneverení a samovrážd by nebolo, keby sa boli dotyční za svojich mladých rokov naučili, ako treba správne zaobchádzať s peniazmi.

Diabol peňazí

Za riadnych okolností, pred svetovou vojnou, študenti nemali mnoho spoločného s peniazmi. Rodičia zarábali peniaze; oni ich aj vydali a chlapcom ostalo iba niekoľko korún, s ktorými mohli hospodáriť podľa svojho najlepšieho uznania.

Ale dnes prežívame mimoriadne časy. Už mnoho študentských duší padlo v obeť šialenosti, honbe za peniazmi a „auri sacra fames“-ovi, prekliatej tuhe po zlate. Mladí študenti špekulujú, sháňajú sa za peniazmi, a stal sa i ten prípad, že zavraždil sa istý veľkomestský oktávám, ktorý nemohol vyplatiť svoje burzové straty. Hrozná tragédia! Teda za veľmi časové pokladám, aby som napísal niekoľko myšlienok aj o peniazoch.

Chcel by som, aby si mal správne názory o hodnote peňazí. Je isté, že bez peňazí nemožno žiť. „Človek bez groša — čln bez kormidla“, píše náš *Kukučín*. Naproti tomu *len* pre peniaze žiť, uznajme, *nie je ľudský život*. Sháňanie sa za peniazmi nemôže byť správnym životným cieľom, nakoľko peniaze sú len prostriedkom k získaniu našich vyšších životných potrieb. A keď — bohužiaľ — i dnes sa klaňajú mnohí zlatému teľatú, ako židia na pustatine, a keď i dnes jednotlivcov len takto cenia v spoločnosti: „Pozri sa, tento má krásne auto, 3 domy a 2550 jutár pôdy“ — prosím ťa, synu, pred tebou nech je hodnotnejším, cennejším ten, o ktorom ti povedia: „Pozri sa, tento je od hlavy po päty statočný človek!“

Istý boháč sa takto vyslovil na svojej smrteľnej posteli: „Štyridsať rokov som pracoval ako otrok; pracoval som, aby som si nahromadil majetku; zbytok svojho života som musel venovať tomu, aby som ho ako detektív strážil, a čo som dostal za to? Stravu, byt a šaty!“ Jedon z najbohatších mužov sveta, *Ford*,

sa tiež vyslovil: „Nadmierne bohatstvo robí ľudí nenasýtnými a nespokojnými.“ („America“, I. VIII. 1929.) Výstižne hovorí *svätý Bernard*: „Majetok nadobúdame s námahou, šetríme ho so starostlivosťou a strácame ho s bolesťou.“

Či teda nesmieme nadobúdať majetok ani poctivým spôsobom? Prečo by nie! Ale kto má veľký majetok v rukách, mnoho dobrého môže urobiť svojim blízkým a nemožno ho od hriechu ospravedliviť, keď zamieškal robiť dobré! Krásnym učením Krista Pána je, že veľké bohatstvo nahromadiť iba vtedy smieme, keď s týmto chceme praktizovať dobročinnosť. Nemusíme byť komunistami, nemusíme tajiť súkromné právo a predsa môžeme uznať, že dnešné veľké súkromné majetky nemohli si nahromadiť jednotlivci sami; nespočetne mnoho ľudí ich kropilo svojím potom, teda tento majetok má byť obrátený i v prospech ľudstva. „*Noblesse oblige* — vznešenosť zaväzuje“; mnohí poznajú toto príslovie a aj riadia sa podlá neho. Ale i „bohatstvo zaväzuje“ — zaväzuje na pomoc a na podporu. Zapiš si do svojej duše slová *Konštantína Veľkého*: „Byť cisárom je vecou osudu; ale keď ťa už osud posadí na panovnícky trón, vtedy usiluj sa ho i dôstojne zastávať!“

Najmä prosím ťa, synu môj, keď ti dal dobrotvý Boh bohatých rodičov, usiluj sa čím skôr vstúpiť do svojho srdca ľudomilné, kresťanské, sociálne smýšľanie. „Bohatstvo urobí srdce skôr tvrdým, ako vreľá voda vajíčko.“ (*Bôrne*.) Ty, syn továrnik, veľkoobchodníka, pomysli si aj na to, že kým do pokladne tvojho otca plynú mesačne veľké príjmy, zatiaľ koľko sto baníkov sa potí pod zemou; koľkí robotníci stoja preto vedľa žeravých pecí a strojových kolies; a koľkých postihne i nešťastie pri ťažkej, vážnej práci! A na týchto všetkých čaká doma rodina: manželka s deťmi; dieťa, ako si i ty, ale ktoré neraz nemá ani kúsok chleba! Keď žijú v tvojej duši takéto myšlien-

ky, už i teraz nájdeš možnosť, aby si ich tu a tam 11-platňoval; ale ešte viac sa zakorení v tebe vážne chápanie — ktoré je, bohužiaľ, dnes takým zriedkavým zjavom medzi boháčmi! — že veľké majetky ti Boh iba požičal a raz musíš predložiť presné vyúčtovanie o svojom hospodárení. Uver, synu, keby toto chápanie bolo udomácnelé medzi kapitalistami — hoci je to charakteristicky kresťanská náuka! — sociálna otázka, ktorá dnes s toľkými nebezpečenstvami a plným rozvratom hrozí, mohla by byť za jeden deň riešená.

Istého boháča, ktorý sa z najväčšej chudoby vyšvihol, spýtali sa, ako sa dostal k toľkým majetkom. Boháč takto odpovedal: „Otec mi natĺkol do hlavy, aby som sa nehral prv, kým svoju prácu nedokončím, a nevydal peniaze, kým som ich nezarobil.“

Tieto slová zdajú sa nám byť jednoduché a predsa hlboká múdrosť skrýva sa v nich. *Nepremárniť ľahkotnyselne tie peniaze, za ktoré si nepracoval!* Kým človek míňa peniaze iných, nemôžeme o ňom povedať, že je samostatný, že je mužom. Pravda, u študentov to nemôže byť ináč. Je prirodzené, že oni žijú z peňazí svojich rodičov. Ale tak nech ani nevydávajú haliera na daromnice. Podobne, nekupuj nič na úver, vlastne nevydaj také peniaze dnes, ktoré len zajtra alebo pozajtre budú tvoje.

Vždy míňaj menej, ako sú tvoje príjmy. Mnohí ľudia nie preto sú nespokojní, že nemajú príjmy, ale že nevedia mierniť svoje požiadavky. Bohatí zeme-páni, majitelia veľkých majetkov stali sa žobrákmi, lebo nezachovali toto pravidlo. A nechceli uveriť, čo hovoril *Walter Scott*: „Oveľa viac duší popraví tupý peniaz, ako ostrý meč tiel.“ Naproti tomu však i ľudia, ktorí majú stredné príjmy, môžu poctivo, bezstarostne žiť, keď spoznali umenie sporivosti.

Sú mnohí chlapi, ktorí nevedia zachádzať s pe-

niazmi. Keď idú pred cukrárňou, predajňou tabaku alebo kinom (každý podľa svojej náklonnosti) a má peniaze vo vrecku, nemôže byť pánom seba samého. Takýto, až vyrastie, márne bude mať i miliionové príjmy, nikdy nebude spokojný, ale ani peňazí nebude maf. Každý majetok sa mu tak roztopí v ruke, ako sneh na slnku.

Ako chytajú opice?

Vieš, ako chytajú černosi opice? Veľmi vtipne! K stromu silne priviažu kožené vrecko, v ktorom je ryža, najlepší pokrm pre opice. Na vrecku je otvor iba pre päšť jednej opice. Keď si už nabrala ryže, úzkym otvorom nemôže svoju sovretú päšť vytiahnuť. Úbohá opica ide k stromu, siahne do vrecka a naberie si jemného pokrmu. Ale teraz! Nemôže si z vrecka vytiahnuť labku, sovretú v päšť. V tejto chvíli z úkrytu vybehne škodoradostná, čierna tvár, úbohá opica vreští, trepoce sa; ... všetko márne! Černoch ju chytí. Hlupáčik, mala si len ruku otvoriť, pustiť korisť, a už by bola zachránená. Ale áno! Radšej zajatie, skôr zahynutie, ale koristi sa nevie vzdať!

Dávaj pozor, synu, aby ťa dychtivá túžba po peniazoch takto nechytala a neuvrhla do zajatia tmavých náruživostí!

Opakujem: bez peňazí nemôžeme vyžiť. Len to je veľká otázka, ako sa nám podarí dávať si na seba pozor, aby nám diabol peňazí slúžil a nie aby sme my boli jeho otrokmi. Peniaze sú iba prostriedkami; dávaj si pozor, nevid' vlastný cieľ v hromadení peňazí!

„Hľadajme peniaze, shrňajme a vráťme im vznešené poslanie. V nich je veľká moc. Mohla by človekovi vrátiť zasa ľudskú hodnosť, len ju posvätiť láske, ako učil Kristus, Spasiteľ sveta.“ (*Kukučín.*)

Peniaze ti môžu byť dobrým sluhom, ale beda ti, keď sa stanú tvojím pánom a za misu šošovice hmotných výhod dáš právo prvenstva synov Božích, mravné hodnoty svojej ideálnej duše. Keď zomrel niekto, spýtajú sa: „Koľko majetku ostalo po ňom?“ Ale to je nie hlavné! Správne by sa mali spytovať: „Koľko dobrých skutkov poslal napred? Napred do nebies?“ „*O dives, dives! Non ottni tempore dives!* Ó, boháči, boháči! Nebudete inimi naveky!“ Akokoľvek si bohatý, nežiješ na veky. Ľudský duch vedel si podmaniť a premohol aj iné zlé sily; podmanil si elektrinu, oheň, paru; kresťanský duch vie zapriať diabla ipeňazi do služieb svojich vznešených cieľov.

Zvlášť pripomínam — hoci, chvála Bohu, ty akiste nie si odkázaný na toto — že mravne ako zhubne pôsobí hra o peniaze. Hru v karty by som len zriedka kedy prehliadol, keď aj nejde o peniaze. Je to márnenie času, ktoré ťa neobčerství; študenti beztak mnoho sedia, ich zábava nech je spojená, podľa možnosti, s pohybovaním sa. Hru v karty o peniaze u vážne smýšľajúceich mladíkov nikdy nemôžem schvaľovať. Na peniaze hrajúca sa kompánia, keby sa skladala hoci i zo samých plukovníkov a diplomatov, nie je pre vážneho, charakterného mladíka. Ich hlas, spôsob počínania, samotné ovzdušie, v ktorom žijú, a vždy napnuté nervy sú veľmi súce na klesnutie mravnej jemnosti. Nehovoriac o mnohých stroskotancoch, ktorých skaza začala sa v kartách, pokračovala v náručíach úžerníkov a končila samovraždou.

A nemysli si, že modlárstvo zlata ohrozuje len dospelých. I chudobný chlapec môže mať za priateľa ľahkomyselného, bohatého spolužiaka, ktorému učenie je vedľajším zamestnaním, hlavným však zábava. Ale beda takému, ktorého omámi „vyznačujúce priateľstvo“ bohatého bližného a k vôli nemu začne i on márneť rodičmi horko-ťažko zarobené peniaze! Len nemilosrdný chlapec môže márneť peniaze, za ktoré

musia rodičia krvopotne robiť. Nenatahuj sa viac, len pokiaľ prikrývka stačí. Viacej výloh ako príjmov — a už je hotové nebezpečenstvo.

Pokiaľ prikrývka stačí...

Azda ani neuveríš, čo ti tu napíšem: keď chceš byť bohatým človekom, nie to je hlavné, koľko vieš zarábať, ale koľko si vieš ušetriť.

Kto je najbohatším? — spýtali sa *Kleanthesa*, gréckeho filozofa. „Ten, kto sa uspokojí i s najmenším“ — odpovedal. Výbornou podporou k napredovaniu a neskoršie i k získaniu neodvislosti je, keď vieť byť skromní. Kto vie znížiť svoje nároky na minimum, ten si získa z viacerých strán svoju neodvislosť. Moderná civilizácia je beztak veľkým majstrom v tom, aby vzbudila so dňa na deň novšie a novšie nároky v človekovi. Keď dvaja chlapci s rovnakým nadaním a s rovnakou usilovnosťou dajú sa na cesty života, zaručene ten sa dostane vpred, ktorý mal menej nárokov a potrieb. Kto je málo náročný, už to je pre neho zvláštnym výnosným prameňom.

Čím viacej je človek náročný, tým je väčším otrokoui sháňania sa za pôžitkom. Odkiaľ to množstvo podvodov, spreneverení, krádeží? Lebo ľudia hľadajú len pôžitky a zo svojich nárokov nechcú upustiť. Čo je príčina toľkých nešťastných životov? Lebo míňali viac, ako mali. Odkiaľ toľko samovrahov? Lebo vždy mali len túžby, ale o povinnostiach nevedeli.

Keď žije niekto v akomkoľvek chudobnom prostredí, nech si nasporí malý rezervný kapitál, pre nepredvídanú chorobu, nešťastie, alebo staré dni, keď už nemôže počítať na svoj zárobok. Kolkokoľvek môže niekto zarábať, keď všetko minie, chodí na kraji biedy. Nemá to sebavedomie a pocit istoty, ktorý úspore-

ný kapitál — môže byť hociaký malý — dáva človekovi. I zo skromnejších dôchodkov môže niečo ukladať, kým ten, ktorý v ten deň, čo zarobil, i zje, kapitálové sa nedostane ani o krok napred.

Sporivosti sa máme naučiť ešte ako študenti. Sporivosť vychováva charaktery, prináša pocit neodvislosti, kým márnenie robí ľahkomyselným a vedie nás do záhuby. Prečo je tak málo sporivých chlapcov? Lebo sporivosť nie je ľahkou úlohou.

„Ale, veď som taký chudobný študent, akože mám začať šoriť?“ Najprv si veď presné účtovanie o svojich príjmoch a výdavkoch. Toto je najhlavnejšie; nikdy nemíňaj viac, ako koľko príjmu máš! Potom: nikdy nemárni na zbytočné veci! Kto kupuje veci, ktoré nepotrebuje, čoskoro bude musieť predať i tie, ktoré potrebuje. Pozri sa len na márnivého človeka. Koľké zbytočné výdavky má, a to len preto, že „aj iní tak robia“ (fajčenie, márnivé obliekanie, zábava, cukrárňa). Márnivý nemá nijaký pôžitok z vlastných výdavkov, keďže „pre vôľu iných“ míňa veľa. Koľkí prišli v živote na mizinu len preto, lebo chceli také isté šaty, klobúk, divadlo, koňa, auto, „aké má ten druhý.“

Hlavne — prízvukujem — čím menej míňaj, kým míňaš peniaze svojich rodičov. Keď ťažkou prácou budeš zarábať svoje peniaze, akiste si rozmyšľáš, či ich máš vydať na daromnosti.

Sporivosť má ešte jednu výhodu: i najchudobnejšiemu chlapcovi umožní, aby bol dobročinným. Toto je taká duševná radosť, ktorej by sa ani jeden chlapec nemal pozbaviť. Je pekné, keď niekto dairy svojich bohatých rodičov odovzdáva chudobným. Ale skús len raz, akou povznášajúcou radosťou je a akou opravdivou sebvýchovou, keď z vlastných potrieb odkladáš, keď sebe odoprieš niečo, a to dáš chudobnejším! Kto vie svoje nároky zmierniť, čiže kto vie byť sporivým, ten i zo skromného dôchodku vie byť dobročinným.

Azda väčšmi, ako náročný zo svojho veľkého majetku.

Summae opes inopia cupiditatum — hovorí Seneca; „najväčším bohatstvom je, keď (niekto nemá nároky.“

Radosti z práce

... Česť práci všetka!

Je ona žitia obsahom i cieľom:

cieľ určený — zvem Boha ako svedka —
a vzácny obsah, shodný s dušou, s telom
česť statočnej, jak a kde konávaná ...
a planej záhalke zas posmech, hana!

(Hviezdoslav)

Či z pohodlného, lenivého chlapca bude niekedy užitočný člen spoločnosti ľudskej? Či môže stáť ako skalopevná stráž pri nedotknuteľnosti našej vlasti mládež ľahkomyselná, vyhýbajúca sa každej práci? Kto za mladosti pracoval len tolko, koľko *musel*, ako bude vykonávať svoje povinnosti, keď sa stane pánom seba samého?

Lenoch je katom seba samého. Kto má všetkého dostatok, koho myšlienky až strežia, komu je život „obrúsok prestri sa!“ — toho osud je neznesiteľne trápny. V práci čas letí, kým nečinnému veľmi pomaly sa mihnajú minútky! Okrádanie času je najtrápnejšou prácou človekovi.

Čo chýba takémuto? Radosť z práce. Práca je jedna z najlepších vychovávateľiek charakteru; nabáda k sebaovládaniu, k sebazapieraniu a k pozornosti.

Akým požehnaním je práca, to vie iba ten, kto dlhý čas — povedzme pre vážnu chorobu — musel byť nečinný. Trest vo väznici môžu urobiť neznesi-

teľným trápením len tak, že dotyčným nedovolia pracovať a cez hodiny, dni a týždne musia sedieť bez práce. Y tomto možno i zošalieť.

Rímsky cisár *Septimus Seoerus* roku 211. ležal ťažko chorý v Británii. Každý deň prichádzal k nemu tribún, aby si vyžiadal denné heslo pre vojsko. „*Laboremus!* — „Pracujme!“— odpovedal cisár, ťažko chorý cisár! Dobre vedel, že povinnosť sa rodí spolu so životom a len vtedy prestáva, keď zaklincujú našu truhlu.

Prečítaj si len, ako píše náš *Hviezdoslav*:

A v prírode keď všetko z plna hrstí
dňa povinnosti rozmanité,
od slnca počnúc, ktoré lúčo prsty
už za brieždenia tkáva na úsvite,
až po mravca, čo v tmavom hmyrí kopni —
len človek mal by hľivieť práceschopný?

Bez práce je život pustým, márnivým snením. Duch lenivého človeka ostáva vrtkavým, vôľa zas zaknne. Neustála, drobná námaha a hlavne práca je jedným z najhlavnejších vyvinovateľov vôle. Kto pracuje, nemá času byť nespokojný s vlastným osudom. Ba čo viac, s vôľou konaná práca, keď sa jej vieme plne oddať, ešte nás vie pozbaviť od menších telesných chorôb (bolenie zubu, slabšia horúčka). Pri oddanej konanej práci zabúdame na ne a potlačíme ich.

Veľmi by som sa tešil, keby leniví, „nudiaci“ sa študenti raz zamysleli sa nad tým, akým vyznačením je pre nich, že sa môžu učiť. Iných mladíkov viaže myšlienka ekzistencie k stroju, k dielni, k pluhu a veľa zaujímavých vecí ostáva pred nimi navždy skrytých. Ale tebe, keď sa učíš alebo čítaš, z tisícročných hrobov vstávajú hrdinovia, dávno zomrelí učenci hovoria k tebe, svetoznámi básnici ti vyprávajú, oživu-

jú sa plány a myšlienky najväčších ľudí — a kto nemá možnosti, aby sa učil, o tomto všetkom nebude nikdy nič vedieť. Ty však počuješ o zázračnom živote v hĺbke mora, počuješ o veľkosti vzdialených hviezd, počuješ o jedinečných zákonoch čarokrásnej prírody. ... Akým povďačným by si mal byť, že tebe je *dožičené* učiť sa!

Opravdivý, svedomitý študent i pociťuje túto radosť a nepočíta každý deň riadky, koľko sa učil, lebo toľko *musel*. Ale učí sa toľko, koľko len *môže*. A keď uplynulo odpoľudnie pri strávenej knihe, keď i ná smrť unavený sadá k večeri, pociťuje v duši *radosť z práce*, ako ju ospieval *Schiller* v „Lied von der Glocke“:

Von der Stirne heiss
Rinnen muss der Schweiß,
Soli das Werk den Meister loben.

S čela ced' sa pot
dielo chvál' majstra do neskorá;
avšak zdar prichádza shora.

(Prekl. Hviezdoslav)

„Prosím, bolela ma hlava“

A teraz, pozri sa na jedného študenta zo spoločenského života študentov a predstavím ti ho: pekne vyčesaný, lesklý monokel, raglán podľa najnovšieho strihu, najdrahšie šaty, neparfumovaná vreckovka a v duši — rozšklabujúca sa prázdnota. Na jeho sošitoch môžeme čítať: „N. N., študujúci VI. triedy“, ale keby chcel byť úprimný, mal by napísať: „N. N., neštudujúci VI. tr.“ Lebo tento študent robí všetko na svete, len — neučí sa!

Akýsi zlý pocit sa ma zmocňuje, keď takýto študent namiesto odpovedi sa mi lestivo vyhovára: „Pro-

sím pekne, pán profesor, nemohol som sa na dnes pripraviť; bolela ma hlava."

Bolela ho hlava? Ani slovo nie je pravda z tejto výhovorky; bol len lenivý. Chcel by som takýmto ukázať veľmi mnoho tých usilovných, nadaných mladíkov, ktorých túžba, usilovnosť, vytrvalosť hnaly by k učeniu, ale nemôžu; nemajú potrebné finančné prostriedky. Alebo i keď môžu chodiť do školy, medzi akým neuveriteľným biedením pokračujú vo svojich štúdiách!

A tamtých zas vždy „bolí hlava?!" Lenivosťou už natoľko premárnili svoju pevnú vôľu, že i vstávanie, vyhľadávanie učebníc je pre nich fyzickým trápením. Každé odpoľudnie (správnejšie: v noci o jednástej) sa síce učia aspoň polhodinku, ale medzitým každých päť minút uhladzujú si svoju nabrilantínovanú frizúru. Vidieť, že i cez učenie je pred nimi najprednejší „vážený ja". Pravda, takto potom nemôžu odpovedať! Dobre to napísal *Schiller*:

Nur den Ermst, den keine Mühe bleichtet,
Rauscht der Wahrheit tief versteckter Bonn,
Nur des Meiseln scliweren Schlag erweicht
Sich des Marmors spródes Korn.

Len vo vážnosti, ktorú žiadna námaha netzmôže
Hučí v pravde skrytý prameň,
Len ťažké údery dláta zmäkčia
Drobivé zrnká mramoru.

Každý človek minie ohromné množstvo vecí z pokladu tohoto sveta (potraviny, šaty atď.); nejako za to musí sa tiež odplácať. Za spotravené životné dary platíme prácou; kto teda nepracuje, je zbytočnou ťarchou spoločnosti ľudskej, keď len míňa neustále bez toho, žeby aj odplácal za minúté. Preto píše svätý Pavol s takou jasnou stručnosťou: „Kto nepracuje, nech ani nej!"

A nielen tí majú pracovať, ktorých zarábanie každodenného chleba — bez ďalšieho mudrovania — núti do ipráce. Nie, synu! Keby si bol aj akokoľvek bohatý a oplýval by si pokladmi tohoto sveta, i vtedy musíš pracovať. Plodom nečinnosti je mravná skazenosť a následkom duševná zaostalosť. Kto sa neučí, ten nevie správne pochopovať svet; iným, učenejším stane sa otrokom, i keď navonok by sedel hoci i na kráľovskom stolci.

Naproti tomu kto veľa pracuje, je duchovným vodcom ľudstva a jeho slovo ozýva sa i cez stáročia a ukazuje smer cesty i vtedy, keď jeho telo už dávno spráchnivelo. Veľkí klasickí básnici ešte i dnes s plnou čerstvosťou hovoria k nám zo svojich jedinečných diel. Ešte i dnes učí filozofiu Plato; Vergilius a Dante i dnes ospevujú; Shakespear i dnes môžeme pôsobiť na našu dušu, po stáročiach od ich úmrtia. Výsledok práce je trvalejším ako ruda: *monumentum aere perennius*. Kiežby si toto uvedomili tí študenti, ktorých vždy „bolí hlava!“

Do práce, mládež: mládenci i painny!
Tak upotrebte vnímavých dôb jarných,
by spôsobilí ste boli, vychystaní
vziať stanice v hrob povalených starých;
i kým ich máte tu, váš oheň mladý
ich zhrievaj, váš vzlet dodávaj im vlády ...!
(Hviezdoslav)

Včela a činel

Včelu nie nadarmo kladú za vzor usilovnosti. Obdivuhodná je tá neustála vytrvalosť, ktorou cez celé dni lieta s kvetu na kvet a zbiera med. Z kvetov zbierajúca včelička a medzi knihami sa učiaci mladík ma-

jú v sebe veľmi veľa podobností. My, ľudia a študenti, podobným spôsobom musíme neustálou vytrvalosťou zbierať z mnohých kníh a zážitkov potrebné znalosti k životu.

Ale toto porovnanie medzi včelou a študentom siaha i ďalej. I v tom sú sebe podobní, že majú menej chvályhodných príbuzných. Včela má akéhosi zdegenerovaného príbuzného, a to: čmeľa. Aj tento je ako opravdivá pracovná včelička, i tak bzučí, niekedy azda i silnejšie, tak isto letí s kvetu na kvet; uikedy sedí i na skale tak vážne, akoby chcel odtiaľ nasbierať medu — ale po celodennom lietaní a vrtení sa, vracia sa domov bez medu. Takýto je čmeľ.

A aký je „študent-čmeliak"? Tam sedí nad otvorenou knihou, ako ostatní: práve tak listuje v nej, azda i viac. Tak vážne sa zahľadí na listy, akoby i zo skaly — knižných dosiek sbieral vedomosti. Mamička ho s takým súcitom pohladí: „Úbohý môj Pubinko, veď sa presilíš!" — hoci len napodobňuje usilovného. Jeho rozum blúdi sem i tam, v jeho hlave jedna myšlienka naháňa druhú, ktoré s učením vôbec nič spoločného nemajú. Ešte je dobre, že nie kadejaké špinavé myšlienky mu víria v hlave, lebo potom by bol už ozaj kópiou čmeliaka, ktorého larvy sa totiž najlepšie vyvinujú na smetisku.

V Starom zákone Kniha prísloví niekoľkými rysmi veľmi dobre charakterizuje lenivého, ktorému „chce sa i nechce" (13, 4.), ktorého „žiadosti zabíjajú" (21, 25.); lebo celý jeho život a práca sú dlhou reťazou neplodných túžob a vzdychov. Nikdy sa nevie včas rozhodnúť, v každej úlohe vidí desaťnásobné ťažkosti, ako aké sú skutočne v nej, a nakoniec nechutne sa skrýva pred prácou: „Lev je vonku, prostred ulice, mohol by som byť zabitý" (22, 13.) — vraví nalakané. „Hrozne ťažká je tá algebra, beztak sa nedá naučiť" — povie si a zavrie knihu prv, aiko by si bol k nej vážne sadol. Do všetkého začne, z každého pred-

metu sa rozumie niečomu, ale poriadne ani jeden neovláda. Sú ani tie hrubé nože, na ktorých nájdeme nielen nožík, ale aj vyťahovač na zátky, lyžicu a nožnice, ale bez rozdielu každý je biednym nástrojom.

Úbohý je ten „študent-čmeliak“, ktorý takto stráca svoje najužitočnejšie roky!

y

Žeriav bez chvosta

Veru, sú chlapi, ktorí s opravdivou umeleckosťou vedia sa prešmyknúť cez osem cenných rokov strednej školy bez toho, žeby z nich mali čo aký malý osoh. Zajdú síce do školy (lebo musia), ale vždy len s polsrdcom, polzrakom, polsluchom sa zúčastňujú prác. A druhá polovica? Dávajú pozor len tak ledabolo, s druhou polovicou rozumu tam sa už ponevierajú niekde na odpoľudňajšom futbalovom zápase. Pozorujú jedným okom, i mihnú ním niekedy na profesora, ale v nasledujúcej chvíli už zas čítajú dobrodružstvá „*Mister Herkulesa*.“ Ale keď sa pán profesor pohne s miesta, vtedy zrazu s takým inteligentným pohľadom sa tvária, akoby oni boli vynašli aspoň bezdrôtový telegraf.

Úprimne lutujem týchto mladíkov. Lutujem ich preto, lebo ich polpráca ostane len bezcenným chvátaním. Oni síce tvrdia, že vedáa naraz pozorovať i pod lavicou, aj nad lavicou — ale psychologia tvrdí opak. Čas im tak odbehne, ako tým, ktorí sú celí prítomní na hodine. Lenže títo sa už na hodine naučia úlohu, kým tamtí zas doma hádžu knihu o zem, že ani tomu, ani tamtomu nerozumejú.

Zaujímavý krdel žeriavov letel raz za jedného odopoludnia nad krajinou. Celý klin krásne vesloval vo vzduchu, ale ďaleko za nimi trepotal sa jeden opustený, smutný žeriav. Úbožiakovi v akomsi dohadovaní vytrhli chvostové peria, jeho kormidlo; hoci sa dva razy

tolko trepotal vo vzduchu ako ostatní, jednako, ďaleko zaostával od cieľa. Takýmto žeriavom bez chvosta je i spomenutý študent: pracuje aj on, ale nedostáva sa do predu.

Ibsen vo svojom *Peerovi Gyntovi* opisuje stav takého človeka, ktorého vyčítavo obkľučujú potratené dary a černé hodiny života. „My sme myšlienky — vravia mu — ktoré si mal myslieť. My sme piesne, ktoré si mal spievať. My sme slzy, ktoré si mal plakať. My sme skutky, ktoré si mal previesť.“

Rád by som bol, keby každý študent mal vždy pred sebou nižšievedené vážne riadky, ktoré si nechal vytesať na svoj náhrobný kameň istý bohatý obchodník:

„Nikdy nezabúdaj, že jedným z hlavných cieľov nášho života je práca.

Čas sú peniaze, ani minútu nestrať nadarmo, ale svedomite využi každú.

Urob svojim spoločníkom všetko to, čo si ty želaš a očakávaš od nich.

Čo môžeš vykonať dnes, neodkladaj na zajtra.

Čo môžeš vykonať sám, nenechávaj na iného.

Netúž za tým, čo je iného.

Privlastňuj dôležitosť i najnepatrnejšej maličkosti.

Nemíňaj vopred to, čo si ešte nezarobil.

Nemíňaj svoje dôchodky, ale usiluj sa ich zveladiť.

Tvoje skutky nech riadi prísny poriadok.

Staraj sa o to, aby si v živote čo najviac dobrého mohol vykonať.

Nepozbavuj sa toho, čo pre pohodlie v živote potrebuješ; ale ži pritom šetrne a v čestnej jednoduchosťi.

Práve preto do poslednej minútky svojho života usilovne pracuj.“

Kto má rád med, nech sa nebojí včiel. Všimni sa,
ako píše i náš *Sládkovič*:

Duchu človečí! jedno ti slávu,
Jedno pokoj dá a nebo časné:
Ži človečenstvu, buď verný národu,
Znaj chlapsky znášať tvrdú nehodu,
Čiň, čo je sväté, vznešené, kirásné:
Tak ľahko sválaš biedu svojhlavú,
A svietiť bude víťaznosť tvoja,
Ako bys' sám bol anjel pokoja!

Slabučké svetielko sviečky

Sú zvláštni mladíci, ktorí po celý deň pracujú, motajú sa sem-tam, ale sú pre nedostatok vytrvalosti jednako len poľutovania hodnými obeťami slabej vôle. Vždy sa zaberajú niečím, vždy pracujú, ale nie viac ako desať minút; sorskupujú vlastne len záhalku tak zručne, že sa zdá byť horúčkovou činnosťou. Pozri si len jedného odpoľudnia na takého študenta. Hneď odpoľudnie začne vyhľadávať latinské slovíčka. Za tri minútky si obkresľuje len zväčša vzorky pre budúci geometrický rys. Čoskoro na pohovke sa billuje nahlas napoleonské vojny. Teraz rýchlo odhodí knihu, lebo mu prišlo na um, že film má už od obeda v kopírovacom rámčeku. Hneď ho prinesie so slnka a keď prečítal z niektorého Kukučínovho románu 17 strán, sadne si k rozlúšteniu príkladu. Ale sotva si napíše

$$\frac{1}{f} = \frac{1}{n-1} \left(\frac{1}{r_1} + \frac{1}{r_2} \right)$$

hľa, zručne chytí vo vzduchu akúsi dotieravú muchu a jej krídlo položí do svojho malého mikroskopu. S

týmto, na šťastie, je už koniec odopoludnia. Mamička ho aj polutuje: „Ubožiacik, ten môj synáčik, koľko sa len učil!“ A veru, leín predstieral učenie!

O cisárovi *Domitiánovi* dejepisci zaznamenali, že často sa zavrel sám do izby a nikto ho nesmel vyrušovať, akoby sa chcel vhlbiť do najvážnejších štátnych vecí. Ale v skutočnosti chytil muchy a napichoval ich na ihlu. Taký je i chlapec, ktorý vážne si predloží pred seba *Res Romanae*, ale keď mamička vyjde z izby, vytiahne zpod nej „Športový týždenník“.

Roztrhaná, nepravidelná práca, i keď viacej unaví, ako vážne učenie, je celkom bezcenná. Všetko márne, ľudský duch nemôže viacej vecí naraz pojímať. Pravdaže, nemôže nijaké výsledky dosiahnuť ten študent, ktorý cez celú hodinu hniezdi sa a je nestály ako cigán. Títo chlapi, — keď sa i vždy učia — beztak sa nič *nenaučia*, na všetko dávajú *pozor*, ale nič si *nezapamätajú*. Oveľa viacej je hodné, keď sa učíš tri hodiny s plnou oddanosťou a potom tri hodiny spokojne sa zabávaš, ako keď si šesť hodín podopieraš hlavu na laktoch pred svojimi knihami, ale ani sa neučíš, ani sa nehráš a na konci — ako po každej polovičatej robote — nespokojne vstaneš od stola. Ten chlapec sa vie najlepšie učiť — a z toho bude mať každý najviacej úžitku — u ktorého pred učením prepadne sa celý svet, ktorý zabudne na okolnosti, na čas, na starosti a všetku svoju pozornosť sústreďuje len na učenie.

Akiste aj ty uznáš, že keď niekto tancuje valčík a pritom láme si hlavu na kvadratickej rovnici, spadine na parkete; naproti tomu ako by nemal prepadnúť ten z matematiky, komiu celé odopoludnie chodil rozum po večernájšej tanečnej hodine?

Nezadrapuj sa do všetkého, chci naraz len jednu vec odbaviť. Lenže čo si už začal, to dokonč potom

dobre, s vytrvalosťou, bez ochabnutia. *Age, quod agis!*
Čo robíš, rob dokonale!

Bezpochyby nesprávny je i ten náhľad, podľa ktorého u dospelých ľudí za „činných“ a „tvorivých duchov“ považujú sa tí, ktorí s ohvatnou prácou púšťajú sa do rozličných podnikov.

Aký omyl! Tie veľké výskumy a objavy, ktoré či už na poli technickom alebo vedeckom skutočne povzniesly ľudstvo dopredu, rodily sa s vytrvalou prácou, pri tichých pracovných stoloch v nerušených laboratóriách a knižniciach. Opravdivých hrdinov dejín, ďalej jednotlivcov na poli vedeckom, literárnom, umeleckom a priemyselnom podobne rodí nie chvátajúca práca, ale práve naopak: usilovnosť niekoľkoročnej, vytrvalej, sústredenej práce. Na končiare vysokých hôr nemožno vybehnúť jedným rozbehom (na to by boli hotoví mnohí chlapi!), ale prácou, desať- až stotisícimi drobnými krokmi, vytrvalým kráčaním, škriabaním sa po skalách, vyhybovaním sa prekážkam, driapaním sa, a niekedy i sošmyknutím.

Uver mi, synu, že nie ten je hrdinom, kto vykoná niekoľko krkolomných kúskov, ale kto vie smelo previesť i drobné činy svojho života. Keď po obede sa ťa zmocní lenivosť, ako v zime medveďa, a ty ju premôžeš a vezmeš si do ruky algebru — to je statočnosť! Keď ráno tak dobre by bolo ešte ležať pod teplúčkou prikrývkou, ale už je tu čas vstávania, a ty odvážne vyskočíš z postele — to je odvaha! Keď májové lúče slniečka vábia ťa von zabávať sa, ale ty nie si ešte hotový so svojimi úlohami a ostaneš i naďalej pri stole, pokračujúc v práci — áno, to je opravdivá zmužilosť! Keď nie je ti nič po vôli, a ty to jednako s radosťou vykonáš, pretože je to príkaz Boží — áno, to je hrdinská smelosť!

Slimák a zajac

Slimák a zajac bežali raz o závod. Kraj naproti ležiaceho lesa bol cieľom. Slimák s veľkou horlivosťou sa dal na cestu, potil a namáhal sa. Zajac namyslene vyvaloval sa na slniečku a takto mudroval: „Ah, ty úbohý slimáčik! Čo sa natahuješ tolko, veď všetko je márne! Skočím raz, skočím dva razy a hneď ťa dohoním!" Slimák usilovne liezol, plazil sa, potil sa, pracoval — a keď sa zajac spamätal, slimák bol už temer na jeden krok od cieľa. „Hor' sa, do práce!" — myslí si zajac. Skočí raz, skočí dva razy, ale skôr, ako by bol skočil tretí raz, slimák bol už pri cieľi . . .

Vytrvalosť a usilovnosť premôžu nadanie.

Aj v duševnej práci prvou podmienkou je vytrvalosť. Nie je celkom pravdivé, ale mnoho pravdy je vo francúzskom prísloví, že veľduch nie je inšie, ako dlhá trpezlivosť, *le génie c' est la patience*. Veru, mohol by som ti ukázať dlhý rad takých mladíkov, ktorých skazou je ľahké pochopovanie. Hoci celé stredoškolské štúdia konali len povrchno, vždy výborne spoločobíli postupovali do vyšších tried; ale v živote — práve preto, že neboli naučení k pravidelnej práci — bezcenne sa potratili. Nebolo z nich nič. Naproti tomu mnohí vedúci mužovia boli ako študenti len prostredné nadaní, ale vedeli to potom vynahradiť v živote usilovnou, vytrvalou a dôslednou prácou.

„Lahko sa učím", je pre mnohých chlapcov zaručene nebezpečným darom. „Ja sa nemusím učiť, veď som talent", hovorí nejedon študent sám v sebe. A veru — i keby tak bolo — talent sám o sebe nie je ešte vedomosťou, ale je len *prostriedkom* k nej! Mnoho talentovaných chlapcov sa už vyvalilo zo stredných škôl alebo z univerzity, lebo nehodnotili dostatočne svoj dar, daný Bohom: nadanie. „Vytrvalá práca premôže každú ťažkosť — *Labor omnia vincit improbus*" — napísal už Vergilius. Slimák môže prebehnúť zajaca.

Ved duch, alebo usilovnosť?

Nepoddajná, húževnatá práca, a vytrvalá, dlhá trpezlivosť je taká, ako cez stáročie pokojne tečúca rieka: vymyje si hlboké koryto. Nikto nemôže byť veľduchom (ba len nepatrné procento ľudí je nimi), ale každý si môže vybrať vznešený cieľ, ktorý potom nepoddajnou vytrvalosťou nasleduje po celý svoj život. *Neprestajne, húževnaté nasledovaný cieľ je kostrou, chrbtovou kostrou, na ktorú sa môže opierať úspešný život.* Lebo čo je charakteristikou veľducha? Vášnivý, oddané pridržiavanie sa k jednému odvetviu vedy alebo umenia.

Za tie vedecké alebo umelecké výtvary, ktoré majú najväčšiu hodnotu, ďakujeme nie chvíľkovým vzplanutiam géniov — *ale neohrozenej, mravenčej, pilnej práci.* Výsledky stálosti energie a pevnej vôle i stredne nadaní mladíci si môžu osvojiť pre seba. Pozemské úspechy závisia od toho, či sa vieme jedného vytýčeného cieľa nepoddajne pridržiavať. Medzi veľkým človekom a bezvýznamným, tuctovým človekom často robí rozdiel len k dosiahnutiu cieľa smerujúca energia a nezlomná vôľa, ktorá charakterizuje veľkosť ľudí a chýba obyčajným. Vytrvalosť, usilovnosť a práca neporovnateľne oveľa viacej boli užitočné svetu, ako génius, skvelé nadanie. *Ohne Fleiss, kein Preis.* Bez usilovnosti niet odmeny. Kým pred prácou každý hlavu skloní.

„Len rýchlo, rýchlo! Striasť sa už práce!“ — je heslom mnohých študentov . . . Tak?! Vieš, koľko pracoval *Dante* na svojom svetoznámom diele, na Božskej komédii? Práve 30 rokov. A *Dickens*, veľký anglický spisovateľ, bol sa raz vyslovil, že každá jeho kniha ho stojí veľkú prácu. *Prescott*, znamenitý americký dejepisec, bol už temer slepý, ale keď k jeho veľkej práci (Ferdinand a Izabela španielska) chy-

bovala mu znalosť moderných jazykov, ako dospelý, 10 rokov venoval štúdiu reči. *Neruton*, veľký hviezdár, 15 ráz napísal svoju chronologiu, kým bol s ňou plne spokojný. Keď svetoznámy maliar *Tizian* poslal cisárovi Karolovi V. svoju povestnú „Večeru Pánovu“, písal toto: „Tu posielam Vašej Jasnosti obraz, na ktorom som pracoval sedem rokov, temer každý deň, často i v noci.“ *Vergilius* 20 rokov písal svoju „*Aeneidu*“ a pred svojou smrťou chcel ju spáliť, lebo ju nepovažoval za dokonalé dielo. *Fénelon* o výchove písané známe dielo „*Télémaque*“ osemnásť ráz pripravil do tlače a ešte i na poslednom prepracovaní mnoho opravoval, čiaral a doplňoval. *Edison* bol ešte chlapcom, keď do polnoci bol hore pri svojom čítaní; a nečítal romány, ale knihy o mechanike, chémii a elektrine.

I *Tolstoj* bol veľmi prísny kritikom svojich prác a prízvukoval, že zlato len po dlhom plavení sa dostane na svetlo; opravoval nielen osnovu, ale i čistopis, takže pri písaní len tretí čistopis sa stal konečným textom, a boli čiastky, ktoré ešte viac ráz opravil. *Stephenson* na oprave svojej lokomotívy pracoval 15 rokov, kým dosiahol úspechu. *Herschel* k jednému svojmu ďalekohľadu chcel zhotoviť duté zrkadlo. Zhotovil prvé — nebolo zodpovedné. Zhotovil druhé. Ani to sa nepodarilo. Tretie — ani to sa nepodarilo. Zhotovil vyše dvesto dutých zrkadiel, až sa mu konečne podarilo zhotoviť vyhovujúce. Na koniec predsa len on zvíťazil! Hľa, ešte i — bezpochyby — geniálne nadaným ľuďom bola na pomoci usilovnosť a vytrvalosť. *Newton* bol naozaj veľmi rozumným, a jednako, keď sa ho raz spýtali, ako sa dostal k svojim objavom, skromne odpovedal: „Tak, že som vždy o nich rozmýšľal.“ Vo svojej usilovnosti až preháňal. Jeho odpočinok bol len taký, že si vymenil svoje štúdium: po jednom predmete vzal si druhý.

Aké priaznivé výsledky má skoro započatá seba-

disciplína v neskorších rokoch, skvele nám dokazuje *Róbert Peel*, jeden z najväčších rečníkov anglického parlamentu, ktorý dôkazy svojich politických protivníkov s obdivuhodnou pamätlivosťou jedno za druhým vyvrátil. Bol rozumové len stredne nadaný. A odkiaľ si nabral tú výbornú memoriu? Ešte ako malého chlapca, keď prišiel z kostola domov, otec postavil na stôl a nechal ho rozpovedať v kostole počutú kázeň. Pravda, zpočiatku išlo to ťažko; ale cvikom si natoľko zbystril rozum, že temer od slova do slova vedel povedať kázeň. A ako dospelý človek tejto ťažkej a namáhavej práci mohol ďakovať svoje úspechy.

Stephenson, vynálezca parnej lokomotívy, syn chudobných rodičov, nemal možnosti chodiť do školy; denne dvanásť hodín pracoval pri stroji, ale skrátal si svoju noc, aby sa mohol naučiť čítať a písať. Ako devätnásťročný vedel už napísať svoje meno. A akú radosť mal, keď sa mohol vzdelávať vo voľnej chvíli! Cez obed sa zabával tým, že po bokoch uhlím naloženého voza kriedou riešil počtové príklady.

V streleckej zákope

Bohužiaľ, slovenská povaha nevyhovuje celkom takejto húževnatej, vytrvalej práci. I Slovák rýchlo vzplanie ako slamenný plameň, ale nevie spokojne ostať na jednom mieste v pravidelnej práci. Vo svetovej vojne mnohí vojaci s neochvejnou smelosťou vbehli do hniezda guľometov (pravda, i zhynuli!), ale týždne tráviť v tichu, v jednoduchej streleckej zákope, im nebolo po vôli. A napokon jednako len spôsob streleckej zákopy zvíťazil: tak i v živote úspechy nie neochvejnou prudkosťou, nábehom, ale mravenčou vytrvalosťou cez roky a desaťročia môžeme dosiahnuť. Hoci ti to pôjde ťažko, musíš sa tomu na-

učiť! Táto „aktívna trpezlivosť“ dvíhala s obrovskou prácou egyptské pyramídy; táto nechávala písať a opisovať stredovekými mníchmi po celý ich život pri malom svetielku olejového kahančoka dodnes zachované diela rímskych a gréckych klasikov; táto trpezlivosť striehla po bezvýsledných pokusoch cez desať- až stáročia zákony prírodných síl a zapriahla ich — jednu za druhou — do služieb človeka. Trpezlivosť prináša nielen ružu, ale plodí umenie, vzdelanosť a kultúru.

Náš básnik takto prosí Pána:

Daj vôli pevnosť ocelevej túr,ne,
čo vzdorne stojí v divom príboji
i keď sa valia mraky búrkou chmúrne,
daj srdce smelé, čo sa nebojí,
nard trpezlivosti daj čuvom jemným
a svalom pružnosť zdravej odvahy,
nech nádej pokrmom je každodenným,
čo sýti ducha rýdzej pôvaby. (VI. Roy)

Veľký hudobný skladateľ *Haydn* nie nadarmo hovoril: „Tajomstvo umenia záleží v tom, že na čo sa odhodláme, na to venujeme všetky svoje sily.“

Radšej sa nepúšťaj do ničoho, ako by si inaľ niečo robiť cibvatmo-iletmo. *Besser unbegonnen, als unbesonnen!* Lepšie je nezačať niečo, čo sme si nepremysleli.

Najväčšou pohromou pre mládež je, keď nevie konať pravidelnú, vytrvalú prácu — hoci základom každého napredovania je táto neúnavná usilovnosť, toto mierne, ale neustále napnutie sily, a nie vzplnutie slamenného plameňa. Lenivý študent s akou energiou sadá ku knihe pred skúškami! Ale čo je platná táto niekoľkodenná námaha po desaťmesačnom hľivení! Tvojím heslom nech je heslo istého poľského rytierskeho rádu: „Vincisti vince!“ Zvíťazil si! Výborne! Teš sa z víťazstva! Ale neprečeňuj sa! Bor sa, bojuj a zvíťaz i naďalej!

Vychovávame vôle

Na volu veľký vplyv má cit, obrazotvornosť a temperament. Nad týmito nie sme celkom pánmi, teda človek ani nemá celkom slobodnú vôľu. I sám si mohol skúsiť, že nejedno ráno, keď sa zobudíš, si smutný, inokedy zas by si od dobrej vôle chcel skákať; ale nevedel by si povedať príčinu ani predošlého zrozenia, ani terajšej radosti.

Takto je i s fantáziou. Raz bez zvláštnej príčiny obnovia sa ti dávno uplynuté spomienky v pamäti alebo nemožné myšlienky a vábivé obrazy rysujú sa v tvojej hlave. Odkiaľ ti prišli na rozum? Veru, nevedel by si povedať. Veľké ťažkosti, nezdolateľné prekážky kladie pred našu prácu, len aby vzala od nej našu vôľu. I pri oprave zubov nie plombovanie je najbolestnejšie, ale polhodinka, strávená v predsieni zubného lekára, cez ktorú náš trápi fantázia s obrazmi budúcich bolestí.

A teraz! I keď nie sme *celkom* pánmi nad našimi citmi a fantáziou, predsa musíme *podľa možnosti* rozšíriť oblasť pôsobenia vôle. Buď pánom svojich citov a vezmi do rúk opraty svojej fantázie! Zobúdzáš sa zle naladený? Všetko jedno! Usiluj sa u-smievať, veselo si zanôtiť, a čiastočne si už premohol svoje city.

Máš rozlúštiť algebrický príklad? Tvoja fantázia s odstrašujúcimi obrazmi stojí pred tebou: Ty, aká strašne ťažká je tá úloha a ako sa pri nej spotíš! Ty si však povedz v sebe: To nie je praivda! Predstava moja, ty ma len klameš! Nie je ona takou ťažkou, ako sa zdá byť! Ty len ostrejšie rysuješ predo mnou prekážky a ťažkosti, ktoré v skutočnosti nie sú také. A práve preto dám sa do tej algebry!...

Ako teda vidíš, výchova charakteru nie je ,nič iného, ako plánovitá práca na získaní všetkých tých du-

ševných schopností (rozum, cit, pamät, fantázia), ktoré majú vplyv na tvoju vôľu. Teda pri vychovávaní vôle nie je dosť len cvičiť vôľu, posilovať, ale naším najhlavnejším cieľom mech je pevnú vôľu potom postaviť čím dokonalejšie do služieb vyšších duševných cieľov, teda plne ju podriadiť službe duše.

Kto chce byť pevným charakterom, ten musí na tom pracovať, aby čím lepšie vedel rozkazovať svojim citom. Príčinou mnohých hriechov, nešťastí, závislivých a škodoradostných myšlienok, nepremyslených urážok a veľa pohádaní sa býva nie *zlá* vôľa, ale *slabá* vôľa, ktorá nenaučila sa mocnými rukami rozkazovať rýchle vzplanúcim citom. Na pr. menšiu zlú náladu i bez každej zvláštnej námahy môžeme premôcť; a jednako, koľko ľudí trpí pre ňu, lebo sú leniví i na túto malú prácu.

Správne vychovanie citov je i výchovou vôle. City nevplývajú na rozum len preto, aby chcel, ale aby s vôľou a vytrvale chcel. A ktože by nevidel, že pri horúcom srdci oveľa rýchlejšie sa rodí dobrý skutok, ako pni chladnom svetle rozumu! Ale i preto musíš dbať na výchovu svojich citov, lebo bez citov pracujúca vôľa ľahko môže urobiť z človeka sebca, tvrdošijného a hlavatého, čo by zas bolo karikatúrou „charakterného mladíka.“

Múdry človek nielen že sa usiluje premôcť svoje nepriaznivé city a nahradiť ich veselými, ale záleží mu i na tom, aby sa jeho duševný pokoj vždy podľa možnosti zachoval.

Telo a duša úzko súvisia v nás. Keď sa cítiš byť zroneným, bez príčiny smutným, skús vylúdiť na svoju tvár úsmev, tri si radostne ruky — a hľa, smutná nálada začína miznúť. Naproti tomu, keď ťa trápi telesná bolesť, zaoberaj sa milými, príjemnými myšlienkami a čiastočne zabudneš na svoje bolesti.

Čo by ťa aký úder stihol, usiluj sa i z toho vyťažiť
mejaký duševný úžitok. Ukradli ti na električke pe-
ňaženku? Nerozôuluj sa, ale uvažuj, ako si mohol
byť taký nepozorný a v budúcnosti si dáš pozor. Stú-
pil ti niekto na nohu? Neozvi sa drzo, ale povedz v
sebe: „Za tú bolesť kúpim si trochu sebaovládania.“

Ein grosser Herrscher wärst du germ?
Mach' dich zu deinem eignen Herrn!

Chcel by si byť veľkým panovníkom?
Usiluj sa byť pánom seba!

Byť vždy pánom nad vlastnými citmi a nenechať
sa uchvátiť od nich, nie je posledný stupeň duševnej
dokonalosti.

Týmto sme sa však dostali k najdôležitejšej čiast-
ke tejto knihy: k „prostriedkom výchovy charakteru.“

III.

Prostriedky k výchove charakteru

Chcem! — Strašnú silu má toto slovo. Ním sa stáva možnou nemožnosť. Kto vidí zasnežené, ľadovcami pokryté Alpy, ten zvolá: „Cez tieto nemožno prejsť!“ *Hannibal, Napoleon* si však mysleli: Chcem í Stane sa! — a s celými plukmi prešli cez Alpy. Roku 1866 pred liským bojom *Tegethoff*, rakúsky admirál, chcel vydať na svojej lodi toto heslo: „Muss der Sieg von Lissa werden — Musíme zvíťaziť u Lissy“; ale sotvaže odsignalizovali prvé slovo: „Muss...“, už sa strhol hoj. Heslom teda ostalo tajomné „Muss!“ a sila tohoto slova nabádala Rakúšanov, tak že skvele zvíťazili nad Talianmi. Chcem! Uskutoční sa! — skutočne, mocné slovo!

Raz som bol so svojimi študentmi na celodennom výlete v horách. Veľmi dobre sme sa cítili a ani sme nezbadali, ako nám čas rýchle ubehol. Chlapci sa tak dlho naháňali, hrali a zápasili, že keď sme sa pozreli na hodinky, bolo pol siedmej večer. Riadnym krokom boli by sme bývali za dobré dve hodiny v meste, ale chlapci doma sľúbili, že o ôsmej budú už doma.

Nuž, čo teraz robiť?

Rýchle som zapískal na nástup. „Chlapci, máme malú nehodu. Už je pol siedmej a vy ste sľúbili, že o ôsmej budete doma. Je pred nami poriadna, dvojhodinová cesta. Chcete byť o ôsmej doma?“

„Chceme!“ — odpovedali chlapci naraz.

„Dobre! Teda, pozor! Nastúpiť podľa veľkosti! Odpočítať po dvoch! Vpravo bok! Pochodom pochod!“

Osemadvadsať chlapcov rezko vykročilo oa po-
vel. Pravá-lavá, pravá-lavá, nech sa nikto neshovára,
nech nikto nevyjde z radu; pravá-lavá, pravá-lavá .. -

Asi po polhodinovom pochodovaní u chlapcov za-
čalo povolovať oduševnenie. Veď konečne mali za se-
bou celodenné behanie a zápasy! Hohó, pomyslel som
si, musíme si pomôcť. Chlapci! Akože znie pieseň;
„Kráčaj pevne, napred, verne, k zvučnej piesni hla?
svoj lad...!“ Laco Šindler, ktorý mal najlepší hlas,
začal hneď spievať do taktu. A ostatní za ním. Po
prvej pesničke zaspievali sme si druhú: „Hor' sa, skau-
ti, bystrí junáci, krdel' svalnatých detí...“; potom
tretiu: „Hahó, liahó, kamaráti, dobrú vôľu spoiu maj-
me...“; potom štvrtú... desiatu... dvadsiatu...
Nikto sa už nevláčil, nikto nevybehoval z radu ...
Sotvaže odznelo večerné zvonenie, celá skupina ocitla
sa na mestskom asfalte. Za poldruhej hodiny vykonali
sme vyše dvojhodinovú cestu! Ako to bolo možné? Len
pomocou jedinečného, čarovného slovíčka; *Chcem!*

Želal by som si, aby z tohoto slovíčka bolo čím
viac v tebe, synu! Vidiš, aká ohromná, pohyblivá sila
je vôľa!

Ich will! Das Wont ist mächtig,
Spricht's einer emst und still.
Die Steme reist vom Himmel
Das eine Wort: Ich will!

Chcem! To slovo je mocné,
Keď ho vypovieš vážne i tlmeno.
Strhne hviezdy s neba
To jedno slovo: chcem!

(Fr. Halm)

Vieš i ty *chciť*?

Nuž, áno, veď kolko ráz hovoríš: Keby som chcel,
dokázal by som to a tamto. Keby som chcel, vedel by

som byť presný. Keby som chcel, vedel by som si vždy odbaviť rannú a večernú modlitbu ...

Quid quisque possit, nisi tentando nesciat — Čo kto zmôže bez námahy? — pýta sa latinské príslovie. Že koľko vieš, uvidíš až vtedy, keď si už aj skúsil. Nuž, áno, „keby si chcel“. Ale skús už raz a chci!

„Vedel by som, keby som chcel!“

Nemáme pevnú vôľu; to je prameňom najčastejších našich chýb. Keby sme ju mali, zaraz by sme vyviazli zo všetkých našich chýb! Tyranský *Caligula*, rímsky cisár, raz hovoril: „Tešil by som sa, keby všetci Rimania mali spolu iba jednu hlavu, aby som ju ma jedon úder mohol sotnúť!“ Nuž, táto jediná hlava, ktorú máš ty *stiat*, je slabosť vlastnej vôle.

Koľkí chlapci vzdychajú dosť často: „Nuž, áno, i ja by som mohol uskutočniť to alebo ono, keby som chcel.“ Keby som chcel! Ustavične len: „Keby som chcel!“

Podľa tvrdenia má teda vôľu, ale ju nikdy nevykúša. Lenže až pri skúšaní by vysvitlo, že si len myslel, že má vôľu. Takí chlapci sú ako olovení vojaci; držia pušku a s vážnou tvárou sa vyhrážajú, že: „Hneď strelím“, ale nebojí sa od nich nikto, lebo nestrelia nikdy. „Vedel by som, keby som chcel.“ Nuž... áno... áno; keby som mal tisíc ráz tisíc korún, mohol by som mať milión korún; keby slovíčko „keby“ tam nebolo.

Niet na svete ešte takého jemného umenia ako pestovanie svojej vlastnej duše, lebo niet takého vzácneho mramoru alebo drahocennej rudy v rukách ani jedného sochára, aký cenný útvar máme my v rukách: svoju vlastnú dušu.

Počul si o tom, že človek má slobodnú vôľu; ba čo viac, obávam sa, že si počul o tom až priveľa.

Človek má skutočne slobodnú vôľu, ale nemá *pevnú* vôľu. Teda ani ty ju nemáš, dokiaľ si ju nezadovážiš. Pevná vôľa nie je teda s nami zrodený dar, ale taký drahý poklad, ktorý si musí získať každý pre seba tvrdou, namáhavou prácou. Pevnú vôľu si nemôžeme sami sebe darovať a nemôžeme s veľkým oduševnením zakričať: Od dnešného dňa mám pevnú vôľu — ale treba za ňu opravdu tvrdo pracovať.

Vôľa každého chlapca je natolko pevná, nakoľko on tento cenný poklad pre seba získal, nakoľko sa vyslobodil zpod panstva smyslov. Lebo čo iného je duševná sloboda, ako disciplinovanosť, prevládanie jemnejších citov nad smyslami a hmotnými túžbami tela? Vôľa je v tvojej duši ako zasadené zrno; keď ho pečlivo pestuješ, vyrastie z neho mohutný, proti víchriciam odolný dub; ale keď ho zanedbáš, mravci vlastných tvojich chýb ho môžu vyžierať, až spráchnivie. Mravná sloboda je odmenou len vytrvalej, nikdy neochabujúcej drobnej námahy, pomalej práce a ustavičného sebzdokonaľovania.

„Vedel by som, keby som chcel!“ Nuž, chci! Skús! Kto by sa rád chcel stať vážnym mužom, ten nech vie i vážne chcieť. Medzi „rád by som chcel“ a opravdivým chcením, opravdivou vôľou, je taký rozdiel, ako medzi malými, lonovými psíkmi starých dám a medzi vernými strážcami domu. Tí malí psíci nemôžu ani hrýzť, ani štekať, nijakú užitočnú prácu konať, len žerú, stenajú a stoja veľa peňazí. Pravý pes-strážca však nestená, ale poriadne zašteká a keď je treba, zahryzne aj do lýtka nevolanému hostovi. Tak i ten chlapec, ktorý má vôľu, nebedáka, nestená, ale zašteká na pokušenie lenivosti a hriechu, i zahryzne do nich, aby ich odohnal a dotiaľ sa natahuje za vytýčeným cieľom, kým ho nedosiahne.

Ako sa to dá? Len tak, ako pri spomenutom už pochodovaní. Polož si pred seba otázku, na pr.: Či chceš byť rýdzym charakterom? „*Chcem!*“ Nuž teda,

daj si sám sebe rozkaz: „Yipravo bok! Pochodom pochod! Vlastne: mladý pán, sadmi si hned k zajtrajším predmetom, (ale hned! a nie „začnem sa učif až na budúci týždeň“) a pravá-lavá, pravá-lavá, hor* sa do tých predmetov! Tvoj učebný stól je nákovou, na ktorej si kuješ svoje budúce šťastie.

Chceš byť presným v modlitbe? „Chcem!“ Vtedy už dnes si odbav večernú modlitbu. „Jaj, dnes mám vela učenia!“ Všetko jedno! Päť minút si nevieš odtrhnúť? „Ráno sa musím poponáhľať, aby som nezmeškal.“ Dobre, ale vstaň o päť minút skôr!

Neústupný mladík

Neústupný mladík! Dnešná terminológia zmenila význam tohoto slova a pod neústupným mladíkom rozumieme tvrdohlavého, tvrdošijného, samopašného mladíka. Ja sa však vrátim na pôvodné znenie tohoto slova. „Neústupných“ mladíkov by som chcel, totiž takých, ktorí neústupia pokušeniam, majú pevnú vôľu. Qdtporovacia hlavatosť, odporovamie nie sú pevnou vôľou, ale lem krčom chcovosti. Kto vie rozkazovať svojim smejúcim sa svalom na tvári, očným nervom, žalúdku a ušiam — ten je v pravom slova smysle nazývaný neústupným mladíkom.

Pozri sa trochu bližšie, akou kliatbou je slabosť vôle a akým požehnaním pevná vôľa.

a) Kto nemá dobre školenú, poslušnú vôľu, *ten je neschopný vykonať vážnu úlohu*. Akiste i ty poznáš študentov, o ktorých nemôžeme povedať, že nie sú nadaní, ale predsa nenapredujú v učení. Predtým som ich pomenoval „šitudentmi-čmeliakmi“. Títo úbožiaci pracujú azda i viac ako ostatní a predsa bez výsledku. Nevedia sa sústrediť na učenie, lebo nemajú vôle. Neustále sa zapodieávajú niečím, ale do ničoho sa nedá-

vajú vážne. Vždy je pred nimi učebnica, ale v každej štvrthodinke druhá, (lebo „tá predošlá je taká nudná!“). Vždy sú v práci, ale boja sa aj od najmensej námahy; bez tejto však niet úspešnej práce. Bez tejto soskopujú iba záhaľku tak zručme, aby sa navonok zdala byť oduševnelou prácou. A nakoniec sa potom zronení ponosujú, koľko pracovali a predsa majú zlé vysvedčenie! A keď dorastú? Čo bude z nich? *Ludia, ktorých strhnú chvíľkové dojmy*, ktorí nemajú pevných zásad, ktorí ľahko zabúdajú na svoje povinnosti a ktorí bez plánov a cieľov preživoria túto pozemskú púť. Úbožiaci! Čo je ich chybou? Majú slabú vôľu.

b) Pozri sa, tu je druhý typ. Kto nemá disciplinovanú vôľu, *nemôže nič dobre spozorovať*. Správna a rýchla pozorovacia schopnosť je prepotrebným prostriedkom k získaniu *vedomostí* a prospechu. Aby si svoje smysly mohol rýchle a správne používať, musíš vedieť oddeľovať dôležité od vedľajšieho, jasne prezrieť chvíľkovi! situáciu a podľa toho konať; k tomuto skutočne potrebuješ disciplinovanú pevnú vôľu. Ale poslušná vôľa ti bude nielen tam na pomoci, kde máš niečo zbadat', začuť, hovoriť, robiť, ale ti bude na pomoci i vtedy, keď mravné zákony postavajú sa proti tvojim zvedavým smyslom, aby si to, alebo tamto nepočúvali, nehovoril, nevidel, nerobil.

c) Ale idem ešte ďalej. Kto nemá disciplinovanú vôľu, *nemôže ani rozmýšľať, ani vzdelávať sa*. Spoznanie a získanie pravdy stojí vážnu prácu. Ľahkomyselný mladík je netrpezlivý i v čítaní. Nespokojne listuje knihu. Nervózne letí, nech len čím prv príde na koniec. Ale z toho čítania nemá nijaký úžitok. Kto však má školovanú vôľu, ten číta pomaly, miestami sa zamyslí, uváži si dôležitejšie vety, ači neprijme slepo každé (tvrdenie, ale rozmýšľa, ei je skutočne pravdivé to, čo tvrdí autor, urobí si výpisky ap. Len takto sa získavajú vedomosti. Ale k tomu zas je potrebná vôľa a to pevná vôľa.

d) Ale pevnej vôle treba i k *pamäti*. Mnohí študenti si myslia, že všetko je v poriadku, keď namiesto odpovedi hovoria: „Prosím pekne, pán profesor, ja viem síce úlohu, len mi nepríde na um.“ Alebo keď takého niečím poveria, zabudne to vykonať a myslí si, že „zábudlivosť“ je ospravedlivením. Veru — odpočítajúc nervove ťažko chorých — zábudlivosť pochádza vlastne z nedisciplinovanej vôle. Keď niektoré slovo, meno alebo udalosť ti nepríde na um, nepozri sa hneď do knihy (ako to robia študenti slabej vôle), ale namáhaj sa a skús sám prísť na to; týmto len posilňuješ svoju vôľu. A keď ťa niečím poveria, neviaž si na vreckovku uaoľ, ale usiluj sa viac ráz denne pomyšlieť na svoju povinnosť; zaumieň si, že často si spomenieš a uvidíš, nezabudneš na to.

Kto toto ustavične opakuje, ľahko sa vyľieči z choroby zábudlivosti. Veď človek môže byť natolko pánom nad svojou vôľou, že jednotlivci i vo snách sa vedia opanovať a po dlhom cvičení sami sa vedia zobudiť presne v tú hodinu, ktorú si pred spaním ustálili. Naproti tomu však, keď mladík nebojuje proti svojej zábudlivosti a takto dorastie, v živote ho nebudú môcť nikde potrebovať a bude mať veľa nepríjemností; až bude železničným strážnikom, zabudne pred rýchlikom správne postaviť výhybku a vlak vyšinie sa; keď bude profesorom, zabudne ísť na hodinu; keď bude advokátom, zabudne ísť na pojednávanie; a môže sa s ním stať, že zabudne ísť i na svoju — svadbu!

Demosthenovia

Demosthenes v siedmom roku svojho života stratil otca; jeho nesvedomitý tútor potom obral ho o celý majetok. Raz zúčastnil sa akéhosi pojednávania, kde počul skvelú reč obhájeovu a keď ľud triumfálne od-

prevádzal domov rečníka, skrsla v ňom myšlienka, že sa vyučí za rečníka.

Od tejto chvíľky len tento cieľ sa vznášal pred ním. Ale prácu nemal ani najmenej ľahkú. Prvú jeho reč ľudia prerušili krikom a smiechom, takže musel presitať ešte pred zakončením. Zronene chodil celé dni po meste, kým ho istý starec nepovzbudil, aby sa ďalej učil. Teraz ešte s väčšou chuťou a neúprosnosťou dal sa do práce, aby dosiahol vytýčeného cieľa. Protivníci sa mu veľmi mnoho posmievali, no, nestaral sa o nich. Niekedy i celé mesiace utiahol sa pred ľuďmi. A v podzemných jaskyniach neustále rečnil. Trochu sa zajakal; dal si pod jazyk malý kamianček, vyšiel na breh mora a tam zas hlasno volal. Plúca mal slabé; chodieval na veľké prechádzky a nahlas recitoval básne, reči . . . Keď vypočul vážne hádky, zašiel hneď do svojej izby, uvážil znovu dôkazy oboch stránok a usiloval sa rozhodnúť, ktorá mala pravdu. A hľa, týmto neprestajným, nikdy neochabujúcim sebazvedávaním pomaly odvykal si vždy od viac a viac chýb a stal sa z neho taký neodolateľný rečník, že Demostenove reči i dnes, po 2300 rokoch musí každý študovať, kto chce na poli rečníckom dosiahnuť úspechy. *A to pritom všetkom, že hol zajakajúcim sa, osirelým chlapcom!* Hľa, aké podivné sily sa skrývajú v človekovi!

Niekedy len vo chvíľach telesného utrpenia sa dokazuje, čo všetko vie človek vystáť.

Hádam si počul o umierajúcich, ktorým v zničennom tele len pevná vôľa udržovala ešte po hodiny, ba až dni život, lebo chceli ešte raz vidieť z ďalekej cesty prichádzajúceho syna' alebo manželku. Pevná vôľa hojivo môže účinkovať i na choré telo; ani ty nesmieš byť zronený, keď si dostal od Stvoriteľa slabé, choré telo.

S oveľa väčšou povďačnosťou by si prijal od Boha i najmenšie nadanie, keby si si uvážil, že aj veľikáši

Ľudstva museli zápasíť s mnohými drobnými chybami, ťažkosťami alebo že často vrodenú chorobu museli premáhať. *Wallenstein*, veľký vojvodca, bol taký nervózny, že nemohol vystáť kikiríkanie kohúta. *Richelieu* bol celý bez seba od ľaku, keď uzrel veveříčku. *Bayle* nemohol počúvať kvapkanie vody. *Scagliar* triasol sa na celom tele, keď videl mlieko, *Goethe* nevýslovne trpel, keď cítil dym z tabaku.

Ale boli i vážnejšie prípady! Dejepis zaznačil mená mnohých takých význačných mužov, ktorí v chatrnom, slabom tele mali veľkého ducha. Filozof *Spinoza* a známy klasický básnik *Schiller* trpeli na tuberkulózu. *Descartes*, *Kant*, *Milton* boli čiastočne tiež chorľaví, čiastočne mali chybné telo a pravda, aké svetoznáme meno si vydobyli svojou činnosťou! Hľa, čo môže pevná vôľa! Duch vie čiastočne panovať i nad slabým telom. Mnohí chorľaví chlapci smutne sa pozerajú, akí silní sú jeho priatelia. Nermúť sa! Keď niekto zdedil po svojich rodičoch slabé zdravie, chudé telo, za to nemôže. Ale i so slabým telom sa môže každý naučiť zručnosti a nasvetsúčnosti.

Veľký telocvik

Hlavné pravidlo k upevneniu vlastnej vôle znie: *Cvič sa každý deň v akomkoľvek sebazapieraní* a takto po rokoch získaš si pevnú vôľu. K pevnej vôli treba mnoho malých cvičení; nemôžeš hneď hrdinským odhodlaním darovať sebe samému pevnú vôľu. Do akumulátora sbierajú sa drobné elektrické iskierky a tie drobné iskierky sjednotia sa v silný prúd. Kto chce ukázať zručné cviky na hrazde alebo na bradlách, predtým roky a roky musí cvičiť najelementárnejšie pohyby ramena, nohy ap. Kto chce dobre hrať na klavíri, ten veru musí cez roky cvičiť tie najnudnejšie

stupnice. Nikto nemôže hrať naraz Beethovena; k tomu je treba vytrvalého cviku prstov.

Ale práve tak nemôžeme získať si ani pevnú vôľu bez drobných cvikov vôle. Niet takého ťažkého cvičenia (na hrazde alebo takej ťažkej klavírnej skladby na svete, ako ťažko je premôcť svoju vlastnosť: náklonnosť k zlému. Ako má vyhrať ten v šachu, kto nepozná postup figuriek? A ako má mať pevnú vôľu ten, kto ani v maličkostiach nevie rozkázať sebe samému?

Veru, z tohoto telocviku nesmie sa nechať nikto oslobodiť. Ba čím slabšia je vôľa dotyčného, tým viac je naň odkázaný.

Y každom z nás tlejú iskierky dobra a zla a každý je za seba zodpovedný, či nechá zbujniť v sebe zlo alebo vie vypestovať dobro. Zpočiatku je vozu jedno, kadiaľ ho ťahajú; ale kde má vychodenú cecitu, tadiaľ ľahšie chodí. Ani ty sa neponosuj, že máš takú a takú zlú prirodzenosť; lebo prirodzenosť — i keď nie vykoreniť — predsa môžeš držať na úzde.

Hovoriš na pr., že odrazu nahneváš sa a nemôžeš za to. Len vyplazí niekto ma teba jazyk, alebo spadnú ti knihy a už sa ťa zmocní prudký hnev. „Veď za to nemôžem!“ — povieš mi. Veru, čiastočne ani nemôžeš. Keď ti zčervenajú líca, nemôžeš za to. Keď ti začne srdce prudko biť, nemôžeš za to. Ale počkaj! Pravda, i ruka sa ti sovre v päst? To už môžeš, aby si ju pekne otvoril. Pravda, i tvár ti ustrnie? Ale to môžeš, aby si sa začal usmievať? (teraz v hneve!) Pravda, ústami sa ti chce vydrať lavína menej zdvorilých, ba urážlivých slov? Ale to môžeš urobiť, aby si držal svoj jazyk na úzde a ústa svoje neotvoril (teraz, v hneve!). Hľa, skús to!

Keď latinské alebo francúzske slovíčka nenachádzaš hneď v slovníku, vieš zachovať chladnokrvnosť i naďalej? Keď nerozumieš jednej vete, nezahadzovať hneď knihu; oi vieš tú vetu tri-štyri razy prečítať?

K hnevu je treba v päst sovretá ruka; treba i ustrnulého pohľadu; potrebné sú aj urážlivé slová, ale keď to všetko odoprieš (čo skutočne môžeš urobiť!), tvoja prudká prirodzenosť, nenachádzajúc výživnej látky, ostane čím ďalej, tým viac skromnejšia a pokornejšia. Svoju prirodzenosť nemôžeš síce zmeniť, ale môžeš ju držať na úzde v každom ohľade.

... i v dobrom chcení d'lie už,
jak múdry vraví, kási ctnosť;
a tak, povážiac dobré chcenie,
i v malej miere — dáme dost.

(Hviezdoslav)

Padajúce snehové hviezdičky sú nepatrné; ale keď sa shlúknú, stáva sa z nich stromy-domy metúca lavina.

Mladý Indián pred divochom

Naivne je teda chápanie, keď niekomu imponuje na každé slovo zarudlá tvár, v päst sovierajúca sa ruka alebo nadávky a hitka. Netrpezlivosť, pobádanie sa vždy sú znakom slabého charakteru.

Ale prečo je to takým častým zjavom? Len preto, že je to spôsob ľahší a nestojí nijakú námahu. Sebaovládanie však stojí námahu. Hľa, opravdivé sebaovládanie nie je len barančia trpezlivosť, ale sila, smelosť a vytrvalosť. Zastihlo ťa trpké sklamanie? Nudíš sa? Rozhnevali ťa? Si ochablý? Všetko jedno; nech to nikto nezbadá na tvojej reči, na tvojom chovaní. Toto je sebaovládanie! Už štvrt hodiny ťa niekto zlostí, najradšej by si ho hodil o zem tak, žeby sa potom sotva spoznal, ale ty spokojne ho chytíš za rameno: „Bratku môj, prevládal by som ťa!“ Toto je opanovanie sa!

Naproti tomu netrpezlivosť je znakom slabosti. Tie pudy, ktoré prejavujú sa v prenáhleniach, sú aj u zvie-

rat; ale človekovi patrí rozvážame a odhodlanosť, teda, aby ich podriadil kontrole rozumu a vôle. Čím menšie je dieťa — len pozoruj — tým je netrpezlivejšie: je neústupné, plače, kričí; pravda, nemôže ešte používať svoj rozum a vôľu a pracujú v ňom len zvieracie pudy. Ale tým viac je odporné, keď mladík alebo dospelý človek je otrokom svojich pudov, čo prevádza nie najchvályhodnejším spôsobom: strnulosťou, zčervenalou tvárou, nadávkami, neústupnosťou.

Ty, synu, nechceš byť otrokom svojich pudov. Ale vtedy čím viac pozoruj seba samého; všímaj si, čo ia najrýchlejšie rozhnevá, čo ťa hneď rozruší a začni bojovať proti prenáhlenostiam a nerozmysleným veciam. Takto zamedzíš mnohé nesprávne posudky, nerozmyslené slová, nepremyslené skutky.

U niektorých indických kmeňov je obyčajom, keď chlapec dorastie, že s veľkými slávnosťami ho uvádzajú do radu mužov. Predtým však na dva týždne ho pošlú von do takej krajiny, ktorá je plná divej zveri. Dajú mu luk a šíp a jedom zaujímavý rozkaz: nesmie sa dotknúť ani jednej zveri! Tam sa naháňa pred ním divá zver; tu skáče pred jeho očami zajac, tam beží jeleň . . . Chlapec chveje sa od rozčúlenia. Ale márne! Nesmie strieľať! A čo robí dva týždne v lese? Musí sa postiť! Keď to dokáže, stane sa z neho muž. Hľa, medzi týmto divým kmeňom silnejšie žije tá pravda, ako medzi nami, Európanmi, že sebaovládanie je najlepšou prípravou k borbe života a je najkrajším znakom mužskosti.

O sebaovládaní a pevnej vôli treba nielen mnoho čítať a vedieť, ale v nich sa aj cvičiť. *Vedomosť je doktrinárska práca, ale práca je praktická vedomosť* Svoju vôľu máš už od mladosti každým súcim spôsobom upevňovať, ušľaehtovať. I šípkovú ružu za mladi štepia, aby prinášala ušľachtilé kvety. So starou pláňkou sa nedá už nič robiť.

Aký smutný pohľad je na mladíka bez pevnej vôle! Na čokoľvek sa má odhodlať, dá mu veľa práce, kým vie vysloviť „áno" alebo „nie". A začať tú prácu, na ktorú sa horko-ťažko rozhodol! Zásad, samostatného rozmýšľania nemá ani vtedy, keď chodí do vyššieho ročníka! Vždy sa díva len na druhého, čo robí ten a tak činí potom aj on. Takýto mladík je bábkou bez vôle, nemluvniatko s dlhými nohavicami: „Eiin leioht befrackter, weich verpackter, nidht ganz íntakter Charakter".

„Všetko márne! Nemám vôle!"

V ktorom mladíkovi zakrne takto vôľa? V tom, ktorému robia všetko veľmi ľahkým, prístupným; ktorému sa všetky želania a rozkazy uskutočňujú; ktorý nemusel sa ešte nikdy v ničom zaprieť; ktorému ešte nerozkazovali, — z takéhoto utvorí sa táto limonádová, nestála, znetvorená vôľa.

Ale veď i títo chlapi vybuchnú niekedy! — myslíš si. A ako sa vedia vystatovať! A akými tyranmi svojich rodičov sú! To je pravda; ale toto všetko nie je prejav vôle, toto je len zúrenie neukojených pudov jedného malého, divého zvieratka.

Otázka sily vôle je nesmierne komplikovaná, tajomná. Pozri sa len na niekoľko príkladov.

Bol istý sekundán, ktorý mal vždy nepríjemnosť s mašktnosťou. Nič nemohlo ostať pred ním, lebo hneď všetko stratilo sa v jeho žalúdku. Doma ho ustavične napomínali, hrešili. Už isa aj on hanbil za svoju chybu a sto ráz slúbil, že zmení sa. Máne: pri prvej príležitosti zas mal od lekváru zamachlenú tvár. Svojej matke sa plačúc ponosoval: „Máme slubujem, mamička! nemám vôle!"

A — zaujímavé — tento istý Chlapec každý deň i niekoľko hodín trénoval v rozličných odvetviach

športu: bežal, až sa potil od toho; skákal ako rys; hádzal oštep, plával, i futbaloval. To všetko stálo ho veľmi veľa sebazaprenia a vytrvalosti. Hľa, aj on vedel chcieť, pravda, — keď chcel!

Iný chlapec bol zas neuveriteľne lenivý. Bol ospalý, lenivý, nič ho nezaujímalo — akoby mu v žilách neprúdila krv, ale cukrová voda. Nerád sa učil; hrať sa nemal vo zvyku; pred telocvikom mu priamo mráz prechádzal po tele. Len sedel, sedel pri svojom písacom stole. A predsa, i tento mal v sebe vôľu! Ale len v jednom smere. Všetku svoju vôľu sústredil na to, aby ho z tej lenivosti nikto nevyrušil. Darmo ho hrešil otec, napomínala matka, posmievali sa mu spolužiaci, — všetko márne. Ani sa nehnul z miesta. I tento mal vôľu, ale na lenivosť.

Z týchto príkladov je jasné, že rovnakým spôsobom nemožno vychovávať vôľu každého mladíka. Prirodenosť mladíkov z tohoto hľadiska môžeme zdeliť do troch skupín. Sú prchkí, živí, temperamentní chlapci, ktorí nemôžu spokojne rozmýšľať a chladnokrvne konať; u týchto najlepšou školou vôle je *sebazaprenie a dobrovoľné zriekanie sa*. Iní sú veselí, chytro dajú sa do niečoho, ale nemajú trpezlivosti, vytrvalosti; títo musia sa cvičiť *v dôslednej vytrvalosti*. Iní zas sú sniví, veľmi tichí; u týchto najlepšou školou vôle je *konanie*. Podľa týchto troch typov rozoznávame i tri hlavné spôsoby cvičenia vôle, ktoré shmierne v týchto troh slovách: *Abstine! Sustine! Aggredere!* Vedz sa zriekať! Vedz vytrvať! Vedz konať!

Abstine!

Po dlhé roky, čo som pracoval na výchove duše mladíkov, často ma zastihlo trpké sklamanie. Mal som veľa študentov v nižších ročníkoch strednej školy,

ktorých bystrý rozum sľuboval nádejnú žatvu v rokoch dospelých a predsa, v nich skladané nádeje zničili vo vyšších ročníkoch lestiví nepriatelia mládeže: náruživosť, ľahkomyselnosť, neskúsenosť a lákanie, často som musel zhrozene vidieť, ako pre týchto štyroch nepriateľov s roka na rok chradne semienko vznešeného idealizmu a oduševnejšej dobrej vôle, ktorá je v nižších ročníkoch v premnohých chlapcoch.

Ale zpomedzi štyroch najmocnejšieho nepriateľa objavil som v prvom: v tej mäkkosti, vlačnosti, s ktorou dnešní chlapci temer bez odolnosti bežia za náruživosťami, za pudmi zvieracej prirodzenosti.

Dnes každý chce „žiť“, „zabávať sa“ a mať „pôžitok“. Preto spomínam ako prvý spôsob cvičenia vôle práve *sebazaprenie, dobrovoľné zriekanie sa*.

Držanie na uzde našich smyslov, dobrovoľné zriekanie sa, obmedzovanie vlastných žiadostí nie je vlastný cieľ, ale len prostriedok; prostriedok k oslobodeniu duše. Keď ti teda dôrazne odporúčam, synu, aby si sa často dobrovoľne zriekal drobností, maličkosťami, (na pr.: s radosťou vykonaj svoje povinnosti, i keď sa ťi nechce; zriekaj sa niekedy zábavy, pôžitku, jedla atď.), robím to ozaj z vážneho dôvodu. So zriekaním sa chceme dosiahnuť nádherný cieľ: dať krídla duši, urobiť v nás pánom dušu nad telom.

I sám dobre viem, že tieto cviky vôle sú školou pevnej vôle, ale takou školou, z ktorej vyviera vážny, mravný život.

Teória a prax každý deň potvrdzujú slová večnej Pravdy, Ježiša Krista: „Ak chceš byť dokonalý, *zaprt sa*, vezmi kríž svoj na seba a nasleduj ma!“ Nemotorný je ten záhradník, ktorý ľutuje ružu a neodtrhne z nej neúprosne divé výhonky! Ako nebude ruže na tom štepe, ktorý bo ušetrený od nažníc, práve tak nebude mať pevnú vôľu ani ten mladík, ktorý si nič neodoprel.

Čo hýbe hodinami? Y natiahnutej pružine stlačenej (nahromadená) sila. Nuž, sebazaprenie je ako natiiahnutie pružiny. Aby si však nemyslel, že dokonalé sebaovládanie a držanie na uzde svojich túžob, ktoré žiadam od teba, budú prekážkami tvojho plného, pekného života. Práve naopak! Tieto ťa zachránia od chradnutia vôle a od tisícich duševných chorôb.

Von der Gewalt, die alle Wesen bindet,
Befreit der Mensch sich, der sich iherwindet.

Zo sily, ktorá všetky bytosti púta,
oslobodí sa človek, ktorý sám seba premôže.

(Goethe)

K vnútornej slobode vedie ťa len sebaovládanie; sebaovládaniu naučíš sa seba>zaiprmím. Hlbokou skúsenosťou vedený píše Tomáš Kempenský v „Nasledovaní Krista“: „Natoľko budeš napredovať v dobrom, nakoľko budeš vedieť opanovať svoju vôľu.“

Pustovníkov stravec hrozna

Istého dňa zaklopali na dverách cely v pustatine u pustovníka *Makáriusa*. „Oltče, — vrael mu istý roľník, — prinášam ti krásny stravec hrozna. Prijmi ho a občerstvi sa ním trošku.“ Makáriu s vďakou prevezme dar a požehná roľníka; ale keď usmeje sa naňho krásny stravec hrozna, takto sa ozve: „Či ho nepotrebuje viacej môj sused, ctihodný starý pustovník?“ Vezme teda stravec susednému starcovi-pustovníkovi. Tento sa mu poteší, ale podobne vážne začne rozmýšľať: „Ach, ako dobre by ipadlo toto ovocie chorému bratovi Nazariusovi!“ — a už aj ide s ním k nemu. Ale Nazarius nechce o tom ani počuť: „Ako by

som to mohol zjest? Môjmu Spasiteľovi dávali na kríži horkú žič! I ja chcem byť Jeho učeníkom!" Takto podával sa stravec hrozna z jednej cely do druhej, až do večera; a večer ndekio ponúkol ho zas Makáriusovi. Tomuto zaligotaly sa v očiach slzy radosti, keď videl, že takí zdržanliví spoločníci žijú okolo neho.

Vidíš, synu, i toto bola sála vôle! Títo vedeli sa zriecť! Vedeli cvičiť sa v sebazaprení! Skús, či by si i ty mohol niekedy takto robiť. *Nulla dies sine Hnea!* — bolo heslom nejedného učenca; mech ani jedon deň neuplynie bez písania. Ty hovor takto: bez jedného cvičenia vážneho sebazaprenia. Každý deň konaj malé sebaapremáhanie, malé zriekanie sa, sebazaprenie! Také niečo, čo nie ti je po chuti!

„Sme pánmi len toho, čoho — keď je treba — vieme sa zriecť. Nad takými pokladmi, ktoré máme za nevyhinuteľné, sme nie pánmi, ale služobníkmi.“

„Kto chce ľudí cvičiť alebo nad nimi vládnuť, ten nech najprv sám seba premôže a nech vie vládnuť nad vlastnými vášňami ... Kresťanská viera, keď žiada od nás sebazapieranie, inými slovami len tie isté zásady hlása, ktoré sú základom životnej filozofie.“ (J. Eôtvós.)

Diem perdidi!

0 Titovi, vznešenom rímskom cisárovi, vravia, že si pevne zaumienil každý deň niečo dobrého vykonať. A keď niektorý večer sa mu pozdávalo, že v ten deň nevykonan nič dobrého, týmito slovami si robil výčitky: „*Diem perdidi* — Deň som stratil.“

1 ty každodenne cvič-svoju vôľu. Ale nie len keddy-vtedy, keď ťa napadne, ale plánovité, s hodiny na hodinu, každý deň sa cvič v sebaapremáhaní. Príležitosť ani nemusíš veľmi hľadať; je ich tisíce a tisíce každý

deň, i v študentskom živote. Keď nemôžeš sa vyhnúť nejakej nehode, bolesti, navštíveniam, nie škrípať zubami, ale trpezlivo znášať. „Ale som smädný!“ „Veľmi ma bolí hlava!“ „Ako ma len tlačia topánky!“ — nie takto stenáť, ale usiluj sa mieruť bolesť a keď sa ti to nepodarí, pozri na kríž pribitého Krista a trp, znášaj bolesti bez slova. K čomu si sa rozhodol, to i preved! Nech sa robí čokoľvek — všetko jedno! Do čoho sa pustíš, nenechaj to napolo urobené! (Niektorý chlapec každú štvrťhodinu dáva sa do nového plánu, ale ani jedon neprevedie!) Presnou vernosťou dodrž denné povinnosti! I tie najmenšie! Lebo čo je vôbec hodné urobiť, to je hodné i celkom dobre urobiť. Tu je potom každé ráno boj s hlavnitou (v ktorom je toľko chlapcov premôžených!); keď príde čas, hneď vstať! Je treba panovať nielen nad zlou náladou, ale i nad dobrou. Držať mieru v dobrej nálade a v oduševnení! V hovore i mlčaní!

Výborným prostriedkom k cvičeniu vôle je najmä *držanie našich smysloov na uzde*. Svojimi očami netúlaj sa vždy. Nepozerať sa na všetko, čo dráždi tvoju zvedavosť. Na ulici je veľký shluk a zvedavosť ti nedá pokoja. Všetko jedno! Chcem sa cvičiť trochu v sebaapremáhaní! Práve preto nepôjdem ta!

A panuj i nad jazykom! Veru, je to neuveriteľne ťažko. Na teba sverené tajomstvo neprezradzuj! Chyby iných nepodávaj škodoradostne ďalej! Nerob pletky! Nehovor s posmechom s prítomnými a neohováraj neprítomných! Neomamuj sa vlastným hlasom! A nevystatuj sa vlastnými činmi! A potom: vytrvaj vždy pri pravde, i keby si mal z nej škodu. A nikdy neluhaj — ani v malých veciach nie! — i keby si malou lžou získal i veľkú výhodu.

Nielen pri písacom stole, ale i pri stole v jedálni je výborná príležitosť k cvičeniu sebazaprenia. Nevyberaj v jedlách, nehľadaj vždy len maškrtky a ne-

napchaj si žalúdok na tvrdo! Veľmi veľa ľudí stráca svoje ovládanie nad vôľou ,práve pri jedálnom stole.

Hľa, pozri sa, koľko príležitostí k cvičeniu vôle! Ale potom sa v nich aj *cvič* a nielen *čítaj* o nich! Nikdy sa nenaučíš plávať, i keby si koľkokol'vek čítal o pohyboch, — musíš ich aj skúsiť.

Na ohromujúcu pravdu ukazuje *sv. Pavol*, keď takto píše: „Duchom chodte a nebudete konať žiadosti telesné. Lebo telo žiada proti duchu a duch proti telu; tieto totiž vzájomne sa protivia, aby ste inečiniли to, čo by ste chceli.“ (Gal. 5, 16—18.) A na inom mieste: „... Nakoľko obľúbenie mám v zákone Božom podľa vnútrajšieho človeka, no, vidím druhý zákon vo svojich údoch, ktorý bojuje proti zákonu mojej myslí a uvádza ma do zajatia pod zákon hriechu, ktorý je v mojich údoch.“ (Ríim. 7, 22—23.)

Ktorý z vás by už nebol cítil v sebe zápas dobra a zla, túto smutnú, dvojtvárnú prirodzenosť a starú pravdu: „*Video meliora proboque, debetiora sequor.* Vidím lepšie veci a schvaľujem ich, horšie však nasledujem.“

Keď si chceš získať mužnú, voľnú dušu, nezľakni sa bezohľadného boja proti vlastnej pohodlnosti a mäkkosti. Každý deň vykonaj niečo dobré a zapri sa v ničom.

Akiste si počul o hrdinstve starozákonného kráľa *Dávida*. Tento, keď bol mladý a strážil otcovo stádo a medveď alebo lev uchytil mu ovcu, išiel za ním, srazil ho a vytrhol mu čelustnú kosť. Nuž, to bol hrdinský chlapec! — ozve sa istý sekundán. Prakom srazil mohutného Goliáta. To bol hrdinský čin! — ozve sa istý kvartán. Keď bojoval s Filištincami, dosiahol skvelé víťazstvá. Bol opravdivým hrdinom! — vraví istý kvintán ...

A predsa, — mne sa toto všetko nepáči veľmi. Ale viete čo sa mi páči u *Dávida*? Keď jeho vojsko medzi Jeruzalemom a Betlehemom stálo oproti Filiš-

tincom a v sparnej horúčave vyschly všetky potoky a pramene, tu si kráľ vzdychol: „Ó, keby sa mi niekto dal napiť vody zo studne, ktorá je v Betleheme pri bráne!" Začuli to traja hrdinovia Dávidovi, prebili sa cez vojsko Filištincov a nabrali vody zo studne betlehemskej, ktorá bola pri bráne a priniesli Dávidovi. A vtedy Dávid, po vode túžiaci Dávid, vylial ju na zem, obetujúc ju Pánovi so slovami: „či mám piť krv týchto ľudí, ktorí vybrali sa a vystavili sa nebezpečenstvu života?" (II. Kr., 23, 14—17.)

Vidíš, toto sa mi páči najviac! Čo obetoval Dávid? Len hit vody. Čo s ním stratil? Chvíľkovú ryzkosť. Ale čo si získal? Nadšenú úctu svojich vojakov, posilnenie svojej vôle a Božiu milosť, keďže vodu „obetoval" Pánovi.

Starí grécki pythagorejci naložili si na svoje stoly chutné jedlá, s hladným žalúdkom si sadli k jedlu a keď sa naň dlhší čas dívali, vstali a išli ďalej bez toho, žeby sa len niečoho boli dotkli.

„Nuž, ale boli to hlupáci!" — ozve sa na toto istý sekundán. Ale ty, keď zamyslíš sa nad týmto s vážnym rozumom, akiste pocítiš ten pocit, ktorý sa vzbudzuje v tebe, keď vidíš previesť nejaký hrdinský čin. Lebo títo pohani boli na čistom o rozhodujúcej, dôležitej úlohe sebaapremáhania, sebazaprenia a cvičenia pevnej vôle.

„Každá čestná práca potrebuje sebazaprenia", píše náš *Vajanský*. Konaj i ty, synu, cvičenia sebazaprenia a uvidíš, že sú to prvotriedne radostné pramene, ktoré ostávajú v dušiach mnohých chlapcov nepovšimnuté, lebo inak nedajú sa otvárať, ako rýľom sebazaprenia. Toto sú tie sväté, hlboké, nepominuteľné radosti, ktorých pocit sa rozleje v tvojej duši a príjemným úsmevom zaplaví ju vždy, keď si vedel premôcť nejakú túžbu, náklonnosť alebo vedel si priniesť obeť, len aby si splnil povinnosť, ap.

Kohút japonského maliara

Podľa istej japonskej povesti akýsi bohatý obchodník objednal si zaujímavý obraiz u známeho maliara. Malba mala znázorňovať len jedného kohúta, ale podľa možnosti čo najdokonalejšie.

Obchodník po objednávke čakal niekoľko rokov bez toho, žeby bol niečo len počul o maliarovi. Napokon jednako len išiel pozrieť sa, čo je s obrazom, malbou. Z obrazu nebolo ešte nič. Ale maliar teraz posadil obchodníka, sadol si k práci a za štvrt hodiny obraz bol hotový. Bezchybné majstrovské dielo! Obchodník oduševňoval sa za dobre vydarené dielo. Ale keď mal platiť, zadivil sa nad veľkou sumou, ktorú si maliar žiadal za túto „štvrt hodinovú prácu.“ Ale maliar ukázal v izbe na veľkú kopu hárkov papieru, na ktorých boli namaľované kohúti a vravel: „Tieto obrazy maľoval som po tri roky a len týmto dlhým cvičením nadobudol som si tej zručnosti, že takýto obraiz i za krátky čas môžem dokomale namaľovať. Teraz musím dostať odmenu za dlhý prípravný čas tejto práce.“ Obchodník uznal, že maliar má pravdu a zaplatil žiadanú sumu.

Práve takto sme i s cvičením vôle. Keď chceme, aby naša vôľa vo všetkom poslúchala a rozumom vyplánované dobro vždy dobre a dokonale previedla, k tomu veru treba pravidelného cvičenia cez desaťročia. Takou istou trpezlivosťou, akou maliar nanesie na plátno obrisy predstavovaného obrazu, takou istou trpezlivosťou musíme pracovať na ideálnom utvorení nášho charakteru.

Ale nesmieš sa zľaknúť tejto úlohy. Maliar ľahšie namaľoval ďalší obraz, ako predošlý, — a posledný obraz mohol zhotoviť už za štvrt hodiny. Práve takto aj pri sebaovládaní a seba výchove najťažší je začiatok. Čím viacej cvičíš dobro, tým ľahšie to ide.

Prvý raz s veľkými ťažkosťami naučíš sa niečomu; stojí to veľa námahy a sebazaprenia; keď to robíš desať ráz, sotva cítiš ťažkosti. Každý deň si cvič a otužuj svoju vôľu a potom budeš mať pevnú vôľu. Dobre píše *Vajanský*: „Veľké idey nepadajú na ľudstvo ako dážď, ale musia sa pestovať ako vzácne ovocie, ktoré neskoro dozrieva.“

Vedz zrieknuť sa niekedy i dovolených maľučkostí. Ráno rýchlo vyskoč z postele a povedz v sebe: „Malé sebaapremôženie!“ Keď ťa bolí zub, sovri svoje pery, neponosuj sa, ale povedz v sebe: „Malé sebaapremôženie!“ Si hladný ako vlk? Niekoľko minút nedotkneš sa jedla: „Malé sebaapremôženie!“

S tisícami takýmito a podobnými maličkosťami si môžeš cvičiť svoju vôľu. A čím viacej to robíš v maličkostiach, tým ľahšie môžeš ostať pánom i vo vážnych veciach.

Vezmime len malý prípad. Rodičia ti odišli z domu a ty slúbiš, že ostaneš doma, veď máš veľa úloh. Za päť minút zaklope Ludo: „Ty, Ferko, tu sú chlapi, poď von na ihrisko!“ Vonku je krásne odpolednie, v izbe na stole je nudná algebra. Teraz vypukne veľký boj: Mám povedať áno, alebo nie? Rodičom som slúbil, že ostanem doma. Nuž, ale! Chlapci sa mi vysmejú, že im kazím hry. Bolo by dobre vyjsť, ale rodičia ma pokarhajú. Azda prídem prv domov ako oni a nedozvedia sa nič? Nuž, áno, ale čo bude s algebrou? Ale, zajtra „zabudnem doma sošit.“ Ale, to nie je čestné počínanie... takto ti krúžia v hlave dôvody. Chlapci sú už netrpezliví. Konečne, po veľkom premáhaní ozveš sa: „Odpusťte mi, ale dnes nemôžem ísť.. Chlapci odídu, ty ostaneš doma; v prvú chvíľku azda sa smutne dívaš za nimi. Ale potom sa ti naplní duša s povedomím čestného konania poviunosti. Druhý raz, tretí raz už ľahšie sa rozhodneš a konečne už za celkom prirodzené budeš pokladať, aby si hneď pri konaní svojich povinností povedal áno, alebo nie.“

I japonský maliar neskoršie tak ľahko maľoval kohútov!

Usilovať sa musíš o to, aby si si nadobudol stálu, temer ani nie uvažujúcu, nikdy neváhajúcu ochotnosť k cvičeniu sa v dobrom. Keď potom neskoršie už nemusíš ustavične váhať, ktorú cestu si máš vybrať, ale robíš dobré už zo zvyku, ma základe získaných náklonností dlhým cvičením a naproti tomu od zla sa už v prvú chvíľu mimovoľne odvrátiš, vtedy ti život platí za dlhú prípravu; neplatí ťa peniazmi, ale tou ochotou, že vždy radostne a ľahko vieš robiť podľa svojich vznešených zásad, totiž môžeš povedať o sebe, že si „charakterným mladíkom.“

Sustine!

Druhý spôsob cvičenia vôle je *vytrvalosť, stálosť, trpezlivosť*. Najpovestnejší americký psychológ *James* radí mladíkom, aby každý deň vykonali niečo také, čo nie je im po vôli, len preto, aby vedeli byť tvrdí oproti sebe. V istom internáte v Nemecku, keď toto povedali študentom, vieš čo urobili? Vyšli do záhrady a žuvali chrústov, lebo to im „ozaj nebolo po vôli.“ Brr... Bolo to detské preháňanie, ale predsa imponujúca obetavosť pre získanie pevnej vôle.

Nemusíš vyššieuvedený príklad nasledovať, ani nemusíš byť Muciom Seaevolom, aby si položil do ohňa svoju ruku. Každodenný život študentský je preplnený drobnosťami, v ktorých môžeš cvičiť svojfl hrdinskú trpezlivosť. Trpieť bolesti. Trpezlivo učiť sa a nerozčulovať sa. Trpezlivo hovoriť doma a nikdy neprotirečiť; neukazovať kyslú tvár, nebyť zle nalaďený. Čokoľvek ťa štve, búri, hnevá, nevybuchnúť hneď, ale čakať a medzitým rozumnými dôvodmi uspokojiť seba samého. Nič takého nerobiť, čo musíš

za päť minút oľutovať, že sa vôbec robil. (Aké dôležité je to pre náhlivých chlapcov!)

A nerozumiem tým len pasívnu trpezlivosť, trpezlivosť bez slova, ale ešte viac aktívnu trpezlivosť a vytrvalosť.

Ježiš Kristus má jedno vážne upozornenie: „Kto vytrvá do konca, bude spasený.“ Toto upozornenie je pravdivé nielen z hľadiska večného života, ale i zemských úspechov. Pre nedostatok vytrvalosti často v poslednej chvíli nepríde výsledok našej námahy. Len ešte jednodenná, jednohodinová vytrvalosť by bola treba, ale tá chýbala. Povestný *Chavez* bol prvý, ktorý preletel nad Simplonom, ale — pristál s dolámanými údmi. Premohol studený víchor, zvíťazil nad strašným vzduchovým vírom. Cieľ už bol pred jeho očami. Videl ohromnú, pozdravujúcu ho masu ľudí. Ale vtedy opustila ho vytrvalosť, nevedel ešte päť minút čakať: nespúšťal sa pomaly, chcel — rýchlym spádom. Stroj sa zrútil a Chavez zomrel... Chýbala mu len päťminútová trpezlivosť.

Robíš správne, keď chystáš sa vždy ma viac, ako čaká na teba. Keď chceš pochodovať tri hodiny peši, priprav sa na štyrihodinovú cestu a keď chceš sa učiť dve hodiny, napni svoje sily na dve a polhodinové učenie; takto budeš mať ešte trochu sily v zásobe.

Vytrvalosť! Vytrvalosť!

Za krásneho júlového svitu dvaja mladí študenti vybrali sa na Lomnický štít. Obaja prišli zo Žitného ostrova; nikdy nevideli také krásne, vysoké hory. Pri veselom speve bystro si vykračovali a usmievavo zanechali starého pána, ktorý — ako sa zdalo — tiež sa chcel dostať na končiar, ale kráčal takým tichým, pomalým krokom, že i „slimák sa rýchlejšie plazí“, znamenal jedon z chlapcov. Keď sa po desiatich minútach pozreli nazad, na starého pána, videli ho, sťa malého mravca, hlboko pod sebou. Ale chlapci ustali;

najprv len po polhodinkách si odpočinuli na päť-päť minút, neskoršie už každú štvrťhodinku svalili sa „na mailú polhodinku“. Okolo poludnia, keď už celkom vysilení klesla pri kraji malého vodopádu, hľa, na ceste objaví sa starý človek-slimák a práve takými tichými, pomalými krokmi, ako ráno, prejde vedľa nich ... a ide ... ide ... vždy vyššie a vyššie ide starý ... a už on sa zdá, sta malý mravec... A dvaja mladíci bezvládne sedia na skalách. Keď sa chceš dostať do výšin a dosiahnuť určitý vytýčený cieľ, k tomu nepostačí len mladistvý zápal a slamenno-plamenné oduševňovanie; k tomu potrebná je tichá, mierna, stále jednaká vytrvalosť.

Trpieť bez ponôš

Život ľudský je smiešaninou veselých a smutných chvíľ, a veru v živote mnohých ľudí sú v prevahe smutné dni. *Leben ist leiden* — žiť znamená trpieť.

I v živote mladíka prídu ťažkosti, tvrdé navštívenia, bezvýslednosť, neúspech, neporozumenie alebo telesné bolesti, choroba: opravdivý charakter javí sa v tom, ako vie človek znášať na neho valiace sa údery. *Sustine!*

Veľa chudobných ľudí závistlivo hľadí na bohatších a veľa chudobných študentov na svojich bohatých spolubližných. Nechcú uveriť, že z utrpenia sa každému ujde podľa miery.

Sú mnohí, ktorým za utrpenia od hnevu sovre sa päť a rúhavo hrešia na osud; — toto sú drsné duše. Sú takí, ktorí bezvládne dávajú isa na milosť alebo nemilosť osudu, so sklopenou hlavou, ochromeným duchom nariekajú nad nezmeniteľnosťou; — toto sú slabé duše. A sú takí, ktorých bolí úder, ktorým zle padne obchádzanie so strán iných a ktorí úprimne o-

plakávajú svoju zomrelú matku; ktorí trpia pre choroby ap., ale i to vedia, že v ohni mužne znášaného utrpenia zoceluje sa najčistejší charakter. Niekoľko môže byť chudobný a pritom spokojný, ale iný môže byť bohatý a pritom nešťastný. Môže byť chorľavý a blažený, a môže byť zdravý ako repa a nespokojný. Všetko závisí od toho, akým duchom spracujeme v sebe utrpenia. Ja chcem i trpenie použiť k výchove charakteru! Viem, že v duši prežitá bolesť urobí ťa cennejším, každé zlé obchádzanie urobí ťa väčším, uponížanie čistejším, utlmenie hnevu pevnejším, slovom: s Bohom znášané utrpenie urobí ťa duševne hlbšie založenejším, charakterným.

Na každej malbe je jas a tieň; nadanie umelca javí sa iv tom, ako vie tieto protivy sliat do súladného celku. Boh, môj nebeský Otec, vie o mojich trápeniach; keď teda dovolil, aby ma zastihol úder, akiste mal s tým nejaký plán. Aký plán? Ale, ako by to mohol vedieť môj maľučký *rozum*? Trestá ma azda pre minulosť? Upevňuje na budúcnosť? Chce ma očistiť? Chce mi dať príležitosť k získaniu zásluhy? To ja neviem! Iba tolko viem, že v ohni utrpenia musím sa stať lepším, čistejším, hlbším, vážnejším duchom. Mojou modlitbou bude teda týchto šesť krátkych riadkov:

Herr, dein Wille geschehe
Dann geh'es wie es gehe!
Herr, dein Wille geschehe,
Und tu's auch noch so wehe!
Herr, dein Wille geschehe,
Wenn ich 's auch nicht verstehe!

Pane, Tvoja vôľa nech sa stane,
Nech potom ide, ako ide!
Pane, Tvoja vôľa nech sa stane,
A nech to hoc' ako bolí!
Pane, Tvoja vôľa nech sa stane,
Keď to aj nechápem!

Bez slova znášané utrpenie je výborným prostriedkom k výchove charakteru a posilneniu vôle. Každý človek už z prirodzenosti chce sa vyhnúť utrpeniu, a keď sa mu to nepodarí, aspoň si ich chce oblahčovať žalobami a nariekaním. Ale keď sa zo všetkých síl usiluješ, aby si sa s utíšeným duchom uspokojil s neznesiteľným, už týmto si veľa urobil pre upevnenie vôle. Kto má slabú vôľu, toho údery utrpenia rozprášia ako pieskový hrad; ale mužný charakter stane sa ešte pevnejším, sta vzácna ocel. Keď *Seneca* vravel, že na posteli chorého môže byť niekto práve takým hrdinom ako na bojisku, tým chcel ukázať, že najhlavnejšou skúškou spoľahlivosti charakteru je práve utrpenie. „Koho Boh miľuje, toho krížom narvštevuje“ — hovorí Písmo sväté.

„I trpieť treba; utrpenie je človekovi potrebné, ono je často milostou a nie trestom“ — píše náš *Vajanský*. Najjemnejšie rysy na kararský mramorový pomník tvojho charakteru vryje práve utrpenie.

Pri utrpeniach spomeň si na slová *J. Eotoósa*: „Kto si aj po stratách zachoval dôveru k božskej Prezretelnosti, toho údery osudu nemôžu zraniť.“ Spomni si aj na tieto jeho slová a modli sa ich z úprimnej duše: „Hladké cesty, po ktorých môžeme sa dostať i s malou námahou a tie tuzemské majetky, po ktorých väčšina ľudí túži, nech sú dané iným. Mne daj, Bože, hrboľatý chodníček, ale s pekným výhľadom, ktorý vedie vyššie a vyššie a po ktorom môžem kráčať s tým presvedčením, že nezablúdim.“

Keď Riman hrdo vedel vravieť, že: „Veľké skutky previesť je rimanskou čnosťou — *fortia agere Romanum est*,” ty rozšír túto vetu takto: „Veľkým duchom trpieť je zas kresťanskou čnosťou — *fortia patix Christianum est*.“

Rozmýšľaj len nad tým, že v pohanskom staroveku i tých najvznešenejších duší zmocnil sa akýsi pesi-

mizmus, smútok, zronenosť! Nevedel by som narýchlo ani jedného pomenovať, ktorý by smrť nebol považoval z/a viac ako život. V smyselných rozkošiach pri hostinách práve najvznešenejším dušiam zhnusil sa svet; iný vyšší cieľ nevideli ipri živote ľudskom. Sotva jedon-dvaja, — ktorí pocítili predom kresťanstvo, — vedeli pozdvihnúť sa do čistejšieho ovzdušia. Aké zarážajúce, tmavé sú na pr. v Aischylových drámach postavy fúrií. Hľa, pohan, neverec, keď trpí, vie len zubami škripať. I bohabojný trpí, ale nie slepým fatalizmom, ale seabedome. Áno, ani kresťanstvo nevie odstrániť zo sveta biedu, utrpenia, mnohé pokušenia a svádzanie k hriechom, ale vie aspoň pochopiť, čo mieni s týmito Boh.

iSynu, musíš veľa trpieť? Si chudobný, chorľavý, rodičia ti živoria, alebo ťa prenasledujú údery? •Čo chce Boh s tebou? Možno, že týmto trestá tvoje minulé hriechy. Možno, že ti obmäkčuje dušu pre horlivejší život. Možno, že ti otužuje vôľu, ako oheň železo. Možno, že chce zväčšovať tvoje zásluhy pre život večný. Možno, že ťa tak vedie cez život ako turistu sprievodca. „Po akých skalnatých, tvrdých, úzkych, neprijemných cestách si ma viedol?!" — zvolá turista. „Áno, pane, po neprijemných cestách, ale keby som ťa bol býval viedol po veľkej, širokej ceste, neboli by sme tu, na tejto krásnej vyvýšauine, ale boli by sme vnišli do močiara!" Prečo musím toľko trpieť?! — ozveš sa. Čo ty vieš prečo? To len dobrotivý Boh vie. Pozri sa na krásny perský koberec: kvety, figúry, farby v akej jednotnosti sú na ňom! Ale pozri sa na opak: smiešanina nitiek a farieb. Práve taký je i život. My vidíme jeho opak, jeho rub. Jeho farba, toitiž jednotlivé nitky srhňujúca veľká, jednotná myšlienka je v rukách Božích. Pri krosnách dejín sedí večný Boh, ktorého úmysly sú pre nás nevyskúmateľné. Jeho myšlienky nie sú našimi myšlienkami, Jeho cesty nie sú našimi cestami.

Jak zmerať večnosť, poznať Boha,
rozlúštiť hádok temný roj?
Tu klesá hlava, kľaká noha . . .

(Vajanský)

Svätá Katarína sienská zápasila raz s neobyčajne prudkým hriešnym pokušením. Keď sa horoko-ťažko z toho vyslobodila, smutne sa ponosovala: „Ježišu, kde si bol, keď sa nad mojím srdcom rozprestrela tma?“ „V tvojej duši isom bol — odpovedal Spasiteľ. — Keby som nebol býval s tebou, tie myšlienky, ktoré útočili na tvoju dušu, boly by vnikly do tvojej vôle a zapríčinily by smrť tvojej duše.“ Teda ani ty sa nezľakni v utrpeniach. Veď, pravda, i na jednej-jedinej skale zlomí sa celá moc vlniaceho sa mora!

Nebud' teda takým, ako niektoré rastliny: kým žvieta slnko, pyšne dvíhajú hlavu, ale keď nastane súmrak, stiahnu svoje lupienky a uvädnuté visia. Utrpenie je majstrovským dielom Boha na mramori tvojej duše. Zlato hľadá v tvojej duši: no, zlato, pravda, neleží ma povrchu, ale ťažkou prácou ho treba dobýjať.

I mramor by rád zastenal, keď iskrí pod tvrdými údermi sochára. Ale, pravda, keby umelec „šetril“ mramor, nebolo by z neho nikdy krásne vytesané majstrovské dielo.

Nemusíš síce hľadať utrpenie, ale keď príde, s pozdvihnutým čelom sa mu pozri do očí:

So danke Gott, wenn er dich presst,
Und dank' Ihn, wenn er dich wieder entlässt.

Ďakuj Bohu, keď ťa pritlačí,
A ďakuj mu, keď ťa zas prepustí.

(Goethe)

Poslúchať bez slova

Novším prostriedkom výchovy charakteru je poslušnosť. V rokoch dozrievania veru nie najľahšia úloha. A práve v tomto veku, keď ti aj rozum lepšie dozrieva, malým rozmýšľaním mohol by si prísť na to, akým nevyhnutelne potrebným základom tvojej slobody, ba i celého spoločenského života je ona.

Ako dobre padne očiam, keď disciplinovaný skautský oddiel pochoduje pred nami a na malý povel „stát!“ ako kolíky, tak nehnute stojí celý oddiel. Čo robí tento dojem? Organizovaná poslušnosť.

Prečo musíš poslúchať? Y prvom rade preto, že nie si nezávislou bytosťou.

„Čo? Vari ja nie som nezávislý? Vtedy od koho, od čoho som závislý?“ — Nuž, od tisícov a desiatícov predmetov a ľudí. Veru, nie si stredobodom sveta a nemôžeš tak žiť, akoby si nebol na nikoho odkázaný. Vieš, kto by mohol žiť takto nezávisle, pohrdajúc každým? Kto narodí sa sám od seba, potom sa sám položí do kolísky, narastie na takého dlhého, ako chce a nie je na zemi na nič odkázaný, a keď zomrie, sám sa položí do truhly, výkope si svoj hrob a pekne sa pochová. Čo sa smeješ? Že niet takého človeka? Pravdaže! Ale vtedy niet ani takého, kto by mohol byť celkom nezávislým.

A poslúchať musíme i preto, lebo poslušnosť nás robí opravdu slobodnými. „Azda neposlušnosť nás robí tým“, myslíš si. Nie. Tá ťa robí bezuzdným. Pozri sa na jazdeckého koňa, ktorý sa vytrhne z uzdy; vyhodí kopytom a beží divo dopredu. Je ten slobodný? Nie. Je bezúzdny. Aký bude koniec? Doláme sa!

Potom poslúchaj i preto, aby si vedel rozkazovať. Lebo pred kým sa pokloní najoohotnejšie ľudská vôľa? Pred silnou individualitou. A tým pevnejšia bude naša duša, čím viac ráz ustúpi dobrovoľne pred o-

právnou vôľou iných. Na ceste, vedúcej k duševnej slobode, je napísané slovo: *Poslušnosť*. „Folgsam fiihlť ich immer meine Seele am Schonsten fre" (Iphigenie V., 3.) „ . . . i jak poslušná som cítila sa zavše v svojej duši najkrajšie svobodnou" (prekl. Hviezdoslav), píše *Goethe*.

Poslušnosť je výborným prostriedkom k posilneniu vôľe. Veľmi dobre môžeš vedieť, že tí, ktorí ti rozkazujú — rodičia, profesori, — chcú ti len dobre a svojimi rozkazmi nechcú ťa hnevať, „sekírovať". Toľko musíš uznať, že 14—16 ročný chlapec nemôže mať takú životnú skúsenosť a vážne ponímanie, ako jeho 40—50 ročný otec; keď ti teda niečo rodičia, vychovávateľa rozkazujú, bez slova, bez mrmlania a nespokojnosti to urob, i vtedy, keby si myslel, že teraz zachádzajú s tebou tvrdo. Pomysli si na to, že si neskúsenejší, ľahkomyselnejší a ľahšie sa dávaš cvlivňovať smyslami. Dospelých ľudí som ešte nikdy nepočul ponosovať sa na to, že k nim boli rodičia v detských rokoch priveľmi prísni. Kolkí smutne si spomínajú na svoje detské roky, prečo len neposlúchali svojich rodičov!

Synu, viem o tebe, že si poslušný. Buď vždy takým, nie preto, že *musíš*, ale preto, že *chceš*, lebo vieš, že ti to osoží. Čo musíš vykonať, to i chci vykonať a z výsledku budeš mať dvojnásobný úžitok. Pomodli sa čosto skvelé slová *svätého Augustína*: „Pane, daj, aby som urobil, čo chceš; potom rozkazuj, čo chceš!"

Vytrvať bez lži

Ešte jedna dôležitá „vytrvalosť" čaká na teba: vytrvať pri pravde. Hovoriť vie len človek. Papagáj vie síce *napodobňovať* ľudské slová, ale slová *tvoriť*, to vie len človek.

Ale, necítiš, synu, hneď aj tú zodpovednosť, ktorá pripadá na človeka z tejto výhody?! Keď je reč právom človeka, teda jeho povinnosťou je opravdivá reč a správne používanie slova. „Veru, povedám vám, že z každého prázdneho slova, ktoré ľudia povedia, vydajú počet na súdny deň“ (Matúš 12, 36.), učí Ježiš Kristus.

A Pán to nielen učil, ale i ukázal. Prečítaj si len evanjelia a uvidíš, aký rozvážny a dôstojne spokojný bol Pán Ježiš v každom slovíčku!

Zviera nemá slova, len šteká, chichoce sa, škrečí, — prázdne škrupiny bez jadra. Ľudské slovo nie je prázdna škrupina; má obsah, ktorý chváli alebo hani, uráža alebo miluje, opravuje alebo kazí. Hľa, strašný význam vysloveného slova. Kto si neuváži svoje slová, skôr ako ich vypovie, u toho je ešte priskoro hovoriť o charaktere.

Ideálom katolíckej výchovy je mladík, ktorý vie byť zdvorilým bez podlizovania sa, úprimným bez drzosti, poctivým bez životaschopnosti. Slnko tak jasne, tak čisto koná svoju dráhu vo vesmíre, niet na ňom nijakej tmy, nijakej tajnosti, i tváre ľudí vyjasna sa, keď hľadia oproti slnku a čerpajú z neho silu, dobrú vôľu a život. I svedomitý človek je takýmto oživujúcim slnkom spoločnosti ľudskej, na ktorého s radosťou hľadáme a vždy bezpečne počítame.

Či môže byť väčšej pochvaly, ako keď o niektorom mladíkovi môžeme poedať: „Tento si uvedomuje zodpovednosť každého svojho vysloveného slova. Tento nehrá sa so svojím slovom. Na reči tohoto mladíka dá sa bezpečne stavať. Tento hovorí vždy úctivo, láskavo a vždy vytrvá pri pravde!“

Prečo luhajú mladíci ?

A jednako: prečo luhajú mladíci? Najčastejšie z bojzlivosti. Dopustili sa priestupku a boja sa trestu.

Ale najväčšou hlúpostou je predošllú chybu zdvojnásobiť a prvý hriech, — ba najčastejšie ani nie hriech, len nezručnosť (rozbila sa šálka, vyliala sa káva atď.) — doplniť ešte druhým, lžou. Videl si už takého chlapca, ktorému sa zafrkaly snehobiele šaty blatom a teraz namiesto toho, aby odstránil flaky, lahne si celkom do kaluže? O koľko je múdrejší, kto takto rozmýšľa: „Je pravda, stala sa mi nehoda. Čo sa stane, keď sa priznám? Dostanem výprask. — Nuž, dostanem výprask! Veď si ho aj zaslúžim. Zajtra ma už beztak nebude bolieť výprask a predsa bol som poctivý, úprimný. Naproti tomu i keď sa vyhnem trestu, tým väčšiu ranu by som si spôsobil na duši, ktorá by i zajtra bolela a nikdy by ma nenechala na pokoji. Radšej úprimne sa priznám k všetkému. „Mamička moja, bol som veru neobratný (bol som drzý), druhý raz dám si väčší pozor. Potrestajte ma . . .“ Česť je zachránená, ba myslím, že po takomto priznaní i trest sa odpustí. A keby sa aj neodpusti! trest! *Radšej trpím pre pravdu, ako by mala pravda trpieť pre mňa!*

Druhý zas luhá zo zbabelosti. Je reč o vážnej záseade, o ideálnych veciach, o viere medzi mladíkmi; niektorí si začínajú strúhať z týchto nemiestne žarty. No, a teraz! Priznať sa, otvorene postaviť sa neodvážiš; lebo bojíš sa výsmechu. Radšej luháš. Si zbabelcom.

Luhá sa i zo závidia, i zo žiarlivosti. Niektorého tvojho priateľa chvália. „Ale, ani si nezaslúži! Má také a také chyby“ — ozveš sa a luháš. Luhá sa pre výhody („nie je pravda, nebol gól!", „nie je pravda, nedotkol sa lopty!"), ba k luhaniu môže priviesť i zle vysvetlená vernosť, keď niekto luháním chce pomôcť svojmu spolubližnému, ktorý dostal sa do nehôd.

Luhá sa i z vystatovania („mal som v lete krásny automobil, len by si mal vidieť", alebo „čo všetko sa stalo som mnou a čo sa mi prihodilo" — hoci ani štvrtina z toho nie je pravda!). Luhá ten, kto odpovedá

z našepkania, luhá, kto opisuje úlohy a práce iných, lebo chvastá sa (tým, čo nie je jeho. Charakterný mladík pri takýchto príležitostiach takto vraví pokuse-
ním: „Som oveľa hrdší, ako aby som sa uspokojil s (ne-
pocitnými prostriedkami.“

Je aj taký mladík, ktorý z povrchnosti nehovorí pravdu; vlastne ani neluhá, len „viac mu chodia ústa, ako by mali“; ale jednako je nespoľahlivý, lebo nena-
učil sa byť presným a správne používať svoje ismysly (o správnom a presnom užívaní smyslov môžeš čítať na str. 147). Dávaj si pozor, synu; od hrubých, veľ-
kých lží charakterný mladík sa ľahšie zdržuje, ale menšie luhanie, nepresnosť si niektorý dovolí, — čím si tiež ničí svoj charakter. Čestný mladík nikdy ne-
vraví, že „ja som to nebol, prosím“, ak to bol on; to už mnohí vravia: „niekedy som bol i ja medzi nimi“, hoci správne by mali vraviť: „I ja som bol často medzi nimi“, alebo: „celkom určite pôjdem“, hoci by mali povedať: „ak mi bude možné, pôjdem“.

Všetko je lžou, čo sa protiví pravdivosti a úprim-
nosti. Teda nielen slovom možno luháť, ale i mlčaním, pokrytectvom atď. I ten luhá, kto len polovicu povie z toho, čo si myslí, o kom nevieme nikdy určite, ako s ním sme.

Hľa, nevykynožitelný prales luhania!

Hodno luháť?

99 ČO myslíš, hodno luháť? — spýtal som sa raz istého mladíka. „Nie!“, bola rozhodná odpoveď. „A prečo nie?“ „Pravda sa beztak dokáže skôr či neskôr a potom už je po cti.“

Veď i toto je dôvod. Skutočne, sotva je predsta-
vitelná trápnejšia situácia, ako keď prichytia pri lži takého mladíka, na ktorého dosiaľ každý s úctou hľa-

del a verilo sa jeho slovám. A venu, každého prichytia pri lži!

Nuž, — myslí si hádam niektorý mladík, — keď je niekto taký neobratný, vtedy nech neluhá! Veď dá sa i múdro luhaf! Dobre si treba rozmyslieť a uvážiť, čo odpoviem, keď sa ma to opýtajú, a čo, keď ono; potom podarí sa...

A jednako, nemôže sa dariť dlhú dobu. „Somár sa márne skrýva za dvere, uši mu predsa trčia" — hovorí sa medzi ľuďmi. A daromné upozorňuje latina luhára, aby mal dobrú pamäť („mendacem oportet esse memorem"), — skôr, či neskôr si predsa protirečí; jednu svoju lož musí kŕmiť druhou, aby na čas mohla byť živá; pre druhú lož potom treba luhaf po tretí raz, po desiaty raz. Kto sa raz odvrátil s cesty pravdy, dostane sa na pôdu, na ktorej vždy hlbšie a hlbšie klesá. Na druhý deň už nevie, čo luhaf včera a koniec je hanba a strata cti. Lož je netvorom mravného života; a netvory veru nemajú dlhý život.

Ale, povedzme, neprezradí sa. Skutočne môže niekto luhaf tak obratne, že na vec neprídu. Rozmýšľaj len ďalej, aké bude pokračovanie. Vážnemu mladíkovi sa sluší, aby nielen videl najbližšie následky svojich skutkov, ale aby si uvážil i ďalšie účinky. Teda nedozvedeli sa, že luhaf.

Ale, keď ostane doma sám, v jeho duši ozve sa vyčítajúca obžaloba: „Si bezcharakterným! Na teba nemožno sa spoliehať!" Obvinenie seba samého pôsobí trpké chvíle i pre obratných luhárov. Beda tomu, kto sa dal na luhanie. Lož vychádza z tmavého vnútra, kde sídli diabol, preto na tmavo rozvíri dušu. Ale aj oči. Kto luhá, sklopí oči, bojí sa, že jeho nespokojný pohľad ho prezradí.

Prečítaj si len, ako sa ponosuje Iphigenia u Goetheho:

O weh der Liige! Sie befreiet nicht,
Wie jedes andre wahrgesprochene Wort
Die Brust; sie maecht nms nicht getrost.

Oj, beda lži! Tá nesvodí hrud',
jak každé iné právdomluvné slovo;
nás bezpečnými nezrobí, skôr sviera
každého . . .

(prekl. Hviezdoslav)

Pozri sa, dnes už lekári nepredpisujú tak ľahko jedy za lieky, ako to robili predtým; prišli totiž na to, že jednu chorobu i keď jed lieči, často vyvolá druhú, azda i nebezpečnejšiu, ako tá prvá bola. Práve tak i lož: ma prvý pohľad pozdáva sa, že oslobodí od nepríjemnosti, ale jej účinok je tým ničivejší v inom ohľade.

A keď podarilo sa umlčať i svedomie, bude ešte deň, súdny deň, keď každú faloš, lešť a lož odkryje vševediaci Boh, ktorého ani najobratnejší luhár nemôže oklamať a o ktorom hovorí Písmo sväté, že „v ohavnosti sú u Pána ústa lživé“ (Prísl. 12, 22.). Boh je samá živá Pravda; každá lož je teda zaprenie, zohavovanie v našej duši žijúcej božskej podoby.

O líške hovoria, že keď padine do klepca, odhryzne si aj nohu alebo chvost, len aby mohla ujsť. Kto chce ujsť s lžou, neodhryzne si nohu, ale — čo je oveľa viac — česť a charakter.

Der Liigner ist ein zeäger Nicht,
Ein Held, der stets die Wahrheit spricht.

Luhár je naničhodníkom,
Hrdinom ten, čo hovorí pravdu.

Získal si si lžou nejakú výhodu? Veľmi draho si ju zaplatil. Ušiel si z nehody lžou? Dostal si sa do väčšej! Získal si si lžou poctu v očiach iných? Pred sebou si stratil svoju česť.

Ein Mann, ein Wort!

Či nie sú azda také prípady, keď smie sa luhaf? Sú chlapani, ktorí sa rýchlo ospravodlivia. „Len zo žartu som luhal. Ved' to nie je hriech! Ved' som neuškodil nikomu.“

Nie je veľký hriech, ale jednako je chyba. Keď si ním nikomu neuškodil, sebe si predsa uškodil. „*Wer lügt, betriigt* — kto cigáni, klame“. Najväčšie zlo je v tom, že takéto nevinné luhania ľahko môžu privykať i k vážnejším luhaniam. Veľké charaktery bojzливо sa stránily aj týchto. Ešte i medzi pohanmi nájdeme na toto výborný príklad. Učil si sa o Aristidovi, že ani len zo žartu nikdy neluhal: „*Aristides adeo fuit veritatis diligens, ut ne joco quidem mentiretur.*“ Pravda, jasne treba vidieť, čo je lož. Lož je, keď niekto vraví nepravdu, aby iného podviedol. Keď je teda jasné, že dotyčný robí len hlúposti, hrá sa, to nie je lož. Ale luhaf, totiž niekoho podvieť, nikdy sa nesmie!

Uznám, že to veru nie je malá vec a niekedy sa môže človek nájsť v takom položení, kde si musí vybrať medzi lžou alebo vážnou nepríjemnosťou. Ale zásada musí byť bezpodmienečne neporušená: „Luhaf nebudeme nikdy!“ S druhej strany hrozí tu vážna nepríjemnosť, ktorá plynie z pravdomlvnosti. Čo mám robiť v takých prípadoch?

Najjednoduchším riešením je, keď neodpovedáme. Z nášho mlčania môže dotyčný usúdiť, že jeho otázka je nám nepríjemná a, hádam, nebude nás obťažovať touto vecou. Keď je niekto obrátený, môže dať v takomto prípade vyhýbavú odpoveď, „vyseká sa“ (pravda, nie lžou!). Ale často sa ani toto nepodarí. Vtedy nepozostáva iné, ako za pravdomlvnosť, za jednu najkrajšiu čnosť mužskosti s hrdinským duchom znášať i prípadné nepríjemné následky. Keď je možné, vyhni sa nepríjemnostiam; ale keď je to

nemožné, „*fiat iustitia et pereat mundus*“, vytrvaj ne-
zlomme pri pravde, i keby si za ňu mal znášať neprí-
jemnosti. Stála, dôsledná pravdomluvnosť nie je ľah-
ká vec — čnosť hrdinov!

Priestor a čas sa rozpadue,
svety koľaj svoju stratia;
ale pravda svetmi vládne,
pravdu veku nepodvrátia.

(Sládkovič)

Malému dieťaťu človek ešte ľahšie odpustí, keď
trstenička v kúte tak odstrašivo díva sa ma rneho a v
laku, v strachu pred bitkou vybehne mu lož z úst.
O malých deťoch nehovorím preto, lebo to nie sú celé
charaktery.

Ale čo máme povedať o väčších chlapcoch, ktorí,
pravda, sú hrdí na svoju smelosť a česť (a plným prá-
vom!); ale aké smutné je, keď v takýchto prípadoch aj
oni sú -zbabelci, bezcharakterní a luhaním sa vyhnú
zaslúženému trestu alebo nepríjemnému položeniu.

Oveľa impozantnejším je charakter toho mladíka,
ktorého pery — nech je, čo chce! — nikdy nevypustia
ani jedno lživé slovo, a to preto, lebo *on vôbec nemô-
že luhat!* Aká radosť je stretnúť sa s takým mladí-
kom, na ktorého každé slovo môžeme dať, môžeme
počítať, lebo každé jeho slovo je také pravdivé, ako
Písmo sväté! *Ein Mann, ein Wort!*

Boh chcel zťažiť ľuďom lož; preto ich stvoril tak,
aby sa pri luhainí zapýrili. Pravda, cvičením i bez za-
pýrenia dá sa luhat („akoby z knihy čítal“), ale, veru,
prekliata je to vedomosť! *Synu, ty buď hrdý na svoju
pravdomluvnosť!* A každý chlapec, ktorý dá niečo na
svoju česť, mužskosť, charakter, nech je do posledného
slova prajvdamluvný. Ten chlapec, ktorý luhá, ničí zá-
klady svojho charakteru a neodvratne rúti sa do mrav-
nej záhuby. Kto poruší pravdu, nebude verný ani svo-

ji-m povinnostiam. Kto uplatnil sa -nespolahlivou rečou, nečestným spôsobom chce sa uplatňovať i v živote; nech je hocičím — stane sa bezcharakterným človekom. I keď nie doslovne, ale v podstate pravdu má príslovie: „Kto začína s lžou, šibenicom končí.“

Heslom charakterného mladíka je: *Pravdu za každú cenu!* „Kto sa nepotkne v slove, ten je dokonalý muž“ — hovorí Písmo sväté (Jak. 3, 2.). Zaprenie pravdy je zrieknutie sa ľudskej dôstojnosti a zrada našej svätej, ľudskej povinnosti.

Nepoznám ani jediného prípadu, v ktorom by sa smieäo luhat' zahrávať sa slovom. Nikdy! Ani v potrebe nie! Viem, že niektorý chlapec si vysvetľuje: „Teraz som musel luhat'"; ale toto je všetko len výhovorka. Nikdy neplatí, že sa „musí“. Lebo keď len v jednom prípade si dovoľíme lož, koniec je celému zákonu; potom ktokoľvek a hocikedy môže sa brániť tým, že tak cítil, že tento raz nemohol sa vyhnúť lži.

A čo by bolo zo spoločnosti ľudskej, keby sa lož rozmohla? Syn by nemohol veriť svojim rodičom, rodičia zas dietkam. Každú chvíľu by som si musel myslieť: tento ma chce teraz oklamať. Neopovážil by som sa zesť polievku, lebo kuchárka možno nasýpala do nej jed. Neopovážil by som sa zavolať si lekára, lebo ma azdia zabije. Takto sa nedá žiť! Hľa, lož je proti celému ľudskému spoločenstvu.

Zaduš sa!

Kto vždy dodrží svoje slovo, nikdy nebude potrebovať ochranný pás slabých charakterov — ľahkomyselné prisahy.

— Prídeš odpoľudnia na ihrisko?

— Prídem.

— Zaduš sa!

- Požičiaš mi nemecký slovník?
- Požičiam.
- Zaduš sa!

A tak ďalej; na sto a sto daromností hovoria dnes ľahkomyselní mladíci: „Na môj' dušu!"

Nemôžem zato, ale keď počujem mladíka dušiť sa, hneď skrsne vo mne táto myšlienka: tento mladík asi veľa luhá; teraz — náhodou — hovorí pravdu, ale vie, že mu neveria, preto sa duší. Kto neluhá, ten nemusí dávať „čestné slovo" a nemusí sa ani dušiť.

Splň vždy daný sľub a dané slovo. Najprv si dobre uváž, čo chceš splniť. Nedávaj ľahkomyselne slovo na všetko. Ale keď si už raz niečo sľúbil, vtedy stoj čo stoj to aj splň! U ktorého mladíka nemôžeme počítať s každým slovom, nie je charakterným. *Falsus ore caret honore.* — Kto je falošný v rečiach, ten merná cti. Naproti tomu kto je vždy verný svojim sľubom, ten svedčí o imponujúcej sebadisciplíne. Ako by vedelo spoločenstvo obstať s takými ľuďmi, ktorí si ľahkomyselne zahrávajú so svojimi slovami! *Ein Mann, ein Wort!* — hovorí hrdo heslo. Má pravdu! Kto sa zahráva so svojím slovom, nie je mužom. Uspokojenie francúzskeho kráľa Františka I. bolo: „*Tout est perdu hormis l'honneur* — Všetko sa stratilo, ale ostala česť!" *Omnia si perdes, famam servare memento.*

Ale tu ťa chcem upozorniť ešte na jednu dôležitú vec: buď úprimný nielen k iným, ale i k sebe samému!

Čo je to?

Čokoľvek a kdekoľvek konáš, opýtaj sa svojho svedomia, či konáš správne. Ale neklam seba. Keď sa odvážiš byť úprimný k sebe, koľko ráz priznáš sa v sebe, že nie je ani pravda, že „prosím, nemal som času pripraviť sa"; a čo si ukazoval ako veľkodušný skutok, veru v skutočnosti bola to sebeckosť; a keď si sa díval na obraz, na ktorom boli osoby bez šiat,

veru, nie je pravda, že si chcel „študovať umelecká hodnotu“; a keď v tej spoločnosti i ty si sa zamiešal do tých špinavých rečí, nie je pravda, že „konečne nie som malé dieťa“, ale áno, si zbabelý chalan! Kiežby si bol vždy úprimný k sebe samému! Porozprávaj sa so sebou čo najčastejšie, aby si sa čím lepšie poznal.

Potom uznaj sám v sebe, že si mladý človek, teda podľa toho sa máš chovať. Nechci napodobňovať dospelých v ich vystupovaní, ani v zábavách. Neposudzuj všetko, nehovor o všetkom mienku, do čoho sa ty, pravdaže, nerozumieš, lebo ti chýba potrebná vzdelanosť a životná skúsenosť. Nemysli si, že všetko porozumieš, dobre porozumieš a všetko smieš čítať, čo sa ti dostane do ruky a že všetko môžeš napodobňovať. Si mladý, uznaj teda, že v poslušnosti javí sa tvoja opriavdivá veľkosť. Si mladý, teda nemôžeš žiadať také veci, ktoré si dospelí ťažkou prácou zaslúžili. Ty si ešte nezarábaš peniaze, nemíňaj teda na zbytočné veci iným zarobené peniaze. Vidíš, v kolkých veciach musíš byť úprimný!

A potom byť úprimný aj oproti Bohu! V každom bití srdca, v každej chvíli závisíme od neho. Aká lož, aké mámenie je teda, keď si mladí ľudia, — keď v nich prekypuje mladistvá energia, — myslia a aj tak žijú, ako by neboli odkázaní na Boha, ale iba na samých seba. Alebo, či je úprimný ten, kto má vieru, náboženstvo, ale pred iným ho zatají, bojazlivo skrýva?

Neúprimný mladík na pr. ľahko zanedbá cez prázdniny svoje náboženské povinnosti, kým vážne smýšľajúci ešte skrúšenejšie si odľavuje svoje denné modlitby, častejšie sa zúčastňuje omše svätej, dobrovoľne pristupuje k sviatostiam, lebo teraz má na to viac času ako cez školský rok: aj za školského roku nie otrocký, z bojazlivosti a nedostatočne pripravený predstupuje pred Boha, ale úprimná láska mladej duše ho vedie k oltáru božiemu.

Boh je večná pravda; teda pravdomluvnosť je služba božia. Kto otvorene odpovedáva na otázky, v toho slovách žije velebnosť Božia; koho každé slovo, skutky, život je otvorená kniha a je čisté a nerušené ako horský potôčik, v živote toho panuje ríša Božia.

Milý syn môj, aká skvelá úloha čaká na inás: byť úprimným, šíriť ríšu pravdomluvnosti, totiž božej spravodlivosti pripravovať bydlisko medzi ľuďmi! Pozri sa len okolo seba, koľko lži je na svete! Koľko klamú, povrchnosti, podvodu, lestivosti! Toto všetko je tma, ktorá nie je ríšou božou. Čo by si mohol robiť proti týmto pre ríšu božiu? Azda kázať proti lži? Nedosiahneš tým veľa. Ale, áno, *ty buď fanatickým milovníkom pravdy*, miluj pravdu vo svojich slovách, skutkoch, v živote a vtedy každý tvoj čin bude sťa úder mečom za ríšu pravdy a spravodlivosti.

Aggredere!

Lenže výchove charakteru nepostačí len sebazaprenie — „abstine“, a vytrvalosť — „sustine“. Popri týchto potrebná je smelá energia, smelé chcenie: „*Aggredere!*“ — „Pristúp k skutku!“ Smelému žičí šťastie. Sú chlapci, ktorí sa ľahko opanujú, sú i vytrvalí, ale odťahujú sa od práce, vyžadujúcej energiu. To nie je v poriadku. Pod charakternými mladíkmi nerozumíme vždy v kúte sediacich, s ovisnutou hlavou a pod sebazaprením nie voľné pohodlie, pod kresťanským životom nie odpočinok, nečinný pokoj, ale pohyblivosť, činnosť; veď i nebeskú blaženosť menujeme „večným životom“. Naša viera nemá len také prikázania, ktoré hovoria, „čo nesmieš robiť“, ale i také, ktoré predpisujú „čo máš robiť.“ Teda: *aggredere, konaj!*

Hovoria, že osud má železnú päť, že každého môže sraziť. Všetko jedno! Ty máš dušu a preto máš väč-

šiu vytrvalosť, odolnosť, pružnosť, ako celý hmotársky svet. „Rukami do toho, čo chceš previesť“ — hovorí príslovie. Oceľová čepel je pružná, ale aj tvrdá. Ako sa stane takou? Veru, v ohni, medzi horúcimi plameňmi.

Ludský život skladá sa z ohniviek drobných udalostí. Tieto jednotlivé zdajú sa byť malichernosťami, ale v skutočnosti preda sa iz týchto utvára život.

Každý veľký mrakodrap vystavaný je z drobných tehál; i veľký život skladá sa z drobných príhod; a začiatok každého mravného pádu bol len nepatrný krok. Kto vie byť v malých veciach ostražitý, o veľký pád jeho duše by som nemal nijakej obavy. Pozri sa len na ulicu. Na čom sa potkne najviacej človek? Na veľkých, vyčnievajúcich kameňoch? Kdežeby! Tie zbadá už zďaleka. Ale šmykne sa a poriadne spadne pre jednu čerešňovú kôstku, na ktorú náhodou stupil. „Koľko ma len trápia s rozličnými malichernosťami!“ — zvolá nejedon mladík a pod týmito malichernosťami rozumie, hádam, malé rozkazy. Či je malichernosťou, keď v stroji kolieska len trošku, len pol cm nezapadajú do seba? Je malichernosťou, keď na husliach len o pol tóna hmatáš vyššie, ako by si mal? Opýtaj sa tých, ktorý rozumejú sa koňom, aký veľký cenový rozdiel môže byť medzi dvoma krásnymi koňmi do koča, ktoré obidva sú jednako silné, jednako čierne, len jedon má maličkosť na čele, biely flak.

Malichernosti majú obrovskú moc i v mravnom živote. Napoleon bol jedinečne nadaný a ľudstvu mohol byť osožný. Ale padol, zničil sa pre jedinú svoju chybu, pre nesmiernu márnivosť. Skaza mnohých chlapcov začína sa celkom nevinnou sa zdajúcou maličkosťou. Nezachovať jedno-druhé školské pravidlo, menšou-väčšou lžou ospravedlivíť svoju lenivosť, so zlými priateľmi prelajdáčiť odopoludnie, — to nie sú ešte také hrozné veci! Zo začiatku síce ľutuje, že pre

velkých kriklúnov zaprel svoje zásady, ale ved' „tak dobre je medzi nimi!“ A po tretej, po štvrtej príležitosti už cíti v sebe, o koľko je ľahšie a pohodlnejšie upustiť trošku zo svedomitosti.

Moc malicherností

Odkiaľ majú malehneriosti toľkú silu? Nič na svete neminie sa ljez stopy. Každá jedna maličkosť, i keď pozdáva sa byť bezvýznamným, nepatrným zlomkom pri veľkej jednote života — svojím jestvovaním prispeje k utváraniu sa zvykov. K mravnému počínaniu možno tak privyknuť ako i k hrišnému životu. Po nesčíselne mnohých drobných, ale vznešených skutkoch, bude ľahký vznešený život; a takou istou silou ťahá bahno k sebe toho, kto sa navykol hrišnému životu.

Čím je niečo dokonalejšie, tým je presnejšie v podrobnostiach. Starí ľudia poznali svet len v hrubých obrysoch a obrovské rozmery stvoreného sveta už aj vtedy ich prinútily klaknúť, pokoriť sa pred Stvoriteľom. O koľko vrúcnejšia je naša pokora pred Bohom, od kedy sme pomocou ďalekohľadov a mikroskopov vnikli do podrobností konštrukcie sveta a divíme sa nad neuveriteľnou presnosťou tam panujúceho poriadku, plánovitosti, súvislosti! Táto podrobná presnosť Božieho diela nech je vzorom nášmu charakteru.

Z takéhoto hľadiska nebude pre teba bezvýznamnou nijaká malichnosť. Teraz už vidíš, aká veľká výchovná sila spočíva v tom, keď zachováš len nepatrnými sa pozdávajúce predpisy (na pr. pôst, ktorý predpisuje naša Cirkev). Keď pri výlete štvrt hodinu spokojne sedíš pri potoku, hoci si veľmi smädný; keď môžeš rozkázať svojmu jazyku, aby nerozpovedal hneď zaujímavú vec, na čo už tak netrpezlivo čakajú tvoji priatelia; keď je na ulici veľký shluk a nejdeš

ta, keď ťa akokoľvek pokúša zvedavosť, — t[^]ými to drobnosťami konáš vážnu prácu pre vyslobodenie svojej vôle zo zajatia pudových činov. A máš aj to vedieť, že katolícka cirkev ani zďaleka nebrojí proti šťastiu človeka, keď toľko hovorí o sebazaprení a sebaopanovaní, ale práve tým chce človekovi pomáhať k primeranému, voľnému životu, k slobode duše. Kto necvičí sa v sebazapieraní, nemôže byť opratvdu nábožný; opravdu nábožný môže byť iba ten, koho duša so dňa na deň zvíťazí nad hmotou, nad telom.

„Veľkým alebo malým urobí všetko účinok a následky; keď niečo má v zapätí dôležité a veľké následky, to nie je nikdy maličkosťou, hoci sa takou byť pozdáva.“ (Wesselényi.)

Po tomto už uveríš, že raz bola stratená bitka, — pre malý klinec do podkovy! Z podkovy generálovho koňa chýbal jedon klinec a preto po ceste podkova spadla. Bez podkovy sa kôň potkol. Preto spadol generál s koňa. Spadnutého generála zabili nepriatelia. Generál nemohol ďalej veliť a bitka bola stratená, len preto, že malý klinec do podkovy nezatíkli dost pevne!

Premôžený Gulliver

Cesta ľudskej duše podobá sa ľadovej kízke na ulici. Najprv je hrboľatá, nešmýka sa; ale potom čím viac ráz sa na nej chlapi šmýkajú, tým stáva sa klzkejšou. Ba na koniec i ľahko spadnú, lebo kízka je taká hladká, že chlapi temer nezadržateľne šmýkajú sa na nej. Podobne je to i s našimi skutkami: čím viac robíme niečo, — dobré či zlé, — tým viac privykáme na to, tým ľahšie ide, ba na koniec temer nezadržiteľne sa kízeme vo vychodenom smere.

Akiste poznáš povesť o Gulliverovi. Keď dostal sa do ríše trpaslíkov, zdal sa byť medzi nimi obrom. A

malí ľudia jednako ho premohli! Takí povraz nemali síce, čo by Gulliver neroztrhal, ale tú „maličkosť“, tisíce a tisíce nití, ktorými spiaceho Gullivera priviazali k zemi, nemohol roztrhať.

„Vidíš, synu, z tohoto porozumieš, prečo sa vážni ľudia vyhýbajú i malým chybičkám. Kto upúšťa v maličkostiach, ten ani pri vážnych veciach nespýta sa svojho svedomia. Je ohromujúce, že kolkí mladíci, — ktorí v mladších rokoch oprávňovali na najlepšie nádeje, — v neskorších rokoch dostali sa ma cestu hriechu len preto, že v maličkostiach začali byť nedbalí, upúšťajúci. Vyrastie i takýto mladík, bude iz neho človek, ale bude len karikatúrou opravdivého človeka; taký neforemný snehuliak, ktorý — pri malej dobrej vôli — konečne podobá sa človekovi: má oči, lísta, papierovú čiapku na hlave, len práve — charakteru a pevnej vôle nemá.

Pri pohľade na písací stôl alebo izbu niektorého študenta naľakané som sa ozval: „Bože, ak i v duši tohoto chlapca je tkýto neporiadok?!... Kefa a latinský slovník, gombíky a limomár, suchý chlieb a zubná pasta ležia vedľa seba v „básnickom neporiadku.“

Drž si teda poriadok na stole, v skrini, v izbe! Po prvé nielen preto, že vonkajší poriadok je ukážkou tvojho vnútorného poriadku, ale spolu i nápomocníkom tohoto; kto má všetky svoje veci v poriadku, ten ľahšie drží i svoje myšlienky pospolu. Ale maj poriadok i preto, lebo len poriadny človek môže byť presný, kým neporiadny veľa čaisu zmámi hľadiamím niektorého predmetu a neskoršie v živote všade sa oneskorí. Nepoznáš takých chlapcov, — viem, ty nie si taký, — ktorí ráno desať minút pred ôsmou hľadajú nemecký sošit?! Nerozumne poprevracajú všetko v izbe, všetko márne! Niet ho, zmizol. Napokon najdú ho pod stolom práve pri škatulke krému na topánky. Ale už je

iU

osem hodín a päť minút... Pália do školy ... zmeškajú ... zapísanie do triednej knihy ... pre neporiadok. A toto ešte len ujde, zmeškali školu. Ale až zmeškajú úrad a zameškajú vážne povinnosti! Ak buclú z inich lekári, niekoľko chorých zabijú tým, že zabudnú z receptu „nejakú maličkosť“; keď ako lekárnici zle pripravia povrchno preštudovaný (lekársky recept.

A tie neporiadne, dočmárané sošity s úlohami! Tie atramentom zašpinené riadky! Tie počmárané, pošpinené knihy! Keď prezerajú účtovnícke knihy skrachovaných obchodníkov, u najviacerých zisťujú, že povrchno a nepravidelne viedli svoje knihy. Zaujímavé by bolo v tomto ohľade prezrieť si knihy a sošité študentov, ktorí prepadávajú.

Dávaj si pozor, synu, aby niti tvojich drobných zlych vlastností, malých nedbanlivostí nepriviazaly tvoj charakter! Maj teda poriadok i v najmenších veciach! Ceruzku maj ostrúhanú, lkionár nemaj atramentom obliaty, na stole nemaj nič iného, len čo potrebuješ k učeniu; každá kniha, sošit, pero, nech má svoje miesto, aby si čokoľvek v tme mohol nájsť. Každé ráno natiahni si a presne naprav hodinky! Pečlivo opatruj, inajmä pred inými, prípadne vypožičané predmety (čítanie, slovník, kružítko), nikomu ich nepožičaj a nečakaj na to, keď si ich majiteľ bude žiadať ap.

Pokazená zámka

Známy francúzsky národohospodár Say zaujímavovo vypráva, koľko škody môže spôsobiť nedbanlivosť. V istom vidieckom majeri, — píše, — na dverách hydiny pokazila sa zámka. Niekoľko minútovou prácou bolo by sa to mohlo opraviť, lenže „veď je to taká malichernosť!“ — vravel gazda. Pravda, so dňa na

deň vychádzala z chlieva raz sliepka, raz kačica. Až raz vybehlo malé prasiatko! — Toto sa už nemôže trpieť! Celá rodina, záhradník, práčka, kraviar — hybaj za prasiatkom, aby ho prihnali nazad. Záhradník prvý zbadal, kde je prasiatko. — Už-už bol pri ňom, len jarok preskočil. Ale pri skoku potkol sa a vytkol si nohu; potom dlho opatroval posteľ. Práčka, keď vrátila sa z naháňania, zalomila rukami: nad peoou zavesená bielizeň všetka zhorela! Kraviar v náhlivosti zabudol v maštali priviazať dobytok; ten sa vyslobodil a dolámaval si nohy. Hľa, toľkoto škody zavinila bezvýznamná zámka, ktorú mohli dať opraviť za niekoľko halierov.

Niekedy i najnepatrnejšia vec stáva sa rozhodujúcou v živote človeka. Aká nepatrná je morská riasa, ktorá prilne k bokom veľkých zaoceánskych parníkov! A predsa, keď Kolumbovi námorníci sa už búrili po dlhej, bezvýslednej ceste, týmto ich uspokojoval: „Pozrite sa, tu sú riasy; breh musí byť už na blízku!”

Alebo pozri sa na veľkých umelcov! Koľko sa musia cvičiť, aby i v najmenších technických hmatoch boli stále zruční. *František Liszt* sa raz vyslovil: „Keď jedom deň necvičím, už to cítim; keď tri dni, pocíti to obecenstvo.”

A vieš, z čoho sa skladajú ohromné vápencové skaly v Anglicku? Z takých malých slimákov, ktorých mušle zbadáme len mikroskopom. A mohutné parné stroje čo privádza do pohybu? Celkom nepatrnou sa pozdávajúca para malých kvapák vody. Akým zázračným strojom je telegraf! A vieš, aký bol prvý krok k tomuto výbornému objavu? Iem, keď Galvani prišiel na tú smiešnu sa pozdávajúcu „maličkosť”, že ak sa dotkneme odrezanej žabacej nohy rozličnými rudami, tá začne sa mykať.

Privykaj teda k tomu, aby si vo svojich prácach nič nepokladal za bezvýznamné.

Absolonove vlasy

Titul jednej Bjornsonovej knihy je: Absolonove vlasy. Vystupujú v nej takí ľudia, ktorí prídu na vni-voč nie pre veľké ohyby necharakternosti, ale len preto, že nevedeli byť pánmi nad drobnými, každodennými vecmi. Kto je pánom malicherností, je pánom i veľkých vecí a kto vie využiť malé chvíľočky, je pánom času. Ako by mohol konať veľké veci, keď nestará sa o malé?

Teda usiluj sa byť presným i vo veciach, ktoré sa ti zdajú byť nepatrnými. Povedzme na pr.: bývaš v ústave a ráno o 6. hodine ozve sa budíček. Mohol by si lenošiť niekoľko minút medzi mäkkými poduškami, ale nerob to! Hneď vyskoč a umy sa! Je to malichnosť? Len zdá sa ňou byť. V skutočnosti je to cvičenie vôle, lebo je to víťazstvo nad lenivosťou.

Alebo tu je na pr.: čas učenia. Nezívaj, neprehrabávaj sa ospalé medzi učebnicami, neroztahuj sa, ale malá, čerstvá modlitba a potom dať sa do práce. Je to malichnosť? Nie! Len víťazné sebaapremôženie alebo cvičenie vôle.

O popravených zločincoch, keď boli nemluvniatkami, nevedela ani vlastná matka, že na šibenici skončia svoj život. A k deliriu tremens cesta začína sa pri prvom pohári alkoholu, k milionovému podvodníctvu pri kartách, k falšovaniu zmeniek pri prvých podvodoch v škole s „ťahákom“, k nočnému hýreniu pri nečistých obrazoch a čítaniach, nad ktorými s pokazenými chalanmi rehotali sa kedysi ako malí gymnazisti. Len od toho, kto zbadá na sebe malý neporiadok, môžeme očakávať, že nestrpí veľký. Len od toho, kto stráni sa najmä lži, môžeme očakávať, že vytrvá pri pravde i za ťažkého položenia. Len ten, kto je poctivý v najmenších veciach, bude takým i vo veľkých. Toto sú ináč slová samého Pána Ježiša: „Kto je verný

v malom, i vo väčšom je verný; a kto je nespravodlivý v 'malom, i vo väčšom je nespravodlivý." (Luk. 16, 10.)

Pravda, teraz už porozumieš prísloviu svätého Augustína: *Quod minimum est, minimum est; sed in minimo fidelem esse, maximum est;* „čo je mala vec, je malá vec; ale v malom ostať verný je veľká vec."

Keď začínaš sa učiť šermovať, nejde všetko odrazu; najprv musíš sa naučiť držať šaiblu, rezy, slovom podrobné základy šermovania. I na klavíri nemôžeš zaraz hrať Beethovenove sonáty, ak sa necvičíš niekoľko rokov škály. Keď pozeráš sa na cvičenie vojakov, zbadáš, že niekedy aké smiešne pohyby rúk a nôh sa učia. Tieto sú len naoko smiešne a zbytočné; v skutočnosti sú neodpušiteľne potrebné k ďalším, složitejším cvičeniam.

„Svoj majetok po korunách, svoj život po hodinách strácame; v drobnostiach povoliac, otupuje sa naše svedomie; ako podľa najnovších výskumov vedy celé pohoria pozostávajú zo zvyškov zvierat, ktoré okom nemôžeme vidieť; tak najväčšie ťažkosti nášho života utvárajú sa z hromady malicherností, ktoré po jednej sotva sme zbadali." (Eôtvôs.)

Večné svetlo dómu v Pise

Za takú bezvýznamnú maličkosť považujú jednotlivci dobrú pozorovaciu schopnosť; táto je nesmierne dôležitým prostriedkom k získaniu poznatkov v prírode a k spokojnosti v živote, ba i k cvičeniu vôle.

Usiluj sa naučiť, ako máš správne používať svoje smysly a s otvorenými očami chodiť vo svete, totiž vedome pestuj v sebe pozorovaciu schopnosť.

Oči dívajú sa, ale duch pozoruje. Indiáni zo sotva viditeľných stôp veľmi mnoho vyčítajú; starí a-

rahskí bvezdári i bez ďalekohľadov vyskúmaM beh hviezd; čínski maliari s majstrovskou vernosťou vystihli každý pohyb krýdla lietajúceho vtáka; títo mali výbornú pozorovaciu schopnosť.

Duchaprítomnosť, pozorovacia a rozhodujúca schopnosť potrebná je nielen pre letcov a pre mužstvo ponoriek, ale pre všetkých, ktorí chcú preplávať more života.

Kimová hra u skautov je veľmi súca k zosilneniu schopnosti pozorovania. Táto hra pozostáva z toho, že asi 30—40 predmetov rozložia po stole; chlapci sa na chvíľu môžu dívať na predmety a potom po zakrytí predmetov musia vymenovať, čo videli. Len skúste! Niektorý zpočiatku ani na 15—20 predmetov si nemôže spomenúť.

Dobrym cvičením schopnosti pozorovania je i to, keď niekoľkí pozeráte na istú udalosť a po nej (alebo o deň neskoršie) rozpoviete, čo ste videli. Každý povie inak! Alebo staňte si do radu a každý nech zašepká svojmu susedovi jednu vetu, aby „to dal ďalej.“ Keď sa veta dostane na koniec, ako sa prekrúti z pôvodnej formy! Takto prídeš na to, že vo skutočnosti aká slabá je pozorovacia schopnosť Človeka. Natolko je slabá, že mýli sa i v takých maličkostiach, ktoré každodenne vidí. Spýtaj sa svojho priateľa: Videl si hodinky?

— Ale, hej! Každý deň.

— Nakresli ciferník. Nevieš.

— Že neviem?! Pozri sa! — a už sa aj dá do kreslenia a na tomto malom náčrtku hneď spraví dve chyby. Štvrtú hodinu vypíše s IV, hoci je písaná IIII a vypíše i VI. hodinu, hoci namiesto tej je ciferník sekúnd. Hľa! Ako málo sa môžeme spoliehať na vlastnú pozorovaciu schopnosť!

Cvič sa teda v dôkladnom pozorovaní. Koľko zaujímavosti môžu objaviť chlapci na pr. pri pozorovaní života zvierat! Ako si rozlúska orechy veverička, ako

žerie pes a ako mačka, ako hus a ako sliepky, ako sa vrhá na svoju korisť dravý vták, ako plazí sa slimák a ako húsenica a pod. Pravda, často si videl kone v kroku, v behu, v cvalu, ale či by si vedel povedať, že ako vystiera nohy v jednotlivých nábehoch?

Kto sa len zahľadá, márne chodí sem-tam vo sve-te, márne by mal peniaze, aby podnikal cesty po cu-dzine, nebude mať z nich úžitok. Dáva sa, ale nevidí! Naproti tomu kto vie dobre pozorovať, ten chce so-štípiť na korene udalostí a za vonkajšie zdanie.

Ostrá pozorovacia schopnosť pomohla ľudstvu už k veľkým objavom.

Koľkí videli už pred *Newtonom* padať jablko so stromu? A predsa len on sa zamyslel nad tým tak hl-boko, že prišiel na zákon príťažlivosti. Koľkí už vi-deli, ako syčí para z kávovaru! A predsa len *Papin* sa zamyslel nad týmto tak, že vynášiel na základe to-ho parný kotol. *Rontgen* našiel vo svojom fotoaparáte pokazenú dosku. Odhodil ju? Kdežeby! Rozmýšľal nad tým, ako mohlo vniknúť svetlo k dobre uzavretej doske? A objavil i cez pevné predmety prenikajúce rontgenovč lúče. Hľa, výsledok dôkladnosti a pres-nosti.

Kapitán *Brown* trápil sa nad tým, ako by sa mo-hol vystavať najlacnejšie most nad riekou Tweed. Keď sa prechádzal v záhrade a lámal si na tomto hla-vu, zazrel tenkú pavúčinu, ktorá sa ťahala s jedného kríčka na druhý. Už to mám! Nemohol by som skon-štruovať zo železných žrdi a z reťazí podohný most? A neskoršie zhotovil prvý reťazový most.

Aj inženieer *Brunel* podobným spôsobom prišiel na ideu tunela. Zazrel, ako vrta akýsi malý chrobák do boku lode, najprv v jednom smere, potom proti pre-došlému smeru, aby si urobil priechod. Na základe to-hoto svojho pozorovania zhotovil jednu z najpodivnej-ších diel techniky, tunel pod Themsom.

A vieš, ako objavil *Galilei* zákon kyvadla? Y dome v Pise kostolník nalial oleja do vecného svetla, visiaceho na dlhom povraze pred Sviatostou oltárnou. Kto vie, koľko rás sa tak stalo cez stáročia a koľkí tisíci to už videli! A jednako len otvorené oči Galileove, jeho pozorovacia schopnosť sa zamyslely prvý raz nad tým, že večné svetlo po danom rozkyve ako pravidelne sa kýve! Na základe tohoto nepatrného zjavu začal mudrovať a po päťdesiatročnej namáhavej práci objavil zákon kývadla. Tento vynález nadobudol potom značný význam pri meraní času a hviezdárskych výpočtoch.

Oduševnená práca

Prvotriednym prostriedkom k zoceleniu charakteru je práca, ktorú každodenne s oduševnením konáme.

Pohania prácu považovali za uponižujúcu, nedôstojnú pre slobodného človeka. Len kresťanstvo pozdvihlo ju k cti, keď určilo, že človeka robí vznešeným práve práca. Kresťanstvo ukázalo na v práci sa skrývajúcu silu pre výchovu charakteru. Práca vo veľkej miere upevňuje vôľu, lebo vyžaduje sebaovládanie, sebaapremáhanie a vytrvalosť. Kto má pevnú vôľu k tomu, aby vytrvale, presnou svedomitostou pracoval, ten i pri premáhaniach sa ukáže skôr silnejším, ako lenoch a ten, kto svoju prácu chvatom, povrchno koná. Práca utužuje telo a osviežuje dušu, naproti tomu nečinnosť zmalátnuje, podkopáva silu. Svedomitá práca robí vytrvalým, vážnym, trpezlivým.

Ani by si nemyslel, synu, ako ti upevňuje vôľu, keď si presne, s chuťou a vždy včas vykonáš každodenné školské povinnosti. Vypracuj si presne svoj odpoľudňajší poriadok a keď príde čas učenia, vtedy, keby ti čokoľvek prišlo do cesty, akúkoľvek zábavnú

knihu by si mal Y rukách, kamkoľvek by fa volali priatelia, — všetko márne! Prvá je povinnosť! S radosťou vziať knihu do rúk! Učiť sa s oduševnenosťou! V povinnostiach, konaných s oduševnením, skrýva sa veľká výchovná sila. Ale len opravdivá, vážna práca vychováva ducha a nie otáľavé okrádanie času. Len to je práca, čo je opravdivým víťazstvom nad našimi náruživosťami, nad našou nestálosťou a pohodlnosťou. Nech je teda tvojou zásadou: všetko podľa možnosti čo najlepšie vykonať.

Neviem, či si už chodil v zahraničí a obdivoval jedinečné krásy kostolov a budov, ktoré sa podnes zachovaly zo stredoveku. Vieš, čo zapôsobí na mňa najviac, keď stojím pred kolínskym klómom alebo v množstve mramorových sôch svätých milánskej katedrály? Zmocní sa ma myšlienka, že tí starí maliari, stavitelia, sochári, všetku svoju prácu vložili do svojich diel; — toto je výchovná práca charakteru. A dnes? Práca ľudí je taká rýchla, povrchná, mádenídka práca.

Hlavne mnoho radosti budeš mať, keď sa naučíš pracovať s oduševnením, totiž keď sa budeš vedieť dať i do malicherne sa pozdávajúcej práce plnou vôľou, radosťou a celou dušou. Nie to je hlavné, akú veľadôležitú prácu konáš, ale že do toho, čo kouáš, *koľko ducha vložíš!*

Azda si počul meno veľkého *Carlyla*, veľkého anglického historického filozofa. Jeho žena stratila raz trpezlivosť, keď celú noc sedela pri peci a chlieb, ktorý chystala svojmu manželovi, nechcel sa dobre upiecť. „Že sa musím i s takou bezvýznamnou prácou zapodievať!“ Ale hneď si rozmyslela, čo povedala: „A Benvenuto Cellini nebdel celú noc, keď vypaľovali v peci jeho známú Perseusovu sochu? Je rozdiel medzi Cellinim, ktorý vypaľuje svoju sochu a medzi manželkou, ktorá pečie svojmu mužovi chlieb?“ Áno, i pečenie chleba možno robiť s oduševnením, a to je úcty-

hodný človek, kto i drobné veci s veľkou svedomitosťou vykonáva. Čo sa vôbec vyplatí urobiť, to si zasluži, aby si urobil dôkladne; čo nechceš dôkladne urobiť, do toho sa radšej ani nedávaj!

Michelangelo navštívil raz istý jeho priateľ a divil sa nad tým, že ho vidí ešte pri starej práci. „Vaša práca vôbec nenapreduje!“ — hovoril mu priateľ. „Akoby nie! Veľa som na nej opravoval; itu som vzal niečo, tam som jedon vrások lepšie vypracoval, tu som urobil ústa výraznejšími.“ „Ale, veď sú to také malichernosti!“ — divil sa návštevník. „Áno, sú, odvetil majster, ale malichernosti robia dokonalosť a dokonalosť nie je malichernosť.“

Keď som chodil v Miláne, vyšiel som na vrch jedinečne krásneho dómu. Z oslepujúceho, bieleho mramora je celý kostol a ešte i na streche vypína sa neščíselne veľa mramorových vežičiek a výklenky veží sú plné mramorových sôdh svätých. Pri stavbe spýtal sa ktosi s veľkou horlivosťou pracujúceho sochára: „Ale, tolko práce! Veď zdola nikto neuvidí tieto sochy a nikto neocení túto prevelkú námahu.“ „Zdola nikto, odpovedal umelec, ale Boh vidí!“ *Boh vidí moju prácu a toto mi postačí!* Pravda, koľko ducha je v takto vykonávanej povinnosti!

S oduševnením vykonávaná práca vychováva tvoju dušu, ale naproti tomu otáľavá, povrchná práca ju kazí. Mrzuto, bez ducha, otáľavo konaná práca je horšia ako plná nečinnosť, lebo klame, ako by si veľa pracoval.

Z toho istého materiálu, z ktorého umelec vykreše skvelú sochu, nedouk zhotoví torzo; práve tak môže byť niekto hrdinom práce a môže ňou uhladzovať svoj charakter, iný zas je otrokom, ktorý znetvorene stená pod jej jarmom. Človek narodil sa pre prácu; keď teda musím pracovať, pracujem aspoň oduševnene a hneď sa tá práca stane ľahšou.

Povinnosť

Povinnosť! Čarovnú moc má toto slovo! Vykonávanie povinnosti pozdvihuje národy a jednotlivcov, jej pominutia môžu priniesť národy a jednotlivcov na vnivoč. Ľud, ktorý plní svoje povinnosti, víťazne pretrpí útoky svetových dejín, lenivci vyjdú na vnivoč.

V istom cudzozemskom kostole na zaujímavom obraze znázorňované sú jednotlivé životné úlohy. Tam stojí pápež v plnej ozdobe a pod ním je nápis: „Ja vás učím všetkých.“ Tam stojí cisár, s korunou, žezlom a pod ním nadpis: „Ja vás spravujem všetkých.“ Vojvodca je namalovaný so šablou, prilbicou a hovorí: „Ja vás ochraňujem všetkých.“ Roľník orie pluhom hlbokú brázdú a vra/ví: „Ja vás živím všetkých...“ Celkom na spodku obrazu namalovaný je čert, ako sa škerí a vraví: „Ja vás vezmem všetkých, ak nesplníte svoju povinnosť.“

Aký hlbokovýznamný obraz! Či si cisárom alebo roľníkom, všetko jedno; len vykonaj svoju povinnosť. Tuzemský život je veľké divadlo, kde Boh rozdelí každému úlohy. Nezávisí od teba, aká úloha sa ti ujde, ale od teba, ako ju zahráš. V divadle nie to je hlavné, čo hráš, ale ako hráš. Kto hrá cisára, možno, že ho vypískajú, lebo zle hral; a obuvnícky učeň dostane potlesk, ak dobre zahral svoju úlohu.

S kroka na krok, so dňa na deň počujem dnes od študentov: „Neviem, čo si mám počať! Každé miesto, každá dráha je preplnená!“ Nezlakni sa, synu: *o spolahlivých, zručných, pracovitých ľudí je ešte i dnes v každom obore zamestnaní veľká núdza.*

V nepoddajnom plnení povinností skrýva sa veľká výchovná sila. Urobiť všetko, čo naše postavenie od nás požaduje; urobiť hlavne to, čo nie je nám práve po vôli.

Uver básnikovi, že nie podľa toho sa má merať hodnota života, koľko túžob sa ti v ňom splnilo, ale* koľko povinností si mohol vykonať.

Dein wahres Gliick, o Menschenkind,
O glaube das *mitnichien*,
Dass es erfulite Wúusche .sind:
Es sind erfiillte Pflichten.

Ó, ľudské dieťa,
never na nijaký prípad,
že tvojím pravým šťastím sú splnené túžby.
Sú ním splnené povinnosti.

Život bez práce je ako rám bez obrazu.

Vo svetovej vojne dve lietadlá práve vtedy zastihla guľka, keď sa už braly s výskumnej cesty domov. Pozorovateľ hneď zomrel a zomierajúcemu pilotovi podarilo sa s napnutím všetkých síl dosiahnuť zem na bojisku u svojich. Vojaci pribehli k lietadlu. Viete, čo bolo jeho posledné slovo? Trhanými vetami opísal pozíciu nepriateľov a ukázal na fotografický aparát, ktorý držal mŕtvy pozorovateľ v rukách. Na poludnie ich oboch pochovali, ale vtedy sa už zmocnili nepriateľských pozícií. Akí imponujúci hrdinovia plnenia povinnosti!

„Dnes nemám dobrú náladu!“

Učenie, úspech zvrtné sa v prvom rade na vôli a nie na nálade. A koľkí chlapci radi sa vyhovárajú: „Nemôžem sa dnes učiť. Nemám potrebnej nálady; bez tej by som sa darmo namáhal. Ved' zajtra budem pracovať dva razy toľko...“

Nezabúdaj: na druhý deň ponechanú prácu je vždy ťažšie vykonať, ako to bolo možné v ten deň. Vykonávanie povinnosti nech nezávisí u teba nikdy od nálady. Odkladaná povinnosť stáva sa s hodiny na hodinu strašnejšia a jej vyhrážajúca sa postava otrávi každú našu zábavu. Kto je dlžný, je najlepšie, keď čím skôr platí. Nikdy nezabúdaj na toto jednoduché pravidlo: *Najprv povinnosť, potom zábava!* Veľmi mnohí chlapci ponosujú sa, že majú „pech“, že profesor sa na nich „vozí“, že sa im „mc meaaari“, noci väčšina takýchto chlapcov má iba jednu chybu: u neho je prvá zábava, potom veľké nič a niekde ďaleko v zadu kríva povinnosť.

Akiste si už veľa počul o strážiacom vojakovi v Pompejí. Keď roku 79. pred Kristom vybuchol Vezuv a jeho horúca láva zaplavila celé okolie a ľudia, ratujúci svoje životy v divom zmätku bežali, rímsky vojak nehnute stál na svojom mieste. V tejto trme-vrime zabudli na výmenu. Povinnosť pripútala ho sem: nepohol sa. A prišla láva. Jej sírový plyn dusil. Ale vojak stál, stál, až ho zasypala láva. Moderné vykopávky našly takto na stráži stojaceho vojaka. Najcennejším pokladom neapolského Borbonico múzea je príbica tohoto vojaka, ktorý neohrozene vytrval pri svojej povinnosti a radšej nechal sa zasypať lávou, ako by bol dovolil urobiť škvrnu na cti rímskeho vojaka.

Na teba, synu, hádam nečakajú vojenské úlohy, *ale čaká na teba veľká povinnosť života!* Máš povinnosti oproti svojmu Bohu, bližnému, národu a Cirkvi. Azda sa ti bude zdať tvrdou tá veta, čo sem napíšem, ale jednako len táto mienka patrí čestnému človekovi: „Nie preto sme na zemi, aby sme tu boli blažení, a boli účastní čím viacej rozkoší, ale aby sme *splnili svoje povinnosti a úlohu, ktoré nám Boh sveril.*“ Mojou úlohou je splniť vôľu Otca môjho, toto musíme povedať všetci, lebo i Spasiteľ sveta toto vravel o sebe.

Sú mladica, ktorí ustavične čakajú k učeniu len na „dobrú náladu“, na „lepšiu vôľu“. Hoci, kto dial sa do práce, — píše *Horatius*, — polovicu už aj vykonal; kým niekto ustavične odkladá započatú správnu životosprávu, robí tak ako roľník, ktorý so založenými rukami čaká, kedy upadne povodeň; ale tej nechce ubúdať, ba naopak: vln ešte pribúda.

Dimidium facti, qui coepit, habet; sapere aude,
Incipe! Qui recte vivendi prorogat horám,
Rusticus expectat, dum defluat amnis; at ille
Labitur et labetur in omne volubilis aevum.

Všetko, čo je ma nebi a na zemi, všetko je podriadené vôli Božej. Zákony prírody bez výnimky poslúchajú túto večnú vôľu; hviezda obehne svoju dráhu, mesiace presne krúčia sa okolo svojich sínk, nie samovolne, ale preto, že to musia robiť. Len človek nie je „nútený“ nasledovať prikázania Božie. Boh dal človekovi slobodnú vôľu a tento môže sa svojou vôľou postaviť proti vôli Božej: toto je hriech. Ale keď nechce žiť v tme a nechce vyjsť ma vnivoč, vtedy práve tak má sa prispôbiť zákonom Božím, ako najmenšie stebelko trávy, alebo najnepatrnejší chrobák. I najmenšiu, najnepatrnejšou zdajúcu sa povinnosť konaj s najväčšou svedmitosťou, za ktorú si zaslúžiš najväčšiu pochvalu, ktorú ktosi povedal o jednoduchom murárovi: „Na každej položenej tehle odrážala sa jeho svedomitosť.“

Svetoznámy anglický admirál *Nelson* umieral s týmito slovami: „Chvála Bohu, zadosťurobil som svojimi povinnosťami!“ Krásne, povznášajúce uspokojenie po ľudskom živote, strávenom v práci! Kiežby si to i ty mohol raz o sebe povedať!

Kto sa neskoro narodil

Pamätaj si teda: kto nepracuje, nemôže byť nikdy blažený. Práca je zárukou telesného zdravia. Keď pluh leží v kúte, zahrdzavie; ale keď orú ním, krásne ligoce sa. Práve tak zhrdzavie i lenivý človek, kým usilovnému radostou ligocú sa oči. Všetko je márne, nezmeniteľným osudom človeka je „v potu tvári pracovať za chlieb". Ale i sama príroda hlása toto s tou zaujímavou skutočnosťou, že nečinní ľudia nie sú dlho živí, kým najdlhšieho veku dožijú sa práve tí ľudia, ktorí po celý svoj život pracovali. Odfahovanie sa od práce je moderná choroba, nedostatok pevnej vôle ukazuje sa i na tomto poli. Lebo tak je to, že k práci treba sebadisciplíny, sebadisciplíny, slovom *sily vôle*. Od prirodzenosti nikto nie je pracovníkom. Ako zákon voľného pádu ťahá hmotu dolu, tak by viedla k lenivosti i krehká ľudská prirodzenosť. Ale kto túto premôže, neskoršie bude požívať blažené požehnanie práce.

„Nuž a keď nechce ísť práca! Keď sa mi ťaží do úlohy!" Všetko jedno! Mužská, energická sila vôle povznesie ťa i nad túto prekážku. A len buď raz v práci. Uvidíš, že napriek predošlej nevôle, ide to. Pravda, kto zíva polhodinu, kto vyťahuje sa do nekonečna a papre sa, skôr ako sa do nej chytí, ten si už vopred robí zlú náladu k práci. A zachovaj poriadok v učení. „*Serva •ordinem et ordo te seroabit*" — vraveli starí, „Zachovaj poriadok a poriadok zachová teba." V poriadku konaná povinnosť je dvojnásobne cenná, kým okrádanie času je neporiadna, bezcieľna, chvatná práca. Roztrieskanie práce nie je lepšie od nečinnosti.

O najznámejších ľuďoch zisťujú ich životopisci, že každý večer urobili si podrobný plán práce na nasledujúci deň. I ty si priprav pre seba, — aspoň v hrubých rysoch, — denný poriadok. A potom sa ho pri-

dřžaj! Na pr. o jednej prídem zo školy, obed; do piatej úlohy; do šiestej hry, zábava; do siedmej hudba, učenie sa jazykom; večera, čítanie; večer o deviatej modlitba, spánok. Keď príde čas práce, daj sa do mej! Neúprosne! Neohrozene! Akokoľvek ti šepká niečo do ucha, že máš ešte do rána dost času, čo ako vábivo svieti vonku slniečko. Všetko jedno! Teraz je prvá povinnosť. Uvidíš, že zo zadeleného času vystačíš na viacej vecí, ako keby si konal všetko dve na tri. Keď je život taký krátky a vedieť treba tak veľa, — teda aspoň rozumne gazduj s týmto krátkym časom! Pravdivé je anglické príslovie, že kto včas líha a skoro vstáva, bude zdravý, bohatý a múdry.

Early to bed and early arise,
Makes tlie man healthy, wealthy and wise.

Istý žiak dôsledne a presne vždy a všade zmeškal. Ani náhodou nedošiel nikde včas. Jeho figliarski priatelia vtipne poznamenali o ňom: „Tento chlapec narodil sa o päť minút neskoršie, ako by sa bol mal a odvtedy nemôže tých päť minút nikdy dohoniť.“ Keď dorástol, nemohli ho nikde upotrebiť; v úrade mal veľa nepríjemností, pre ustavičné meškanie. A čo bude, ak zmešká i do neba? Nie mnoho, práve len — päť minút!

„Meškaly nám hodiny“

Bez dychu pribehne istý človek na perón: „Pusťte ma, prosím, chcem odcestovať pražským rýchlikom!“ „Práve teraz odišiel!“ — odpovie spokojne vrátnik. — „Strašné! Čo bude teraz? Bezpodmienečne som mal odísť! Budem mať veľa škody“ — bolestne vzdychá zmeškaný cestujúci. Hoci nemá práva ponosovať sa;

vlak bol presný, ale on nie. V celom živote veci sú veľmi presné, len ľudia bývajú nepresní!

Mám veľké podozrenie, že náš zmeškaný pocestný, ako študent vstával päť minút pred ôsmou a nikdy nedošiel presne do školy. Z tejto malej nepresnosti vyvinulo sa v ňom ľahkomyselné rozmýšľanie a povrchnosť.

Čo je vlastne presnosť? Veľmi jednoduchá vec. „Zaraz nechať všetko, keď uplynul k tomu potrebný čas a hneď dať sa do iného, keď je tu čas.“ Kto zachová toto jednoduché pravidlo, všetko vykoná, čo je na neho sverené a ešte k itomu vykoná všetko včas. Presnosťou máme začínať hneď, skoro ráno. Je čas vstávania; povedzme, ráno o šiestej hodine. V tej chvíli máš precítiť: koniec odpočinku, — hrdinsky vyskočiť z postele. Keď to urobíš, nepomosuješ sa nikdy prosím, inemal som času na rannú modlitbu. Len ten nemá času, kto sa po prebudení ešte štvrt hodiny obracia v posteli.

Príde čas učenia. Aký šťastný môže byť ten, kto vie byť presný a keď príde čas niečoho, hneď sa má k činu a nechystá sa polhodiny, nenatáhuje sa, nerozmýšľa a nezačne až po prepočítaní všetkých gombíkov na šatách: mám začať, nemám začať, mám sa učiť, nemám sa učiť ... Kto je presný, nikdy nezabudne doma svoju knihu, sošit, keď ide do školy; keď príde domov, nezabudzuje ich po izbe a potom, pravda, nemusí sa vyhovárať: „Neviem, kde som to dal.“ Na presného, poriadneho chlapca môžeme sa spoliehať, lebo má svoj pevný charakter.

Byť presným! Pravda, aké nenáročné, jednoduché slová a predsa je to nedohľadne dôležitým prostriedkom výchovy charakteru. Splniť svoje každodenné povinnosti sto a sto ráz, koľko ráz to vyžaduje práca dňa; byť poslušným i v malichernostiach: pracovať s oduševnením i vtedy, keď ma nikto nevidí; —

čá jest účinnejšieho pomocného prostriedku k mravnej veľkosti a dozrievaniu na celého človeka? Nie darmo hovorí príslovie, že „presnosť je zdvorilosťou kráľov“; ozaj, veľa vytrvalosti, smelosti, odhodlanosti treba k tomu, aby sme vedeli panovať nad prekážkami, keď zaznie v našich ušiach sväté slovo povinnosti, nikdy nevyhovárajte sa, nikdy neospravedlivujte sa. Len ma toho, kto vie byť vždy presný, môžeme sveniť veľké úlohy života.

Presný chlapec má i peňazí viacej, ako nepresný, hoci je možné, že dostáva menej z domu. Čo je tajomstvom tohoto? Tamten len na to vydáva peniaze, na čo nevyhnutne potrebuje a na čo ich dostal. Tento však pokúpi všetko, čo mu v prvom výklade padne do očí.

Kto si vie ceniť čas, je vždy presný. Kto nenechá čakať na seba, dokazuje, že si cení tak svoj čas ako aj čas iného. A naopak: kto je zpočiatku neporiadny a nepresný, pomaly stane sa nespoľahlivým, rušiteľom slova; kto sa o čas veľmi nestará, o tom i mimovoľne si predstavujeme, že tak isto bude ľahkomyselný vo svojom úrade.

Kto je nepresný, na toho slová nemôžeme sa veľmi spoliehať; nuž, a nepresný a slovo nedodržiaci človek natolko škodí spoločnosti, ako anarchista a revolucionár. Naproti tomu chlapec, ktorý je vo všetkom presný, dokazuje svoju silu vôle, spoľahlivosť a charakter. Vieš, čo patrí k charakteru? Keď si na niečo povedal „áno“, vtedy dostoj svojmu slovu neohrozene; ale keď musíš povedať „nie“, vtedy maj smelosť otvorene to povedať.

„Pán profesor, prosím, meškaly nám hodiny“, vyhovávajú a ospravedlivujú sa oneskorení študenti. A veru, — keby chceli byť úprimní, — museli by povedať: „Prosím, pán profesor, bol som lenivý, neporiadny, preto som prišiel neskoro.“ Meškaly vám hodiny? Vieš, čo odpovedal *Washington* istému, podob-

ne ospravodlivujúcemu sa, svojmu neskoro prichodiacemu .pisárovi? „Alebo si obstaráte iné hodiny, alebo si vezmem iného pisára.“

Veľa pravdy je v slovách známebo admirála *Nelsona*: „Všetky svoje úspechy môžem ďakovať tomu, že so všetkými prácami bol som o štvrt hodiny skôr hotový, ako som pôvodne plánoval.“

Chudobný študent

Neraz pohnuto dívam sa na tú až nadľudskú borbu, ktorú musia znášať mnohí mladíci pre učenie. Ich chudobní rodičia žijú v dedine a sotva môžu podporovať svojich synov. Syn sa výborne učí; skoro vstáva, aby mohol vykonať svoje úlohy, učí svojich slabších spolužiakov, neraňajkuje, obed dostane každý deň u inej milosrdnej rodiny, šaty má zaplátané, v zime má studenú izbu. V triede elegantne oblečený, navoňavkovaný študent -sedí vedľa neho a keď domýšľavo vybaľuje svoju šunkovú žemlu-desiatu, chudobnému sa niekedy zarosia oči od slz: „Bože môj dobrý, keby som sa len nemusel toľko trápiť . . .“

Vidíš, drahý synu, keby si i ty bol jedným z tých chudobných študentov, chcem ťa uspokojiť, aby si sa nehanbil za svoju chudobu a poukázať na to, že *v borbe strávené študentské roky majú veľkú výchovnú cenu*. Ten tvoj bohatý spolubližný, ktorý vyrastá v blahobyte, v pohodlí, zábave, svoj drahý čas a nikdy nenavrátiaču sa mladost' zabíja v najlepšom prípade prehnaným športovaním. Pre bohatého chodenie do školy je azda vyrušovaním z jeho iných zábav, kým chudobnému študentovi učenie je slasť, občerstvenie a uspokojenie na lepšiu budúcnosť. Poznám mnohých mladíkov, ktorým práve pre blahobyť chýba vážne pochopovanie života a vôľa k vážnej práci. Sebe podobnými, ľahkomyselnými bližnými, ustavičným korzo-

vaním, vtipmi, tanečnými zábavami, žúrmi a dvorením kráčia si svoj čas. Netajím: veľká chudoba pôsobí veľa trpkých chvíľ a môže zlomiť krídla mnohých talentovaných mladíkov; ale isté je i to, že v priveľkom blahobyte už viacej talentov a charakterov utonulo. Bohatý chlapec sotva má cieľ, za ktorý by pracoval; oproti tomu pred chudobným je svet veľkým obchodom, z ktorého za cenu práce môže si všetko kúpiť. Až dorastie a za svoju prácu dostane sa do dobrej pozície, len vtedy uvidí, koľko môže ďakovať svojmu biedeniu v mladých rokoch.

Bohatý chlapec, — keď je i dobrodušný, — svojimi štúdiami získa si iba diplom; ale chudobný svojimi prehľadovanými, premrznutými študentskými rokmi získa si i sebadôveru, mužskosť, rýchlu vynajdivosť a rozhodnosť. Veľa talentov stratí sa i v mori chudoby, ale ešte viacej v bohatej, zmäknutej pohodlnosti.

„Za prácu a peniaze všetko predajú ľudia,“ hovorí grécke príslovie. *Ondrej Carnagie*, známy americký miliardár, vymenováva celý rad amerických veľkopriemyselníkov, ktorí začali svoju životnú dráhu ako jednoduchí robotníci alebo chudobní obchodníci. (Wanamaker, Claflin, Lord, Field, Barr, Rockefeller, Gould, Seligmann, Wilson, atď.)

Garfield, ktorý sa neskoršie stal i prezidentom Spojených štátov severoamerických, ako mladík bol taký chudobný, že v 16. roku, keď chcel ísť na more, aby si získal potrebné finančné prostriedky, išiel za ženca. Farmár, u ktorého sa bol hlásil, odpravil ho s týmto: „K ťažkej práci žatvy ,potrebujeme mužov a nie chlapcov!“

— A keď i chlapec vie vykonať mužskú prácu, či ani vtedy nie je dobrý? — spýtal sa *Garfield* skromne, ale sebedome. Farmárovi zapáčila sa skromná odpoveď a vzal chlapca do práce.

Na druhý deň poslal ho so štyrmi dospelými kosiť. Dospeli chceli si urobiť žart s novým žencom; s veľkým tempom začali kosiť, aby ho vyvalili. Márne! Nojvý žnec pracoval tak výborne, že dospelí tešili sa, keď na poludnie bol odpočinok. Garfieldove ruky boli samý pluzgier, ale neponosoval sa. Poobede prosil dospelých o to, aby mu dovolili viesť predok, aby dokázal farmárovi, že vie tak pracovať ako dospelý. Robotníci pristali, ale aj oľutovali! Garfield dal sa do takého tempa, že robotníci, ktorí už ani z poctivosti nemohli zaostať za ním, ma večer všetci vyvalili sa. Garfield nezdal sa byť vôbec ustatým, ba keď ostatní išli na odpočinok, pýtal si od farmára sviečku.

— Čo chceš so sviečkou? — spýtal sa ho farmár.

— Trochu by som sa chcel učiť, cez deň nemám času.

— Ale, chlapče, veď si pracoval za troch, choď radšej spať. Ako sa vlastne menuješ?

— James Abraham Garfield, — odpovedal a chytil sviečku, zašiel do svojej izbičky a učil sa do neskorej noci. A z chudobného študenta stal sa americký prezident!

A ak chceš, podobných 'povzbudzujúcich príkladov mohol by som ti vymenovať na celé strany.

Chudobní chlapci - veľkí mužovia

Stephenson, vynálezca parného stroja, narodil sa v úbohej baníckej chate. Jeho otec bol nádeníkom a dozeral na stroj, ktorý vyťahuje z bane kamenné uhlie. Najprv bol aj on robotníkom, potom svetili na neho vedenie jedného koňa pri stroji. *Watt*, kým rozmýšľal nad svojimi vynálezmi, živil sa z opravovania flétní, kompasov a organov. *Herschel*, výborný hvezdár, u orchestra si zarábal svoj chlieb; cez prestávky vyšiel z tanečnej siene, ďalekohľadom skúmal

hviezdy a potom mu®el ďalej hrať. Ako malý hudobník bez mena objavil hviezdu Uranus, čím naraz stal sa svetoznámym. *Franklin* dlho živil sa z tlačiarenskej práce a z predávania kníh, *Fergusson* zas z maliarstva podobizeň. Neprekonateľný sochár *Canova* bol zpočiatku kamenárom ako jeho otec i starý otec a jeho nadanie získalo mu svetoznáme meno. Otec *Haydna* bol chudobným kolárom. Prírodospytec *Faraday* bol synom kováča; v detskom roku bol kníhviačským učňom a do 22. roku pracoval v tomto povolání. Ako povzbudzujúce a pozdvihujúce príklady sú to, aby dokázaly, že opravdivé nadanie a usilovnosť prebijú sa cez najväčšie ťažkosti. *Koperník* bol synom poľského pekára; *Kepler* synom nemeckého hostinského, *Newton* a *Lapiace* boli dietkami chudobných sedliakov. A keby vo svojich mladých rokoch neboli museli znášať trpké iborby s macošskými okolnosťami života, azda nebolo by sa uplatnilo natoľko ich nadanie a usilovnosť.

Vždy pravda táto veľiká stojí:
Drahšia chalupa často, než palác,
v jasliach sa rodia sveta spasitelia.

(Hviezdoslav)

Chceš ešte iné príklady?

Otec *prezidenta-Osloboditeľa* bol panským kočišom; prezidenta *Beneša* roľník; svetoznámeho hudobného skladateľa *Dvořáka* mäsiar. I *Smetana* bol zo sedliackej rodiny. Veľmi chudobných rodičov mal náš *Kukučín*; *Sládkovičov* otec bol učiteľ; z chudobnej evanjelickej kňazskej rodiny pochádzal náš *Štefánik* a *Vajanský*.

Život *Shakespearea* nie je nám známy; isté je, že mal chudobných rodičov. Jedon z prezidentov Spojených štátov, *Johnson*, za mladi pracoval v krajčírskkej dielni; iní prezident, *Lincoln*, bol synkom nádeníka a sám bol desať rokov drevorubačom a tesárom.

Azda nikde niet takých výhodných podmienok pre uplatňovanie sa opravdivých talentov ako v katolíckej cirkvi. Je známou vecou, že najvyšší cirkevní hodnostári boli nadanými synmi jednoduchých, chudobných rodičov. Uvediem len niektorých pápežov. *Gregor VII.* (jedon z najväčších pápežov) bol synom tesára; otec *Siksta V.* bol ovčiarom; otec *Hadriana XIV.* bol taký chudobný, že doma ani na sviečku nebolo peňazí. A syn neskoršie bol pápežom! Učil sa svoje úlohy pri pouličných lampách! Čo bolo ich tarjomstvom úspechu? Nadanie? I to. Ale najmä železná vôľa, vytrvalosť, usilovnosť, a to, že vedeli dobre využiť čas.

Aký cenný je čas?

Angličania majú kratučké príslovie, ktoré po celom svete každý pozná: „*time is money*, — čas sú peniaze.“ Ale toto nie je plná veta; čas je viacej ako peniaze; čas je látka, z ktorej vypracovávame život. Kto chce niečo dosiahnuť v živote, ten musí vedieť čas dôkladne hodnotiť.

Čas v dnešnom rušnom živote stáva sa čo raz dôležitejším a len v malých, zapadlých dedinách si môžu ľudia dovoliť, aby kupec a kupujúci, stránka a úradník — skôr, ako by si odbavili svoje súrne veci, vypytovali sa jedon druhého o počasí, o stave úrody, o dáždi a o tom, že ako slúži zdravie váženým domácim.

V bazároch východných krajín ešte aj dnes prevláda zvyk, že kupec, — len preto, aby oklamal svojho zákazníka, — toľko hovorí, odporúča svoj tovar, poklonkuje sa, duší sa („mňa samého stojí viac“, „lacnejšie nemôžem dať“ ap.), že medzitým aj desať poctivých obchodov by bol mohol uzavrieť. U lhospo-

dársky pokročilých národov ani obchodník, ani kupujúci, ani obchodná stránka, ani úradníci nehovoria veľa; ba po stenách anglických a amerických kancelárií nie zriedka sú takéto nápisy: „*When you have done your business, please trot*” (keď ste hotový so svojou prácou, Táčte odísť) alebo: „*We know all about the weater*” (o počasí sme informovaní), alebo: „*We have read pil papers*” (prečítali sme všetky noviny).

Keď v) veľkých knihovniach stojím pred dlhým radom sväzkov kníh svätého Augustína, svätého Tomáša Aquinského ap., vždy sa zamyslím: ako mali títo toľko času, aby napísali takúto fúru kníh, keď nejedon z nich zomrel pomerne mladý a okrem písania mali dost inej práce!

Postojím na pr. nad knihami *so. Tomáša Aquinského*: 34 foliových sväzkov! Ako mohol jedon človek toľkoto napísať, ktorý žil 52 rokov a okrem písania mnoho vyučoval a kázal? A nepísal romány, ale spracoval najťažšie filozofické a teologické otázky.

Kde vzali toľko času? Tam, že nepremárnili ani chvíľku zo svojho života. Kto chce dokázať niečo veľké, nech si soberie všetky svoje sily i v najmenších veciach.

Tajomstvom týchto mužov bolo: dobre vedeli využiť čas. Hodina skladá sa z minút a kto zachráni minúty, zachráni celé hodiny a dni: „*Tempus omnia fert, sed et aufert omnia tempus* — čas všetko prinesie ale i všetko vezme.*” Každú minútu dobre využiť — je veľkým umením. Mal pravdu ten starý rehoľník, ktorý napísal na hamerslebenské pieskové hodiny tieto upozorňujúce slová:

Praeteritum effluxit, nondum venere futura;
Praesens in puncto vertitur, illud habes;
Punctum illud praesentis habes, recte utere; merces
Virtuti, vitio poena superstes erit.

Minuté veci uplynuly, prítomné ešte neprišli;
Prítomnosť obracia sa v jednom bode a ten máš,
Tento bod prítomnosti máš, správne bo užívaj,
čnosť bude odmenená, neprávnosti ostane trest.

A môžeš prísť i na opačnú skúsenosť: práve tí „nemajú času“ na prácu, ktorí ináč nemajú nič čo robiť. Lenivý žiak necháva si na posledný deň a poslednú minútu svoje povinnosti a domácu úlohu zo slovenčiny píše v poslednú noc pred odovzdaním. A pozri sa, kto pracuje najviac pre blahobyt, pre ľudstvo, kto píše najlepšie vedecké diela? Azda tí, ktorí sú zamožní? Ktorých majetok oslobodzuje zpod starostí a tak majú veľa času? Veru, väčšinou nie! Ale práve tí, ktorí sú pripútaní od rána 'do večera k práci. Ozaj: cena času je veľmi veľká.

20 minút-12,000.000 dolárov

Aký cenný je čas? Hľa: dvadsať minút je hodných 12 milionov dolárov. Ako? Medzi New Yorkom a Bulfalom pôvodne obchádzal vlak hlbokú dolinu Tunchannock. Američania neskoršie preklenuli túto priepasť viaduktom, výstavba ktorého stála 12 milionov dolárov a týmto skrátila sa cesta vlaku o 20 minút. Za 20 minút dali 12 milionov dolárov!

Potom naozaj pravdivá je nižšie uvedená veta, hoci hovorí ju Mephistopheles vo „Faustovi“:

Gebraucht die Zeit, sie geht so schnell von hinnen,
Doch Ordnung lehrt euch Zeit gewinnen.

„Užite času, on tak rýchle frčí ztade;
však poriadok vás stoj čo stoj
naučí času zvýšiť ...“

(Prekl. Hviezdoslav)

Dôležité je najmä, aby sme roky mladosti dobre využili na prácu, učenie, lebo tieto roky sú rokmi pre hromadenie duševného kapitálu a vedomosti, príprava na život. Neskoršie musíš vyžiť z toho duševného pokladu, ktorý si si ako mladík nasbieral.

Poistovne za mierne ročné poplatky ochotné sú poistiť na vysoké obnosy dvadsiaty rok neprekročilých mladíkov na staré roky, — dobre vedia, že v mladých rokoch uschované peniaze úrokujú sa dobre cez život. Ale toto isté pravidlo platí aj pre duševný kapitál v mladých rokoch. Kto (naučí sa na pr. v 40. roku svojho života nemecky, podlá ľudského počítania ešte 20 rokov má z neho úžitok; naproti tomu kto v 20. roku, ten 40 rokov, teda nielen dvojnásobne dlhú dobu nemčinu môže používať, ale práve vtedy, keď si volí dráhu, otvára sa pred ním oveľa viacej príležitostí k umiestneniu. Synu, od teba závisí, koľko kapitálu si našporíš! Každá získaná vedomosť v našich mladých rokoch je výborným kapitálom, ktorý bude sa hojne úroľcovať.

Sám ľudský organizmus poukazuje na toto. Neskoršie sa už nemôže človek tak cvičiť ako za mladi: organizmus to už nepotrebuje. Ale neskoršie nemôže sa ani tak učiť ako za mladi, v rokoch duševnej pružnosti. Kto neskončil svoje štúdiá do dvadsaťštyri-dvadsaťpäť rokov, už sotva doštuduje; ochotnosť človeka k učeniu v 25. roku badateľne klesá a potom už rozum radšej sám chce plodiť, ako vnímať. Kto sa teda pred 25. rokom ničomu poriadne, dokonale nenaučil, neskoršie sa už ťažšie naučí.

Nemusím zvlášť prízvukovať, že nechcem od nikoho, aby v práci presilil sa a aby ochorel. Áno, potrebujeme aj odpočinok, zotavenie sa, — ale konajme i to v pravý čas. Nechci pomiešať prácu a zábavu, lebo oboj to bude na škodu. Nech je tvojím tieslom: keď pracuješ, pracuj všetkými svojimi silami.

mi; a keď odpočívaš, využi časté zábavy života — a nemysli na prácu. Len snením a nečinnosťou nezabíjaj nikdy drahý čas!

„Transeunt et imputantur“

Starí predkovia radi písavali múdre vety na veľké stojacie hodiny, ktoré ich mali upozorniť na pomínutelnosť času. Na istých hodinách čítame: *Transeunt et imputantur*; čo znamená asi toto: ubehne každá minútka jedna po druhej, ale z každej máš vydať počet. Nevidíš, ako miznú pred nami hodiny a minúty? Necítiš, že vánok pomínutelnosti ťa šľahá po tvári?

Transeunt et imputantur! Veru, nezaškodilo by mnohým mladíkom, keby si zapamätali toto upozornenie. Sú mnohí, ktorí zabíjanie času považujú za skutočné umelectvo a nevedia, že v mladých rokoch je práca najsúrnejšia; lebo vtedy treba zbierať na celý život.

Y živote mladíkov je istá doba, kedy stáva sa ľahko snivým. Básni o mesiačku, pradie iromán o svojej budúcnosti, jeho fantázia prežíva farebné možnosti, — a pritom zanedbá vážnu prácu. Pravda, k práci by bolo (treba o niečo viacej sily a vôle ako k predstavám, vykresleným v románoch! Takíto smilkovia po celé týždne pradú ďalej predmet niektorého svojho obľúbeného románu, nežné slová šepkajú svojmu hrdinovi a medzitým čas beží ďalej. Blúznenie je nákazou života. Či sa môžeme diviť, keď z toho sentimentálne maľovaného sveta tak ťažko možno sostúpif do vážneho kruhu práce a plnenia povinností? A keď predsa musí pracovať, tak mu to ide nechutne, ako v lete na saniach. Najmä na takýchto vzťahuje sa upozornenie: *Transeunt et imputantur!*

Ked minulosť stane sa prítomnosťou

Prečo nesmieš svoj voľný čas premárniť v nečinnosti alebo v neužitočnej zábave? Už aj preto nie, lebo čas, tuzemský život nie je tvoj! Ten ti bol len vypožičaný a raz musíš z neho presne vyúčtovať. Kedy? Nevieš. Len to vieš, že kedykoľvek môže prísť chvíľka smrti, v ktorej Boh vezme knihu účtovania a tvoja minulosť stane sa na chvíľu zas prítomnosťou. Teda buď pripravený v každej chvíli na skladanie účtov! „Ešte som tak ďaleko od toho“, — vravíš. Nuž, dobre, ďaleko si. Ale každou hodinou sa mu blížiš! A ako ďaleko si? Kto vie. Starý *musí*, mladý *môže* zomrieť. Videl som už 12, 15, 18 i 20 ročných mladíkov mŕtvych.

Prichádza mi tu zaujímavá myšlienka na um. Keby ťa preskúmal lekár-vedec a povedal by o tebe, že budeš žiť ešte osem dní, povedz, čo by si si počal? Ako by si využil tých osem dní? Či by si nemusel veľa zlého napraviť? Mnohých odprosiť? Veľa chýb okresať so svojej duše? Veľa hriechov smyt?

Keby si bol kýmkoľvek, myslím, sotva by bol niekto, kto by týchto osem dní nevyužil lepšie, ako ktorýkoľvek týždeň svojho celého života. Skúsenosť dáva veru za pravdu porekadlu: *Heute rot, morgen tot.* — Dnes zdravý — zajtra mŕtvy.

Prečítaj si len, ako ponosuje sa vo svojich starších rokoch pre stratený čas svetoznámy umelec XVI. storočia *Michelangelo*, ktorý predsa vytvoril toľko čaro-krásnych diel:

„Beda, ach beda mi, ako ma oklamaly
cválajúce dni a zrkadlo,
ktoré tomu, kto zrie mu v oči,
rovno povie, čo je.
Pochodí ako ja, kto stále mešká, váha,

nebadane prehrnul sa nado mnou čas
a dnes-zajtra zobudím sa so šedinami.
Smútok tu už nepomôže, v melčinu
zabrdne úmysel a dobrá rada: a v päťach mi smrf.
Sta nepriateľ k sebe
darmo prelievam všetky slzy,
niet väčšej škody, ako stratený čas."

(Prekl. P. Beňovský)

Alebo prečítaj si tú istú myšlienku v krásnom
vyjadrení *Riickerta*:

„Nie stille steht die *Zeit*, der Augenblick entsdhwebt,
Umd, den du nicht benutzt, dem hast dich gelebt.
Umd du auch stehst nie still, der Gleiche bleibst du
[mimmer.
Uiid wer nicht besser wird, ist schon geworden
[schlimmer.
Wer einen Tag der Welt nicht miitzt, hat ich geschadet,
Weil er versäumt, wozu ihn Gott mit Kraft begmadet."

Čas nikdy nestojí, chvíľočka utečie,
A, jestli ho nevyužiješ, tak si ho neprežil.
Ani ty mestojíš mikdy ticho, rovnaký neostaneš nikdy.
A kto sa nestane lepším, ten sa už stal horším.
Kto deň sveta nezaslúži, už mu poškodil,
Preto že zmeškal, k čomu ho Boh silou omilostil.

„*Vulnerant omnes, ultirna necai*, — každý ich
úder raní, posledný zabije", stojí napísané na iných
starých hodinách. Pomysli si len: aký krátky je život
človeka. Počíta sa priemerne 30 rokov za jedon ľud-
ský život. Maličkosť vo veľkom oceáne času. Zo vš-
tkých narodených detí štvrtina zomrie pred doži-
tím 7. roku; polovica nedosiahne 17. rok; 60 ročných
bude len z každých sto ľudí jedon, 80 ročný len z kaž-

dých päťsto jedon. Každý deň zomrie na svete (aj vtedy, keď nie je vojna!) asá 120.000 ľudí; to je na hodinu 5000 ľudí a na každú minútu 80. Rozmýšľaj len nad týmto vážne: V každej minúte vo dne v noci zomrie 80 ľudí! Hľa, taký krátky je život! Teda, smieš ho prelenošiť?

Zachráň svoj čas, ako len môžeš! Ako smutno znejú slová mudrca *Senecu*: „Veľká časť života ľudí uplynie s tým, že robia zlo, druhá veľká časť s tým, že nerobia nič, a celý život s tým, že robia iné, akoby mali.“ Najmúdrejšie žije ten, kto si myslí, že ustavične zomiera. x\ká vážna myšlienka. Márne by si ťahal nazad ručičky na hodinách; ťahá ich i smrť, ale väčšou silou a beží... a neustále beží čas. Čo sme zo svojho života doteraz prežili, to patrí už smrti. Koľko máš rokov, synu? Šestnásť? Vidiš, už šestnásť tvojich rokov patrí smrti. A koľko ti ešte ostáva? Kto to vie, okrem vševediaceho Boha?! Nuž, práve preto chyt' sa každej hodiny! Minulosť už nie je tvoja a budúcnosť ešte nie je tvoja; len jedno je tvoje: prítomná chvíľa — tú využi! *Teraz* už od teba závisí, aby si na svoje staré roky radostne mohol spomínať na svoju mladosť, strávenú v poctivej, statočnej práci.

Mladíci ča<sto vôbec nešetria drahý čas! Ved' toľko ho je! — vravia. — Keď si pomyslia na možnosti pred nimi stojaceho života, stanú sa ľahkomyselnými, bezstarostnými, omamujú sa myšlienkou, ako keď niekto po prvý raz uzrie šíre more. Hoci každé more má brehy; a nech si akokoľvek mladý, ani more tvojho života nie je nevyčerpatelné. Dnes človek zmerá za sekundu rýchlosť sto a sto kmitov atomov vo farbách, ale *samotný čas* predsa nemôže odmerať, lebo ten aj od toho rýchlejšie beží. „Ved' dnes máme už také jemné hodinky" — nadhodí ktosi. Nie, čas sa nedá zmerať ani najpresnejšími hodinkami, lebo i tie ukazujú, ako rýchlo uteká čas!

Non numerantur...

Z času naša je vlastne len prítomná sekunda.
Preto ju čím lepšie využime.

Dreifaeh ist der Schritt der Zeit:
Zógemd komint die Zukunft herzogen,
Pfeil schnell ist das Jetzt entfliegen,
Ewig still sitelüt die Vergaingenheit.

Trojnásobný je krok času:
Váhavo prichádza budúcnosť,
Rýchlostou šípu odletela prítomnosť,
Večne ticho stojí tu minulosť.

(Schiller)

Hodiny nás klamú: vždy nám začínajú ukazovať čas zo začiatku a s nami zabúdajú, že uplynulý čas sa už nikdy nevráti. Možno, že jediná sekunda, ktorú si dobre nevyužil, bude rozhodujúca v celom tvojom živote. Keď vicinálka len minútu mešká, už môžeš zmeškať spojenie k rýchliku.

„Môj pán každé ráno stratí jednu hodinu a tú potom celý deň nenájde", — vravel raz výstižne istý sluha o svojom, v posteli lenošiacom pánovi.

„Žil 20 rokov" — čítal som na náhrobnom kameni istého mladíka. „Ako krátko žil!" — poznamenáva ktosi pri mne. Krátko? Kdeby! Keď ozaj „žil 20 rokov", totiž keď žil podľa vôle Božej a dobre využil každú svoju minútu, tak i za krátke roky zaplnil veľkú, dlhú dobu. *Non numerantur, sed ponderantur*; Boh nepočíta roky, ale kladie ich na váhu.

„Čo je tajomstvom dlhého života?" „Ako možno dlho žiť?" Takéto a podobné knihy chvátavo čítajú ľudia. A chvalitebné je, že chceme si predĺžiť svoj

i?á

tuzemský život. I ty podnikni všetko v záujme svojho zdravia! Ale nezabúdaj na jednu vec: i najdlhší tuzemský život čoskoro pominie; teda ten robí najmúdrejšie, kto si svojim mravným, tuzemským životom získa právo na večný, blažený život.

Kto myslí i na pominuteľnosť, nebude robiť nesmysly, nepremárni svoj život. Kto myslieva i na smrť, stáva sa stále vážnejším. Pred tvárou smrti zanikne každá nesmyselná márnivosť, každé lakomstvo a úzkostlivá, mizivá starosť.

„Das Sterben ist die grosste Tat für jeden,
Dais Sterben ist die schwerte aller Fethden;
Die grosste Tat: sie gilt dem grossten Lohne,
Der schwerste Kampf: er gilt der schonsten Krone.“

Smrť je pre každého najväčším činom,
Smrť je najťažšia zo všetkých sporov;
Najväčší skutok: platí za najväčšiu odmenu,
Najťažší zápas: patrí najkrajšej korune.

(Weiss: Lebensweisheit)

Pri myšlienke na smrť tak ľahko nám schladne horúca krv; položíme pero a pohľadiac naše zapotené čelo, spýtame sa: „Bože, na ôo je to všetko, toľko behania od rána do noci, tie mnohé starosti, keď na koniec všetkého tohoto stojí hrob?“ A tu ozve sa uspokojujúce učenie Ježiša Krista o živote pozemskom, o živote večnom.

Myšlienka na smrť strašne pôsobí na zamedzenie sebeckta, ale neochromí správnu ľudskú prácu. *Vivit christianus, ut aliquando moriturus, moritur, ut semper victurus.* Kto hľadá i za hrobom život, ten sa smelo pozrie i do očí smrti, lebo vie, že „keď sa i všetko pominie, hodnota čnostného života ostáva na veky“, *omnia cum pereunt, est Dirus sola perennis.*

Tak sme my,
ako tie božie plamene,
ako tie kvety na chladnej zemi,
ako tie drahé kamene;
padajú hviezdy, aj my padneme,
vädnú tie kvety, aj my zvädneme,
a klenoty hruda kryje:
ale tie hviezdy predsa svietily,
a pekný život tie kvety žily —
diamant v hrude nezhmije!

(Sládkovič)

Sotvaže večný život hádže ešte len prvé svoje lúče a umierajúci už v akom inom svetle vidí pred sebou celý svoj tuzemský život! Kiežby nikto nemusel, umierajúc, povedať túto strašnú vetu: „Márne som žil! Márne! Vždy som sa sháňal len za pominuteľnými vecami a teraz s prázdnyimi rukami idem pred tvár spravodlivého Sudcu.“

Mnohí ľudia už takto oplakávali svoj život v posledných minútach a ľahkomyselnosť svojej mladosti; ale takého som ešte nenašiel, kto by bol oľutoval, že vo svojom živote bol poslušným, pobožným synom svojho Boha.

„Ars ionga, vitá brevis“

Nie každé príslovie býva priliehavé, ale staré príslovie: „*Ars longa, vita brevis*, — mnoho treba vedieť a krátky je život“, — je zaiste pravdivé. Ba čo viac, so dňa na deň stáva sa pravdivejším; lebo keď aj priemerná doba ľudského života nekráti sa očividome, ale ríša rozumu so dňa na deň mohutnie. Vždy bude viac a viacej toho, čo bude treba vedieť, k osvojeniu čoho nepostačí krátke trvanie tuzemského života.

„Ale keď nemôžem sa tolko naučiť, najsprávnejšie je: neučiť sa nič“, — ozve sa radostne Jurko Lenoch.

Počkaj len! Práve naopak! Práve preto, že na vydolovanie čaká také nepriehladné množstvo pokladu, ži správne, dobre využi každú minútu! Cez roky tu-zemského života, ktoré zdajú sa byť krátkymi, veľmi veľa vie vykonať ten, kto vie cielavedome hospodáriť s časom.

Pomysli si len na to, že 11a koľko štvrtí hodín, desať minút povedia ľudia: „Ale tých niekoľko minút nestojí za to, aby som sa do niečoho dal.“ Ale keby dali sa do niečoho, koľko cenných hodín, dní, ba týždňov by si s tým získali len za jeden rok. A za celý život! A takto nevyužitú štvrtihodinky nechávajú utonúť v mori večnosti, ktoré nemá brehov. Nikto nevie, koľko času mu stojí v živote k dispozícii; práve preto táto myšlienka nech ťa pobáda čo najlepšie využiť čas.

Kto dobre využije čas, nikdy nevraví, že teraz, v ostávajúcej štvrtihodinke nie je hodno sa do ničoho púšťať. Pravdu má *Goethe*: „Est ist besser, das geringste Ding von der Welt zu tun, als eine halbe Stunde fttir gering halten. — Je lepšie urobiť najnepatrnejšiu vec na svete, ako pokladať jednu polhodinku za maličkosť.“

O niektorom spisovateľovi som čítal, že jeho žena obyčajne štvrtí hodiny meškala s pripravovaním raňajok; on cez tieto štvrtihodinky napísal knihu. „Čas sú peniaze.“ S malými peniazmi si, pravda, nemôžeme nič počať, ale za to ich neodhodíme; môžeme ich uložiť do sporiteľne. Tak aj zlomok času nesmieme premárniť, ale dobre ho využiť. Pravda, i k využitiu drobných časových odrobiniek je treba nielen múdrost, ale zas i pevná vôľa! Ale k tomu zas netreba pevnej vôle, aby si niektorý študent v septembri zarumienil, že od budúceho mája „bude ozaj usilovným chlapcom.“

Využi každý svoj malý čas. Obrát ho na pr. na učenie sa cudzieho jazyka; uvidíš, d po štvrt hodinovom učení denne dosiahneš za niekoľko mesiacov pekného výsledku.

Lahko môžeš cez také zlomky času vykonať také práce, ktorým netreba väčšej pozornosti a ku ktorým nemusíš robiť dlhšie prípravy; na pr. koncipovať list, usporiadať si poznámky, atď. Veľkomestskí študenti, ktorí musia dlho cestovať po električke, môžu zachrániť veľa času, keď čítajú. Ba, ktorých nevyrušuje ulica, ešte vážnejšie môžu využiť tento čas. Sám vidávam častejšie vysokoškolákov po električkách, ako sa učia na pr. anglické slovíčka a pod. Veľmi správne! Mnoho sa dá zachrániť takto ináč zo stratných štvrt hodín!

„Quiet, non otio“

Pravda, musíš si aj odpočinúť, zotavovať sa a vypnúť sa z práce. Vždy napnutý luk stráca na svojej pružnosti. Ale odpočinok nech je čerpaním nových síl a nie lenošenie! *Len ten odpočíva, kto predtým pracoval! Kto odpočíva bez predbežnej práce, ten zaháľa.*

Rimania nad vchodom svojej letnej vily si písali: „Quiet, non otio — Pre odpočinok, nie pre nečinnosť.“ Veru, múdre heslo. Odpočinok a záhalka sú dva pojmy, obapolne vylučujúce sa. Odpočinok nech nikdy neznamená u teba záhalku. Vždy zamestnaj sa niečím! Nemusíš sa práve učiť, ale nájdi si vždy nejaké zamestnanie.

Vôbec nie som proti tomu, keď cez prázdniny dáš pokoj stereometrii a trigonometrii a necháš spať sta-

rého Thukydidu a Euripida, Tacita a Sallustia. Ale.
prečítaj si len, čo hovorí nemecký básnik *Logau*:

Man kann im Ruh' doch etwas tun.
Man kann im Tun doch etwas ruh'n.

1 odpočinok prácou nech je,
A práca niekedy odpočinkom.

Možno nebývaš v peknom hornatom kraji, no, jednako i na takýchto miestach môžeš podniknúť pekné výlety, ktoré nielen telo otužujú, ale občerstvujú i ducha. Keď si v dobre vedenom skautskom oddiele (prízvukujem: *v dobre vedenom*), — táborenie tohoto môže byť cez veľké prázdniny pre teba mimoriadne cenným strávením jednej čiastky prázdnin. Zaoberaj sa ručnou prácou a pod. Teda vychádzka, výlet, ručná práca, čítanie, to všetko je výborným odpočinkom cez prázdniny.

Rob čokoľvek, len *nezaháľaj!*

Teraz, synu, dokážem ti zaujímavú skutočnosť: lenošenie je nebezpečenstvom nielen pre dušu, ale i telo; lenošenie ľahšie načne zdravie ako práca; kto sa teda nudí, skraca si život. Pravda, toto si ani nemyslel! „Veď v nečinnosti si šetríme svoje sily“ — vravíš. Ale dávaj teraz pozor! Kto sa nudí, začne najprv zívať. Kedy zíva človek? Keď krv nemôže voľne prebehnúť cez pľúca. Pre nudu srdce a krvné cievy nepracujú v primeranej miere. Keď nečinnosť dlhšie trvá, v krvnom obehú nastanú poruchy, zažívacie ústroje oslabnú, na základe toho vznikne ochablosť, chudokrvnosť, — slovom v našom riadnom živote nastanú poruchy.

A potom, pozri sa, kedy sa najčastejšie dopúšťajú ľudia krádeží, hriechov, vrážd? Cez svoj voľný čas a nie cez prácu.

Častejšie si mohol skúsiť, že cez školský rok, keď si po krky v práci, oveľa ľahšie je zachovať svoju du-

šu čistú od hriechov a hriešnych myšlienok ako cez prázdniny, keď nemáš súrne práce. Nemčina má jedon a ten samý výraz na slovo „lenivý“ a „hnilý“; oboje je: „faul.“ Akoby chcel povedať: kto lenoší, toho duša nezachramiteľne začína hniť. „*Never to be doing nothing*, — nikdy nebyť bez práce!“ bolo výborným heslom *Waltera Scotta*.

Letné prázdniny túžobne očakáva každý študent, a tí, ktorí pracovali po 10 mesiacov svedomite, si ich právom zaslúžia. Po mnohom učení je konečne voľno, môže sa dlhšie spať, ale nikdy nie v posteli lenošiť. Lenosiť totiž môže len telo; duša neustále pracuje, plodí myšlienky; a keď meplodí dobré semä, vtedy plodí trnie, plevel, burinu. Duša človeka neustále pracuje ako mlyn: keď dobrého zrna nasypeš do nej, namele peknú, bielu múku; keď nič nenasypeš do nej (slovom zaháľáš), mele seba samú.

Nezabúdaj nikdy na radu *svätého Hieronyma*, ktorú dal mladému Nepotiánovi: „*Semper te diabolus occupatum inveniat* — Pokušiteľ nech ťa nájde vždy v práci a vtedy nemáš sa čoho báť. ‘

Keď v záhrade rastie čo len jednoduchá tráva, ťažko sa tam zakorení bodľač, burina; ale tým ľahšie rozrastie sa na zanedbanom mieste, kde vôbec nič nerastie. Keď teda „vôbec nič nerobíš“ cez prázdniny, tvojej duše zmocní sa bodľač a skaza.

Prázdniny sú výbornou príležitosťou k čítaniu. Ale prázdniny sú aj tvrdou skúškou náboženského smýšľania. Vtedy sa dokáže, akou dokonalou je nábožnosť tvojej duše. Cez školský rok, — dkcejúe-nechcejúe, — musíš sa zúčastniť povinnej študentskej bohoslužby, spoločnej sv. spovedi ap. Ale cez prázdniny nesúri, nekontroluje ťa nikto. Keď zanedbáš tieto, nie si charakterným mladíkom.

Hľa, prázdniny sú cennou dobou, hoci zdá sa, že sa cez me neučíš. Ale toto je len naoko. 1 v jeseni sa

„ I

pozdáva, že strom nežije a práve vtedy začína sbierať energiu do budúcej jari. I prázdniny sú takýmto sbieraním, hromadením energie pre prácu na budúci školský rok.

^v **Čo je najťažšie na svete?**

Človek usmieva sa, keď dostane do rúk starú mapu. Vtedy, pravda, boli ešte veľké plochy zeme neobjavené. Na tieto časti kresliči máp s najväčšou spokojnosťou napísali: „*Hic sunt leones!* — Tu sú levy.”

Veru, sú mnohí študenti, ktorí krásne odrecitujú, aké vzácne kovy sú v doloch Rocky Mountain, akí divosi žijú v pralesoch Konga, ale sotva poznajú vo svojej vlastnej duši skrývajúce sa hodnoty a ani poňatia nemajú o tom, aké divé náruživosti bijú sa v idli duši.

Už pohanský *Pythagoras* na srdce kládol učením, aby si dva rázy denne (dopoludnia a odopoludnia) dali tieto tri otázky: „Čo som robil? Ako som robil? Urobil som všetko, čo som mal urobiť?” *Seneca* večer dával si otázky takto: „Ktoré slabosti si liečil vo svojom vnútri? Ktoré chyby si premohol? V čom si sa stal dnes lepším?” Pohanský *Seneca* píše takto: „Mojím zvykom je, že každý deň spytujem seba samého. Večer, keď zhasím svetlo, v myšlienkach prebehnem deň a každé svoje slovo a každý svoj skutok dávam na váhu.”

Len ten si vie rozkázať, kto je pánom seba samého, kto pozná seba samého. Rušňovodič je len vtedy pánom stroja, keď do poslednej šróby pozná, vie, aké napnutie vydrží kotol, ako sa má zaobchádzať s prichlopkou atp.

Ale vieš, prečo sa ľudia neradi zahľadia do svojej duše? Boja sa pohľadu na množstvo chýb, slabostí, sebeckosti. Azda už aj ty si bol v takejto situácii. Konal

si skutky a hovoril si o veciach, za ktoré ťa ľudia pochválili; ale keby si sa bol úprimne zamyslel, bol by si videl, že hovoril si to z márnivosti, konal zo sebec-kosti alebo nerobil z tvrdohlavosti. Kto nepozná svoju dušu, veľmi rád svaľuje všetko na iného. „Všetko márne, nemám šťastia!“ — ozve sa študent po nedostatočnej; ale keby chcel byť úprimný, povedal by: lenivý som. „Doma ma vždy znepokojujú!“ — hovorí druhý; ale správne by mal povedať: Druhý raz nebudem taký odporný, vrtošný. Nad delfským kostolom nie nadarmo stál nadpis: „Poznaj seba samého!“

Gréckeho mudrca *Thalesa* sa raz spýtali, čo je najťažšie na svete. A mudrc odpovedal takto: „Najťažšie je poznať seba samého; najľahšie je haniť iných.“

Spoznať seba je ťažká, ale neodpušiteľná úloha!
Preto často si dávaj takéto otázky: Aká je vlastne moja prirodzenosť? Aké túžby, sily, snahy javia sa vo mne? Inému sa táto kniha, tento spev, táto hudba páči; mne ktorá? Jemná, alebo energická? Vážna, či veselá? Akí sú iní v spoločnosti; aký som ja? Bojazlivý? Neobratný? Čím sa zaoberám najradšej? Hodno na to venovať toľko času, azda i peňazí? Načo ma stvoril Boh? Veď on vytýčil každému určitý cieľ, — mne aký? Akú zvláštnu silu, náklonnosť vstúpil do mňa? K čomu mám najrviacej vôle? Čo sa mi darí najlepšie? Ktoré čnosti a dobré vlastnosti mám? Len tak málo? Koľko chýb mám? Tak veľa? A pod.

Povedz mi, kto ti imponuje, za koho sa oduševňuješ a ja ti poviem, kto si. Keď obdivuješ boháča: si hmotárskeho smýšľania. Keď tlačíš sa do spoločnosti vysokopostavených a tí ti imponujú, si márnivý, cti-baižný. Keď tvojím ideálom je poctivý, charakterný človek, i ty si takým. Hľa, ten mladík, ktorý si s časom na čas predkladá sebe podobné otázky, pomaly, po rokoch, príde so sebou na čisto; na čisto s poslaním, a po matúre nebude mu ťažká správna voľba povolania.

All right?

Na veľkých oceánskych parníkoch večer, keď cestujúci idú na nočný odpočinok, bystrozraký námorník vyjde na sfažeň a keď sa skúmavým zrakom rozhladí po nepriehľadnej hladine mora, a pomalým, zdĺhavým hlasom zavolá: „*All right!* — Všetko je v poriadku“, vtedy cestujúci spokojne môžu ísť na odpočinok. Takémuto skúmavému pohľadu venuj i ty, synu, každý večer niekoľko chvíľ v spytovaní svedomia.

Každý prístroj, v ktorom chceme nahromadiť elektrinu, musíme najprv izolovať, lebo inak elektrický prúd roztratí sa. I svoju dušu musíš izolovať od víriacich sa vln sveta a večer spokojne rozmýšľať, posvietiť do duše. Kde nesvieti slnko, tam bujnejú huby a stonohé červy. Skôr ako ideš na odpočinok, cez večernú modlitbu zastaň, prebehni v myšlienkach prešlý deň a polož si otázku: All right? Je všetko v poriadku? Čo som robil dnes? Čo som zameškal z toho, čo som mal urobiť? Všetko som urobil dobre? — A keď spoznáš, že veru v tom alebo inom si chybil, spáchal hriech, pozdvihni stvoje oči k na kríži visiacemu Kristovi: Pane, chybil som. Odpusť mi. Zajtra to už nebude tak.

Veľký syn Severnej Ameriky *Benjamín Franklin*, vynálezca hromosvodu, s veľkou vážnosťou usiloval sa vytrhať zo svojej duše každú malú chybu. Veľmi dobre vedel, že aj maličkosti veľkú moc majú nad nami a preto zhotovil si zvláštnu tabuľku, na ktorej každý večer kontroloval svoje denné skutky; tešil sa víťazstvám a oplakával svoje chyby. V trinástich bodoch sbnnul čnosti, podľa ktorých sa potom každý večer kontroloval. Boly to: miernosť, mlčanlivosť (vyhýbať sa zbytočným rečiam), poriadok, odhodlanosť, sporiivosť, usilovnosť, úprimnosť, spravodlivosť, zdržanlivosť, čistota, duševný pokoj, mravnosť, pokora.

„Tak som si želan žiť, — píše o sebe, — aby som sa nikdy nedopustil nijakej chyby; zaumienil som si, že budem boriť sa s každou slabosťou ... Keďže som vedel, alebo aspoň som si myslel, že viem, čo je dobré a čo zlé, nemohol som si predstaviť, prečo by som nemohol robiť vždy dobré a strániť sa zlého.“

Bol k sebe veľmi prísny; každý deň malými krížikmi si zaznačil do tabuľky, keď previnil sa proti niektorej čnosti. Jedna jeho týždenná tabuľka vyzerala na pr. takto:

	Ne- dela	Pon- delok	Uto- rok	Streda	Štvr- tok	Piatok	So- bota
Miernosť							
Mlčanlivosť	+	+			f		
Poriadok	+	+	+		+	+	+
Odhodlanosť					+	+	
Sporivosť		+				4-	
Usilovnosť			+				
atď.							

Či by si za niekoľko rokov i ty nemohol takto uskutočniť túto výbornú metódu sebvýchovy? I keď sa ti pozdáva, že táto tabuľková kontrola je ťažká, aspoň na *denné spytovanie svedomia, spojené s večernou modlitbou, nikdy nezabudni!*

Keď prezidenta Spojených štátov severoamerických pochováajú, vo chvílke pohrebu zastaví sa všetko na päť minút. Rušné obchody zavrú, rýchliky na otvorenej trati a ľudia na uliciach zastanú... Na päť minút všetko stíchne, aby pamätalo sa ma veľkú udalosť. A výchova vlastnej duše je tiež taká dôležitá, aby si jej večer rozkázal na niekoľko sekúnd pokoja; uzavri sa od vonkajšieho sveta a vážne spytuj svoje svedomie!

Pravda, buď k sebe neúprosne úprimný; človek nikoho tak ľahko nesklame, ako seba samého. Čože u-zrieš v hĺbke svojej duše?

Veru, často prekvapujúce veci. Keď vieš byť k sebe úprimným, neraz musíš urobiť také priznanie, ako *Franklin* po vážnom spytovaní svedomia: „S prekvapením som badal, že mám oveľa viac chýb, ako som si myslel; ale mal som to zadostučinenie, že postupne ich ubúdalo. Veru, často som padol do pokušenia, aby som nechal vec tak (každodenné spytovanie svedomia); zdalo sa, ako by takáto svedomitá presnosť, ktorú som si od seba požadoval, bolo puntičkárstvom v mravných veciach. No, jednako som v tom pokračoval. A hoci som sa nedostal k plnej dokonalosti, za ktorou som sa s takou oduševnenosťou hnal, ale ostali som od nej veľmi ďaleko, predsa svojimi snahami stal som sa lepším a spokojnejším človekom, ako by som bol býval bez toho.“

I ty badáš, na pr. na sebe, že svojou prirodzenosťou rýchle sa nahneváš, máš náklonnosť k lenivosti alebo k luhaniu, k vysmievaniu sa ap. Ale teraz neuspokoj sa tak, ako mnohí robia: „Všetko márne! Už je to tak. Toto je, prosím, moja prirodzenosť! Na tomto nedá sa nič meniť!“

Počkaj len! Veď práve tu sa začína práca výchovy. Je pravda, prirodzenosť nemožno potlačiť, násilím zničiť, ale hej, dá sa zošľachtiť, pozdvihnúť, vychovať. Môžeme sa cvičiť v takých čnostiach, ktoré stoja v protive s našimi chybami a pomocou tých môžeme si získať poriadok medzi našimi neporiadnymi pudovými náklonnosťami.

Drž sa určitého pravidla aj vo výchove svojej duše: najprv bojuj proti takým chybám, ktoré konáš plne so slobodnou vôľou, jasným rozumom a napriek hlasnému protestovaniu svojho svedomia. Keď si s tými v poriadku, vtedy proti menším nepozornostiam

a prenáhleniam, a keď si i tu zvíťazil: vtedy proti drobným nedokonalostiam.

Kto nevie sa opamovať, nie je hotovým charakterom. Ale i to je jasné, že k opanovaniu v prvom rade potrebné je sebapoznatie. Aké napätie vydrží kotol? Kolko kuriva potrebuje? Ktorý ventil treba najčastejšie upotrebiť? Na ktorom mieste sa už zodral stroj? Kde ho musíš najviacej olejovať? — pravda, na tieto otázky môže odpovedať len ten strojník, ktorý dôkladne pozná svoj stroj. Preto veľmi odporúčam, aby si hľadal odpoveď nielen na túto otázku: „Ktoré hriechy som dnes spáchal?“ (veď chvalabohu, mnohí chlapi žijú po mesiacoch bez hriechu), ale takéto otázky si daj: „Ako som mohol byť taký zbabelec, že z bojovosti som zaprel svoju tú alebo inú vznešenú zásadu? Ako som mohol byť taký bezohľadný, že k vôli známym urážlivo som sa vyjadroval o svojom priateľovi? Čo dobrého som mohol dnes vykonať a predsa som to zameškal? Y čom by som mohol byť prívetivejší, presnejší, sebaovládanejší, uznanlivejší? Pracoval som niečo pre rozšírenie ríše božej? (či už na svojej duši, alebo na dušiach iných) atď.“ Z týchto niektoré nie sú hriechom, ale predsa je to taká nedokonalosť, že môže zohaviť tvoju dušu.

Len neboj sa vstúpiť do hĺbky svojej duše, i keby si tam objavil hemživý krdeľ odporných stonožcov. Čím viac ráz zasvietiš na ne reflektorom sebaškximania, tým rýchlejšie zmiznú.

Správne denné spytovanie svedomia nepozostáva teda len z toho, aby sme zúčtovali so skutkami uplynulého dňa, ale aby sme sa usilovali pri každej chybe objaviť aj *príčinu*. Nielen spoznať nehodu, ale usilujem sa odpovedať i na túto otázku: Čo môže byť príčinou toho, že som zaprel svoje lepšie presvedčenie? Musíme prísť na koreň a zničiť ju.

A vtedy prídeš na zaujímavý výsledok. „Dnes som sa toľko ráz nahneval.“ Prečo? Raz, že mi nechcu-

tilo niečo pri obede a musel som to zjesť; potom ma vyrušovali v odpoľudňajšej hre, aby som sa už išiel učiť; potom som nenašiel svoj slovník a daromné som poodhadzoval svoje knihy. Čo oľutuješ v takomto prípade? A čo si zaumieniš, že na čo si dáš pozor? To, že si sa hneval? Kdežeby! To, že si *rozmazaný a poodlný!* Tu je koreň chyby, toto musíš vykoreniť.

„Dnes som sa veľa hneval.“ Prečo? Istý môj známy vyzradil doma, že som zle odpovedal z algebry; potom na ulici sa mi akýsi učeň posmieval. Čo oľutuješ? To, že si sa hneval? Nie! Ale to, že si *lenivý a sebecký!*

A tak ďalej s každou chybou. Vždy prísť, vždy natrafiť na koreň a potom ho vytrhať.

U niektorých chlapcov je chybou, že výchova charakteru nejde raz-dva. K tomu by sa dal ešte získať, aby vzletne sa rozhodol: „Nuž, od dnešného dňa budem charakterný!“ Ale na tú drobnú, malú, neustálu jednoduchú prácu, ktorá smeruje k výchove charakteru, na tú sa už neodhodláva.

Veru, tu nepomôže veľké odhodlanie sa, len každý deň získané malé víťazstvo.

Ešte úspešnejším bude spytovanie svedomia, keď príduc na korene chýb, vyberieš si najväčšiu chybu a po niekoľko mesiacov (boríš sa hlavne proti tej).

Najdôležitejšou úlohou je zistiť, *ktorá je tvoja najväčšia chyba?*

Pamätáš sa, čo vravel Goliát židovskému táboru? „Vyberte si jedného človeka a ten nech príde so mnou zápasíť. Keď ma premôže, budeme vašimi poddanými, keď ale ja zvíťazím, vy budete našimi poddanými.“ Nuž, takýmto Goliátom je i tvoja hlavná chyba. Len tú premôcť! Ostatné už ustúpia.

Každý mladík má istú hlavnú chybu, z ktorej potom pochádza každá jeho krehkosť. Jedon je prchký, druhý ľahko lúha (alebo len „preháňa“, „zväčšuje“),

tretí je veľmi pohodlný, lenivý, štvrtý veľmi citlivý
a p"

Nuž, chyt' sa tu nápravy! Vypovedať vojnu proti svojej hlavnej chybe! A byť neúprosným! Každé ráno v modlitbe zastaň na chvíľu, — a keď máš bojovať proti rozčúleniu, — v určitej forme si rozmysli (pravda, postačí na to niekoľko sekúnd), že dnes kedy sa môžeš ocitnúť v takom položení, v takej situácii, keď sa ťa zmocní (v škole, cez prestávku, za hry, doma medzi bratmi). Teraz si pevne zaumieň: „Stoj čo stoj, ale dnes vytrvám bez grobianstva a prchkosti. Bože, pomôž mi v tom!“ Cez deň potom pousiluješ sa niekoľko ráz obnoviť túto vznešenú odhodlanosť. Večer, cez modlitbu spytuješ svoje svedomie: ako sa ti podarilo zachovať túto odhodlanosť. Nepodarilo sa ti? — Zajtra budem pevnejším. Podarilo sa ti? — S radosťou poďakujem sa Pánovi.

V niektorých kláštoroch je vo zvyku i vzájomné spytovanie svedomia. Rehoľníci v určitý deň sídu sa a rozpovedia, aké chyby zbadali jedon na druhom. Tento účinný prostriedok môžeš i ty upotrebiť, keď máš jedného dôverného priateľa. Ostré oko iných môže na nás objaviť i tam škvrny, kde azda naša sebaláska ukazuje všetko snehobielym. Len teš sa, ak máš takého dobrého priateľa, ktorý ťa s úprimnou láskou upozorňuje na chyby.

Pri nohách Pánových

Táto kniha blíži sa už ku koncu a zaiste diivíš sa, že keď som už nastolil každú myšlienku o výchove charakteru, celkom na koniec som nechal poukázanie na najdôležitejší prostriedok výchovy charakteru, a to: *na nasledovanie Ježiša Krista, nedosiahnutelného vzoru každého ľudského charakteru.*

Mýlil by si sa, keby sá myslel, že som to nechal na koniec. Potreba lásky Božej, odporúčanie hlboko náboženského života skrýva sa za každým riadkom tejto knihy. Ale obsírnejšie som preto nepísal tu, lebo po „Charakternom mladíkovi“ nasledujú dva sväzky „Nábožného mladíka“, ktoré budú sa zaoberať len s pomerom Boha a duše mladíka.

Celkove mohol si vycítiť z každého riadku tejto knihy, že vytvoriť správne zásady, tých sa pevne pri-držiavať, totiž byť „charakterným“, najľahšie je na základe náboženskom. Všade si mohol čítať v tejto knihe, aby si si vybral určitý smer, životnú zásadu, cieľ, svetový názor a podľa toho sa držal. To je línia môjho života a od tej ma neodvrátia ani moje čítanie, ani moji priatelia, ani navštívenia! Pekný, blažený život, viem, budem mať len vtedy, keď podľa svätého Pavla stanem sa „*vinc-tus Christi*“, totiž keď pripú-tam svoju vôľu ku Kristovi.

Opravdu pevným charakterom môže byť len ten, kto korení v Bohu a na Nom si stavia celý svoj život. O takomto platia krásne slová *Arndtn*:

Vor Menschen ein Adler, vor Goit ein AVurni,
So stehst du fest in Lebenssturm.
Nur wer vor Gott sich fiihlet klein,
Kamn vor den Menschen mächtig sein.

Pred človekom si orlom, pred Bohom si červom,
Tak stojíš pevne v búrkach života.
Len ten, ktorý pred Bohom cíti sa byť malým,
Môže byť pred človekom mohutným.

Najmocnejším krýdlom vôle je modlitba a naj-mocnejším faktorom výchovy charakteru je nábožný život, lebo nikde nenájdeme také pevné vytýčenie cieľu a pobádanie k sebaučchove, ako už v prvých riadkoch katechizmu: „Preto sme na zemi, aby sme

Boha spoznali, milovali, Jemu slúžili a tak spasení boli."

O toľko napreduješ po ceste charakteru, o koľko sa ti podarí so dňa na deň pripodobniť svoju dušu k nádhernému ideálu, k Pánu Ježišovi.

Gaudeamus igitur ...

„*Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus* — Tešme sa, kým sme mladí!" — hovorí stará študentská pieseň. A má pravdu. Čistá radosť je i prostriedkom upevnenia vôle. Je prameňom energie, odoháňateľom hriechu. Čo vykonávaš s chuťou, ide veľmi ľahko.

Lust und Lieb' zu eimem Ding
Machen alle Miih' gering.

Vôľa a láska k veci
Robia všetky ťažkosti malými.

Radosť je slnečným lúčom; zo slnečného lúča pučí životná sila. A slnečné lúče odoženú hnilobu, pieseň, ba i dusný vzduch; a ušľachtilá radosť nedá možnosti prehovoriť na hriechy svádzajúcim, podriadeným pudom.

Len na jedno si dávaj pozor, synu: na to, čo pokladáš za radosť. Je zvláštne, že nakoľko je pochopenie ľudí v tejto otázke rozdielne. Sú takí, pre ktorých radosť je opojenie vínom, radosť je kaviareň, ustavičné zábavy, korzovanie, hulákanie ap. Ale teba poznám, si inakší. Pre teba nech znamená radosť od vtáčieho spevu ozývajúci sa les, kvetnatá lúka, dobre vykonaná povinnosť a po nej bezstarostná hra a všetky (tie drobné príležitosti, s ktorými, — ako s krásnymi kvetinami lúka, — je popretkávaný život mla-

díka, ale z ktorých vybrať med drobných radostí je jedna z najkrajších úloh umenia života.

Opravdivá radosť môže prameniť len z čistého svedomia. Koho svedomie pre niečo hryzie, darmo si vnucuje dobrú vôľu. Kto by hľadal radosť v hriešnych veciach, nech si prečíta nápis na náhrobnom kameni v bolognanskom cintoríne: „*O quam fragilis, nosce teipsum, ruit voluptas* — Nauč sa len, akou pomínelnou je každá rozkoš.“

S takou mládežou, ktorej imponuje opilstvo, do rána trvajúce zábavy, spanie do večera, daromné rozhadzovanie peňazí, veru, nepričiníme sa o náležitý rozvoj našej drahej vlasti! Pohanský Seneca vyčítavo zisťuje, že sú v jeho dobe niektorí ľudia, ktorí si zameňujú deň s nocou a oči ťažké od opilosti predošlého dňa neroztvoria skôr, ako sa priblíži noc: „*Sunt, qui officialucis noctisque perveriterint, nec ante diducant oculos liesterna graves crapula, quam adpetere nox coepit.*“ (Epist. mor. 205). Nevie, či by to nemohol povedať dnes o mnohých mladíkoch!

Veľa opravdivej, čistej radosti, vznešeného oduševnenia, mnoho drahého času a iným zarobené peniaze premárnia takí polutovaniahodní mladíci, ktorých študentské roky uplynuly v samých, do rána trvajúcich zábavách. Kto by len mohol povedať, koľkí nádejní mladíci prepili svoje nadanie cez roky, kým navštevovali univerzitu! Na to, že mladík, holdujúci pijatyke, i mravne klesne, poukázal už *svätý Hieronym*, keď písal: „*Vinum et adolescentia duplex incendium voluptatis* (Epist. ad Eust.) — Víno a mladosť je dvojitém rozbúrením túžby po rozkošiach.“ Preto napísal na náhrobný kameň bývalej slávnej rímskej ríše *Salvianus*: „*Sola nos morum nostrorum vitia vicerunt* (De gubernatione mundi 1, l. c. 23.) — Príčinou nášho pádu bola len nemravnosť.“

Nerozumej ma nesprávne! Nechcem, aby si bol mrzutý, smutný! Kdežeby! Buď veselým, plesajúcim,

usmievajúcim sa mladíkom; len nie ľahkomyselným, plytkým, ustavične zabávajúcim sa, nehodnotným švihákom! Nehovorím, aby si vždy hľadal nebezpečenstvo; ale ani to nechcem, aby si začal bojzливо písať, keď ostaneš sám v tmavej izbe. Nechcem, aby si bol akrobatom, ale teším sa, keď sa rezko obraciaš vo vode. Nevravím, aby si chodil hore-dolu so zachmúrenou tvárou, ale želal by som si, keď sa usmievaš, aby si sa vedel usmievať vždy z *čistého srdca!*

Teším sa tomu, keď vídavam dobre naladených, veselých chlapcov a bojím sa, keď stretávam sa so smutnými, nečinnými, predčasne dospelými mladíkmi. Chlapcom, ktorí smutne sedia v kúte, je choré alebo telo alebo duša. Buď teda vždy dobre naladený, usmievavý mladík, ktorý si i rád zanôti. Možno niekedy z pozornosti k iným i navonok vynútiť dobrú náladu, i keď ti vraj vnútri srdce krváca, — ale toto už nie je jednoduchá sila vôle. A ešte viacej imponuje tá vôľa, keď vieš v sebe vyvolať vnútornú radosť a spokojnosť i vtedy, keď by si sa najradšej zarmucoval. Zarmucovať sa! Nie! To nedovolím! Smútok nie je mojím živlom. Veď musím mať toľko sily vôle, aby som barometer dnešného dňa, — aké počasie má byť v mojej duši, — napravil! Zarmucovať nebudem sa nikdy!

Nikdy? A keď som vykonal zlé? Keď som spáchal hriech? Keď cítim ľútosť pred spoveďou? Ani to nebude len zarmucovaním, lebo z tejto pôdy by nepučil nový život; ani to nebude bezvládne bedákanie, ale hneď medzi slzy ľútosti vmiešajú sa dúhové lúče radosti z nového, vzácnejšieho a lepšieho života.

Mladosť moja, vráť sa ešte na slovo.. •

Je zaujímavé, že dospelí na nič tak pekne nespomínajú, ako na svoju mladosť. Vážni ľudia hneď sŕt dojatí, keď spomenú sa ich mladé roky.

Čo je príčinou toho? Iba to, že mladé roky sú najkrajším obdobím ľudského života. Pozri sa na vzrastajúci strom, ako sa v ňom napínajú energie vzrastu a zdravia! Pred dušou mladíka objavujú sa so dňa axa deň novšie a novšie oblasti z veľkého sveta, jeho predstava je čerstvá, pamäť bystrá, teší sa z prítomnosti a ustavične maľuje pred sebou obraz budúcich nádejí. Opravdivý rozrastajúci sa strom v máji, posypaný kvetinami!

Ale pekná je mladosť i preto, že sa jej duše nedotkly tisícere starosti života. „Ale, kdežeby som nemal starosti! — ozve sa niekto. — A logaritmy alebo slovenská kompozícia?!“ — Keby si, syn môj, len toľkoto starostí mal v živote! Ale dobre je tak. Máš právo na to, aby tvoje mladé roky nestrpčovali iné starosti.

Pod bezstarostnou mladosťou nemyslím bezmyšlienkovitosť! Bohužiaľ, sú mnohí, ktorí pod bezstarostnosťou rozumejú bezmyšlienkovitosť. To sú tí, ktorí nevyužijú dôkladne svoju mladosť a ľahkomyselnou márnivosťou márnia svoje nikdy nemavrátiace sa roky. A kto svoju mladosť nevyužije podľa plánov Božích (aby bola prípravou na plodný mužný vek), toho mladosť je len smutný sen na úsvite života, za ktorým potom v mužnom veku nasleduje krušné prebudenie. Pamätaj, že „ako kvet alebo víchor, tak rýchlo sa minie naša mladosť — *ut flos vel ventus, sic transit nostra iuventus.*“

Dobre viem, že „i svätý padne sedem ráz denne“ a veru, mladíci padajú v mravnom živote. Je to smutný osud, ale ľudský osud. Ale toto nie je ešte skazená mládež. A ohľadom charakteru obávam sa len o toho, ktorý cúvne pred zlými náklonnosťami, ktoré pustošia v každom človekovi: ktorý vie o sebe, aká nedokonalá je jeho duša, ale nepohne ho to; kto neberie vážne seba výchovu. Mojm ideálom je „charak-

terný mladík". Ten mladík, ktorý vie sústrediť svoju silu vôle, ktorý vie rozkázať svojim mysľom, ktorý vie premôcť zbabelosť. Ten mladík, ktorý vie hodnotiť svoju jedinú, nesmrteľnú dušu a vie boríť sa za jej čistotu. Ktorý vzdeláva svoj rozum, vzdeláva svoju dušu a aj po mnohých učeniach vie usmievať sa sťa zlaté lúče ožiarujúceho slniečka. *Mojím ideálom je mladík, ktorý, keď sa učí, je najusilovnejší, keď sa modlí, najvrúcnejší a keď zabáva sa, najveselší.*

Ty akým chceš byť?

v **Čím chceš byť?**

Čím chceš byť? Prvú chvíľu si azda myslíš, že zarújiam sa o tvoju voľbu povolania. Teraz nie. Nepýtam sa ťa, či budeš lekárom alebo obchodníkom, inžinierom alebo kňazom, advokátom alebo remeselníkom. Kdekoľvek ideš, kdekoľvek ťa vedie vôľa, povolanie, okolnosti, pre spoločnosť ľudskú je to asi jedno. Ale to je už nie jedno, že kdekoľvek raz ideš, aby si tam bol *celým človekom* a plnil svoje povinnosti!

Keď sa ťa teda pýtam pri lúčení, čím chceš byť, pýtam sa ťa vlastne, či si už rozmýšľal nad tým, aký cieľ, aké poslanie má človek tu na zemi. Lebo na svete má všetko, i najmenší prášok, svoj cieľ, význam a úzku súvislosť s celým vesmírom. Tento cieľ, túto súvislosť v istých prípadoch ťažko možno vidieť, ale za to je ona na celom svete.

Len človek by nemal cieľa? Má, a aký nádherný!

A čo je to? Čo je tvojím cieľom? Velebenie Boha a blaženosť seba samého.

Čo to znamená? To, že každú svoju silu musíš vyvinúť, len aby si svoju podstatu, obsah života v plnej celosti mohol uskutočniť. Inými slovami, že musíš sa stať charakterným mužom. Charakterným katolíckym

mužom. Charakterným katolíckym slovenským mužom.

Kto je charakterným mužom? Ten, kto vie sa tvrdo postaviť proti mravnej skazenosti.

Kto je charakterným katolíckym mužom? Ten, kto v tomto klamlivom svete, v ktorom každý ukazuje iné a chce vyzerat' inak, ako akým vo skutočnosti je, usiluje sa vytvorit' zo svojej duše opravdivú hodnotu, neohrozený charakter.

Kto je charakterným katolíckym slovenským mužom? Ten, kto nie ústami, slovami, nie bitím sa v prsia, ale poctivým životom a neohrozeným plnením povinností slúži svojej vlasti.

Slovenskí mladíci! S nezlomnou energiou svojich mladých duší pracujte na tom, aby sa z vás stali takíto opravdiví, katolícki slovenskí m/užovia!

Mohutný národ staroveku vystaval v Ríme krásny chrám, nazval ho „Pantheonom“ a sniesol do neho všetkých bohov podmanených národov. Čudné modly boli v tomto umeleckom chráme na počesť „všetkým bohom“ a nádhera korintských stĺpov čudnó vynímala sa zpomedzi pokladov vtedajšieho kultu: bolo tu badať znamenie neurčitého šmátrania ľudskej duše.

Jedného dňa, na začiatku IV. storočia po Kristovi, prišli cudzinci do Ríma: z ďalekých krajín došli návštevníci. Zašli aj do Pantheonu; ako pozreli sa po rozličných modlách, akýsi smútok zmocnil sa ich duší; jedon z nich vzal svoj malý kríž a položil ho medzi mohutné sochy modiel. Spoločnosť pomaly odišla...

Pozri sa, syn môj, toto je obraz boja dnešného kresťanského mladíka v Pamtheone moderných modiel. Keď vystúpiš zo školy a vkročíš do života, pocítiš, že tvojej duše chce sa zmocniť moderné pohanstvo a zbadáš, že v tejto ruvačke a honbe dnešného sveta ocitáš sa v pohanskom Panthone, kde pred veľkými modlami holdujúc, koiia sa ľudia, — len pre uctie-

vanie opravdivého Boha je čím ďalej tým menej miesta.

A chcejúc-nechcejúc i ty musíš vstúpiť do tohoto moderného pohanstva. Musíš vstúpiť do tohoto Pantheonu; ale preto nemusíš a *nesmieš sa stať pohanom*. Keď ty, drahý syn môj, tam budeš nosiť pri sebe kríž Ježiša Krista a v jeho duchu budeš žiť i v dnešnom svete, vtedy i ty položíš kríž do svojej malej spoločnosti, medzi svojich známych, priateľov; neskoršie v úrade, v živote. Takto budeš dávať svetlo, radosť a príklad; takto sa potom staneš z „charakterného mladíka“ „charakterným mužom“.

Smutná silvestrovská noc

Nezabúdaj teda, synu, na tú myšlienku, ktorá hovorí k tebe z každého riadku tejto knihy: v tebe je cenný a ničím nenahraditeľný poklad: tvoja jediná, nesmrteľná duša. Úlohou tvojho tuzemského života je aby si ju obohatil čím krajšími a vzácnejšími vlastnosťami. Každý z vás bude mať život večný taký, s akou vážnosťou pracoval na zdokonaľovaní svojej duše za tuzemského života.

Poznáme zaujímavú rastlinu. Je to agave. O tejto rastline hovoria, že kvitne iba raz za sto rokov, ale jej kvet je jedinečne krásny! Sto rokov chystá sa na tento krásny deň, pomaly zbiera sily, nezbadane pripravuje sa na veľkú úlohu, aby, keď nadíde doba rozkvitnutia, bola čím krajšou.

Drahý synu! I ty musíš byť takouto kvitnúcou agave. Musíš na tento jediný cieľ vynaložiť všetky svoje sily: i ja musím vykvitnúť v pevný charakter! Som vyrástajúcim stromkom! Som rozvíjajúcim sa púčkom! Cez svoje mladé roky neprestajne pracujem na svojej duši: odpilujem divé výhonky, zbieram

sily, aby bol zo mňa charakterný mladík a ipotom charakterný muž!

Telo musíme podrobiť vôli duše. Táto práca stojí veru veľmi mnoho sebaobetovania. Žiadosti tela nesúhlasia so šľachetnými snahami duše a preto vznikne boj. Boj duše za slobodu! O tom je reč, kto má byť pánom v mojom dome: duša, či telo? O tom je reč, kto má rozkazovať: pán, či sluha? O tom je reč, kto má stáť na lodi pri kormidle: kapitán, či kurič? O tom je reč, kadiaľ má plávať loď môjho života: či medzi skalami a melčínami, alebo rovno k prístavu? A napokon o tom je reč, kde má pristáť tá loď: či na brehoch večnej spokojnosti, či pri bezmádejnosti životného zatratenia?

Nuž, za takéto ciele je ozaj hodno bojovať!

Znamenity spisovateľ *Jean Paul* dojemne opisuje duševný stav istého človeka — stroskotanca na lodi svojho života.

Y silvestrovskú noc uvažuje pri okne svojej izby istý starec; zarazenými očami hľadá na ligotajúce sa, hviezdnaté nebo a na bielou, snehovou prikrývkou pokrytú zem. Niet na tejto zemi ešte takéhoto stenajúceho srdca a beznádejnej duše, ako je práve jeho. Hrob sa pred ním už-už otvára, so dňa na deň lepšie cíti, že blíži sa koniec, a on, hrôzou utrápený, badá, že jeho život bol len dlhou reťazou hriechov, múk, omylov a chorôb. Ako pokúšajúci duchovia, tak objavujú sa pred jeho duševnými očami jarné dni jeho mladého života, krásne májové ráno keď ho otec po prvý raz pustil na cestu do neznámeho sveta, a tá osudná chvíľa, v ktorej on, nádejný mladík, namiesto hrboľatej, ale svedomie uspokojujúcej cesty čnosti, vykonávania povinností a poctivosti, nastúpil na cestu, ktorá sľubovala veľa: telesné pôžitky, rozkoše; splnila, ale veľmi málo a strhla ho do priepasti. Ticho zaplače — do tmavej noci: „Kiežby vrátili sa ešte raz moje mla-

dé roky! Bože, postav ma ešte raz na rozcestie, aby som si mohol vybrať správnu cestu!"

Žalobou kvíliaceho starca bez odpovede necháva hlboké ticho zimnej noci. On už nemá možnosti si vybrať . . .

*

Ale ty, synu môj, stojíš ešte pred rozcestím. Ty si ešte môžeš vybrať správnu cestu.

Nebud' jarou — bez kvetu!

Nebud' nočnou oblohou — bez hviezdy!

Nebud' mladíkom — bez vznešených ideálov!

*

Môžem si vybrať?

Hej, vyberiem si správnu cestu!

Chcem byť „charakterným mladíkom!"

Budem žiť takým životom, aby moje vznešené¹ skutky, slová a myšlienky radostne krúžily okolo mňa, sťa štebotavé vtáčky! Chcem cítiť, ako ma vinie k sebe s odmeňujúcim bozkom môj najlepší Priateľ, môj Pán, môj Boh: Ježiš Kristus! *Áno, stanem si k Nemu, budem Ho nasledovať a ostanem Mu verný navždyt*

Navždy! Naveky!!

Obsah:

Regulus v Kartagu	— — — — — — — — — —	7
Kto je charakterný mladík?	— — — — — — — — — —	12
Vychovávaj sám seba	— — — — — — — — — —	14
Ein Herz von Erz — srdce z ocele	— — — — — — — — — —	15
Epiktetove slová	— — — — — — — — — —	17
Moc veľkého cieľa	— — — — — — — — — —	18
Energia	— — — — — — — — — —	20
Voľnosť	— — — — — — — — — —	2 1
Veľkodušní mladíci	— — — — — — — — — —	22
„Ale si sebecký!“	— — — — — — — — — —	25
Ci vieš povedať: nie!	— — — — — — — — — —	27
Oryvky z istého denníka	— — — — — — — — — —	30
Šarkan na telegrafnom drôte	— — — — — — — — — —	32
Contra torrentem! — Proti prúdu I	— — — — — — — — — —	35
„Victor hostium et sui — Premohol nepriateľa, ale i seba“	— — — — — — — — — —	37
Hradná veža, alebo veterný kohút?	— — — — — — — — — —	39
Poddaný svedomia	— — — — — — — — — —	40

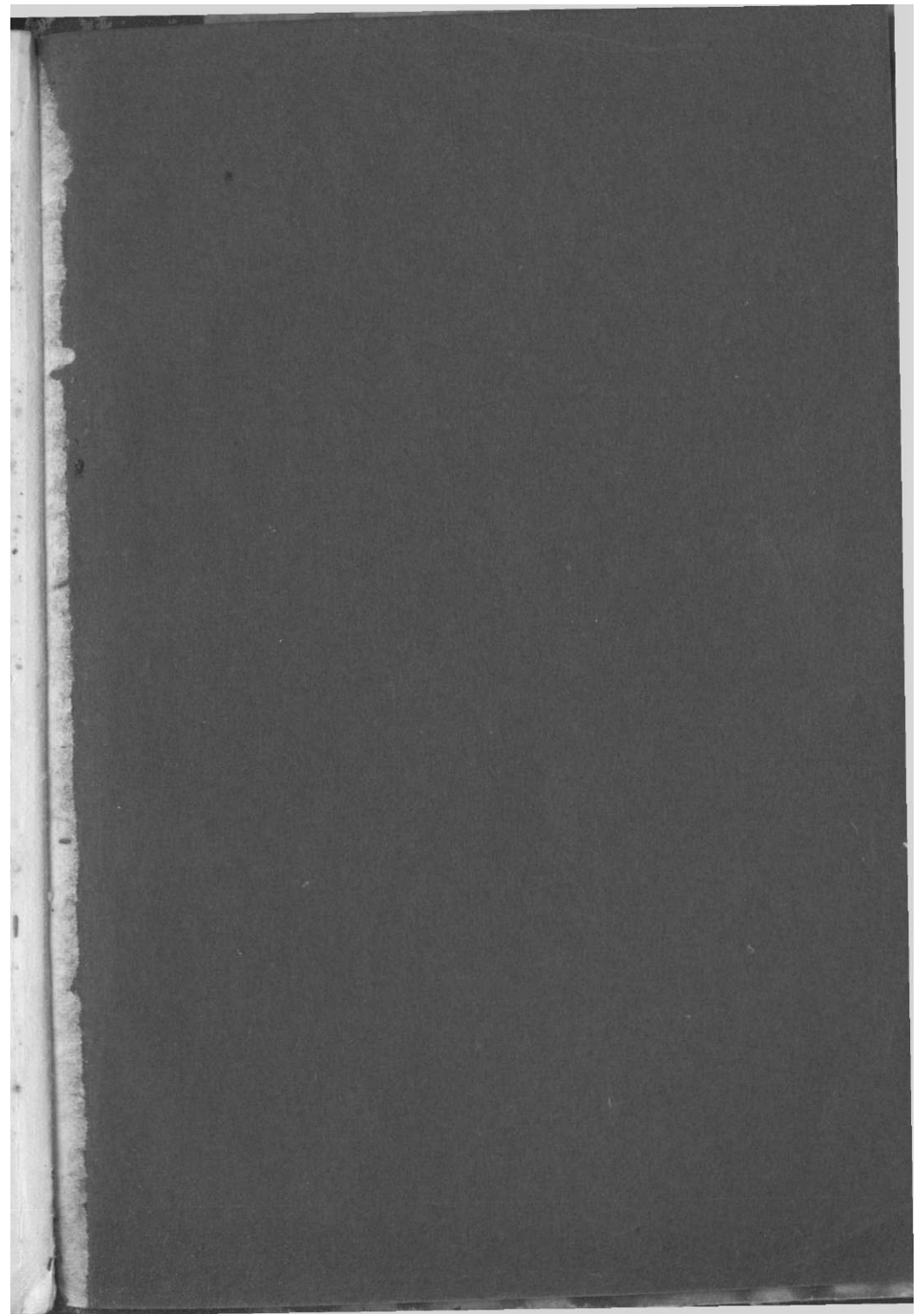
II.

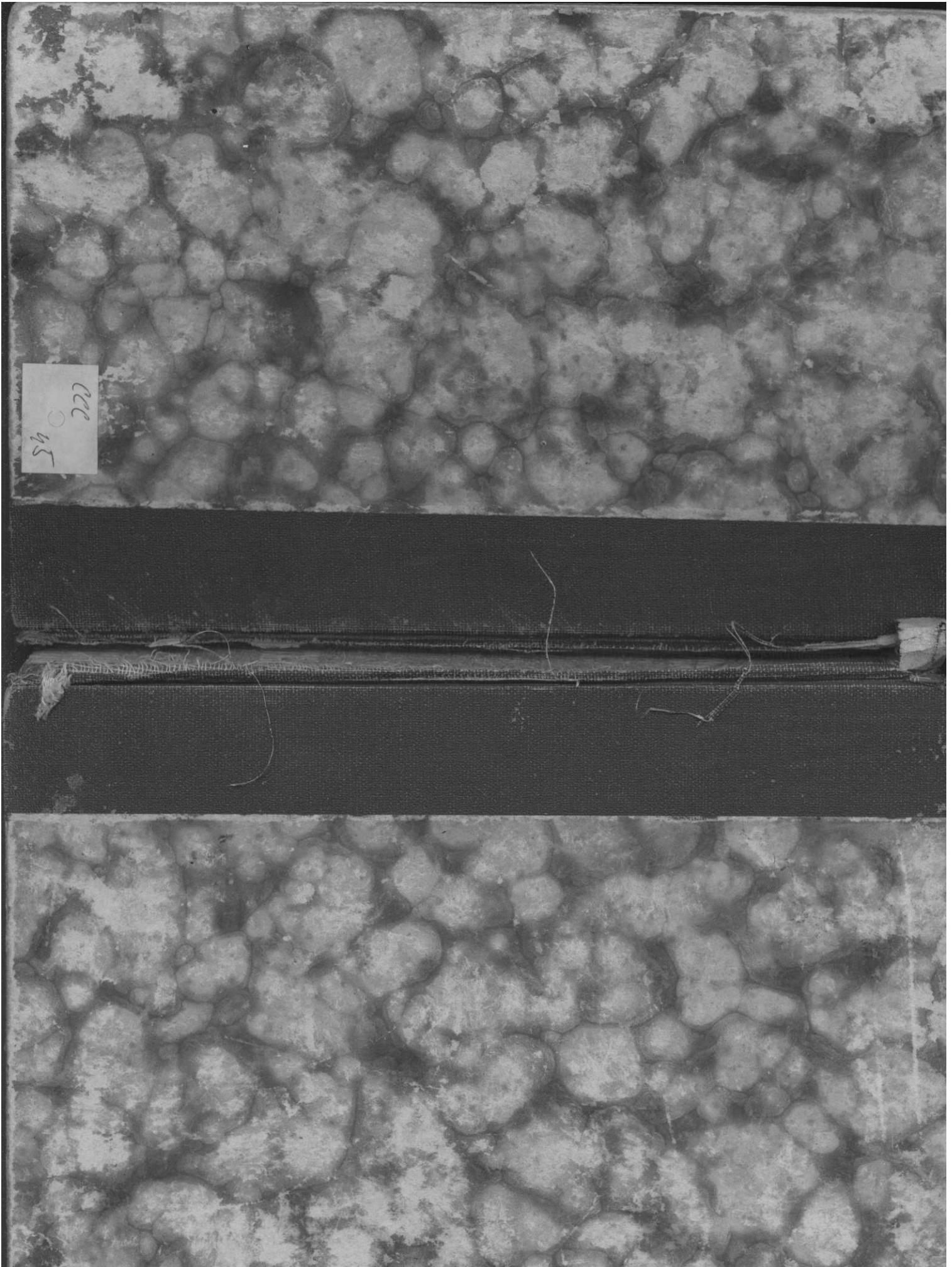
Prekážky pri utváraní charakteru	— — — — — — — — — —	44
Listy vo víre	— — — — — — — — — —	46
Železný kríž	— — — — — — — — — —	46
Bodľač v siatine	— — — — — — — — — —	47
Boj duše	— — — — — — — — — —	48
A bez obeti	— — — — — — — — — —	50
Rehoľník — krotiteľ zvierat	— — — — — — — — — —	53
Kto vstal ľavou nohou	— — — — — — — — — —	55
„Nemám šťastie!“	— — — — — — — — — —	5 7
„Skúsil som, ale nešlo fo!“	— — — — — — — — — —	59
Valde vellel — Veľmi chcieť!	— — — — — — — — — —	61
„Preč s Alpami!“	— — — — — — — — — —	62
Proti osudu	— — — — — — — — — —	63
Povestných trinásť	— — — — — — — — — —	65
Nebezpečenstvo úspechu	— — — — — — — — — —	68
Kde je Ázia?	— — — — — — — — — —	6?
„Prosím fa, požičaj mi!“	— — — — — — — — — —	71
Diabol peňazí	— — — — — — — — — —	73
Ako chytajú opice?	— — — — — — — — — —	76
Pokiaľ prikrývka stačí	— — — — — — — — — —	78
Radosti z práce	— — — — — — — — — —	80
„Prosím, bolela ma hlava“	— — — — — — — — — —	82
Včela a čmel	— — — — — — — — — —	84
Žeriav bez chvosta	— — — — — — — — — —	86
Slabučké svetielko sviečky	— — — — — — — — — —	88
Slimák a zajac	— — — — — — — — — —	91
Veľduch, alebo usilovnosť?	— — — — — — — — — —	92

V streleckej zákope	— — — — —	94
Vychovávame vôle	— — — — —	96

III.

Prostriedky výchovy charakteru	— — — — —	99
„Vedel by som, keby som chceli“	— — — — —	101
Neústupný mladík	— — — — —	103
Demostenovia	— — — — —	105
Veľký telocvik	— — — — —	107
Mladý indián pred divochom	— — — — —	109
„Všetko márne! Nemám vôle!“	— — — — —	111
Abstíne!	— — — — —	112
Pustovníkov stravec hrozna	— — — — —	114
Diem perdidil	— — — — —	115
Kohút japonského maliara	— — — — —	119
Sustinel	— — — — —	121
Trpieť bez ponôš	— — — — —	123
Poslúchaj bez slova	— — — — —	128
Vytrvať bez lži	— — — — —	129
Prečo luhajú mladíci?	— — — — —	130
Hodno luhat?	— — — — —	132
Ein Mann, ein Wort	— — — — —	135
„Zaduš sa!“	— — — — —	137
Aggredere!	— — — — —	140
Moc malichernosti	— — — — —	142
Premôžený Gulliver	— — — — —	143
Pokazená zámka	— — — — —	145
Absotonove vlasy	— — — — —	147
Večné svetlo domu v Pise	— — — — —	148
Oduševnená práca	— — — — —	151
Povinnosť	— — — — —	154
„Dnes nemám dobrú náladu!“	— — — — —	155
Kto sa neskoro narodil	— — — — —	158
„Meškaly nám hodiny“	— — — — —	159
Chudobný študent	— — — — —	162
Chudobní chlapi — veľkí mužovia	— — — — —	164
Aký cenný je čas?	— — — — —	166
20 minút = 12,000.000 dolárov	— — — — —	168
„Transeunt et imputantur“	— — — — —	170
Keď sa minulosť stane prítomnosťou	— — — — —	171
Non numerantur	— — — — —	174
Ars longa, vita brevis	— — — — —	176
„Quietí, non otio“	— — — — —	178
Co je najťažšie na svete?	— — — — —	181
All right?	— — — — —	183
Pri nohách Pánových	— — — — —	188
Gaudeamus igitur	— — — — —	190
Mladosť moja, vráť sa ešte na slovo	— — — — —	192
Čím chceš byť?	— — — — —	194
Smutná silvestrovská noc	— — — — —	196

222
○
45